

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

ONBEŞ GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASET İKTİSAT KÜLTÜR DERGİSİ

Cilt : 4 Sayı : 47

60 kuruş

1. Marat. 1956

Tel. 27531

P. K. 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

İKTİSADİ GERÇEKLERİ KAVRAMA DERECEMİZ 1

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI:

Ümit Kırıcı Bir Bütçe Nutku; Bütçe Müzakereleri; Şehirli ve Köylü Hakkında; Basına Dair Yeni Kararlar; Başlayan Bir Hareketin Düşündürdükleri; Madrid Üniversitesine Selâm; Avam Kamarasında «Utan, İstifa Et!» Sesleri; Son Sovyet Teklifleri ve Türkiye; Yunan Seçimleri 3-8

İNCELEMELER:

Aydınlarımız ve Tenkid (Tarihi bir İzah Denemesi) ..... Şerif MARDİN 8
Batılı Demokrasinin Bazı Temel Kavramları Üzerine ..... Bahri SAVCI 10
Bütçe Encümeni Raporu ..... Aydın YALÇIN 11
Radyonun Görevi ve Tesir Alanı ..... Dr. Nermin ABADAN 12

OKURLARIN FORUMU:

Yönetmen ve Aydın (M. Ertuğrul); Din ve Devlet (C. Öztürkler); Forumcular Ne yapsın? (S. Kiper); Unutulanlar: İşçiler (E. Bora); 6435 Sayılı Kanun ve İktisadi Devlet Teşekkülleri (İ. N. Alkan); Hayvancılığımızın İhmali (Ç. K. Ş.); Forum ve Bizim Köylü (G. Pamuk); Türk Müziği Üzerine Tartışma (B. Sevin); 1956 Yeditepe Şiir Armağanı (S. Şendil) 14-18

NE DİYORLAR:

Demokrasi Korkuyu Altıdıyor (B. Ward); Forum Hakkında Yazılanlar 18-19

KÜLTÜR ve SANAT:

Romancıların İki Türüsü ..... AND 20
Müzik: Opera ..... Bedii SEVİN 21
Masabaşından Uzakta ..... Mahmut MAKAL 22

İktisadî Gerçekleri Kavrama Derecemiz

Bütçe Müzakereleri boyunca, iktisadî durumumuzun münakaşa edilmesi, bizi bu konu üzerindeki görüşlerimizi toplu bir şekilde yeni baştan ele almaya sevk etmiştir. Dergimiz yayın hayatına atıldığı günden beri, nazari ve mücerret konuları bir kenara bırakarak, memleketimizin karşılaştığı meseleler üzerine, gücü yettiği kadar ilmi tahlil metodlarından istifade ederek ışık ve aydınlık getirmeye gayret etmiştir. Bunlar içinde iktisadî sıkıntılarımızın muhtelif yönleri, hemen her sayıda ayrı ayrı tahlil ve inceleme konusu yapılmıştır. Gördüğümüz hatalar, elde mevcut mutaların mümkün kıldığı kadar ve objektif bir şekilde teşrih edilmiş, bunları halletmek için, kendi şartlarımıza en uygun bulduğumuz bazı çareler tavsiye edilmiştir.

Yayınlarımızın boş yere olmadığı, uyandırdığı yankılar ve bilhassa bütçe müzakereleri esnasında söylenen bazı sözlerle daha iyi anlaşılacaktır. Takriben iki yıldanberi, iktisadî meselelerimiz üzerinde bilhassa telkin etmeye çalıştığımız ana fikir, mevcut tutumun, iddia edildiği gibi iktisadî gelişmeye değil, bilakis memleket iktisadını, iktisadî duraklama ve gerilemeğe doğru sevkedeceği fikridir. Uzun müddet enflasyon meselesini ele alıp, bunun tezahürlerine, sebep ve kaynaklarına, tesir ve tehlikelerine, önlenmesi için muhtelif sahalarda alınması gereken tedbirlere dair uzun uzun yazdığımız yazılarla, daima bu esas endişenin mahiyetini aydınlatmaya çalıştık. Resmî makamlar ve bize tarizde bulunan bazıları, herşeye rağmen geli-

şen ve kalkınan bir memlekette, enflasyon, iç ve dış istikrarsızlık, muvazenesizlik gibi konuların ikinci plânda kalan mülâhazalar olacağı cevabını vermişlerdir.

Muhtelif yazılarımızda bu çeşit bir düşünce tarzının da tehlikelerine işaret ettik. Kalkınma ve bunun ana faktörü yatırımın hayati lüzumu üzerinde en ufak bir ihtilâf mevcut olmayacağını belirttik. Hatta zaman zaman bugün Türk ekonomisinin, yatırım ve iktisadî gelişme sahalarına tahsis ettiği kaynakların nisbetini, Demir perde ve Batı Avrupa memleketleriyle kıyas edecek olursak az bile bulduğumuzu söyledik. Gereken bazı tedbirler alındığı takdirde, gelişme hedeflerine elde mevcut millî kaynaklardan daha yüksek bir nisbetin tahsisinin mümkün ola-

cağına inandığımızı ifade ettik, yalnız bunun için, plânlı ve koordine bir iktisat politikasına mutlak zaruret bulunduğunu belirttik. Binanaleyh Forum hiç bir zaman, muvazene ve istikrar hedefini, iktisadî gelişme ve kalkınma gayesine tercih eden, atalet, durgunluk ve sefaleti idame ettirmeyi arzu eden bir yol tavsiye etmemiştir.

Aynı şekilde bu dergi hiç bir zaman, atıl kaynakları bulunan, gelişme şanslarına sahip Türkiye gibi bir memlekette Para ve kredi yaratılması, bütçe açığı ve istikraz gibi açıkla finansman metodlarının mutlaka yanlış olduğunu da iddia etmemiştir. Keza gelişen bir memleketin, gayet tâbii olarak mümkün olan dış kaynaklara müracaat etmesini, dış aleme borçlanmasını hatalı bulmadık. Finansman metodu ve dış âleme borçlanma konularında bizim yaptığımız tenkidler, hükümetin nazarı ve doktriner bir görüşe saplanarak (hatta kitabî hareket ederek!), bu bahiste ölçüyü tamamen kaybetmesi ve içinde bulunulan hususî şartlara göre - ilmî düşüncenin şart koştuğu şekilde -, umumî prensiplerde bazı tadilat yapmaya yanaşmamasıdır.

Para kredi ve maliye politikasında, gelişen bir ekonomide hiç şüphe yok açıkla finansmanın bir hududu vardır. Artmakta olan reel gelirle birlikte, ekonominin muhtaç olduğu tediye vasıtalarını temin için, klâsik karşılıklar (altın, döviz, ticarî senet) olmasa bile para ve kredi yaratılmasında bir hata olmayabilir. Nitekim 1948-52 devresinde böyle bir yol fazla mahzurlar doğurmamıştır. Fakat meselâ 1954 yılında millî gelir % 10 kadar reel bir düşme gösterirken, para ve kredi hacminde % 25 e yakın bir artmayı haklı gösterecek hiç bir nazarı delil yoktur.

Aynı şekilde, bütçe açıklarıyla finansman usulünde de, reel kıymetler yaratarak, atıl kapasiteyi kullanmaya imkân verecek bir şekilde, mevcut kaynakların devlet ve iktisadî devlet teşekkülleri emrine tevcih edilmesi isabetli olabilir. Yalnız bu genel kaide, ancak atıl kapasite mevcut bulunduğu, elde hazır kaynaklar üzerindeki talebin aşırı olmadığı haller de kabili tatbiktir. Ekonominin diğer sektörlerinin, mevcut kaynaklar üzerindeki taleplerinin aşırı bir dereceye eriştiği enflasyon şartları içinde, açıkla finansman yoluna de-

vam, mevcut muvazenesizliği büsbütün bozma yarar. Şu halde burada da, kaideyi tatbik ederken "kitabîlik" ten uzaklaşmak şarttır. Esasen başka bir vesileyle de işaret ettiğimiz gibi büyük iktisatçı *Kaynes*, devlet adamları arasında, sathî bilgili, yarı münevver tiplerin, kulak dolgunluğu öğrenilen bazı prensip ve kaideleri, hayata tatbik ederken daha fazla "kitabî" olmak temayülü gösterdiklerini müşahede etmiştir. Binanaleyh bütçe müzakereleri esnasında, bazı hatiplerin Prof. Myrdal ve Prof. Nicholls'a atıfta bulunmalarını, ve güya bunların hükümet icraatını tasvip ettiklerini ima etmelerini, bu çeşit bir "kitabîliğe" veya "ezberciliğe" dair tipik misaller olarak gösterebiliriz.

Şimdiye kadarki yayınlarımızda salim bulmadığımız gidişin, yakın istikbalde bizler için nekadar tehlikeli ve sıkıntılı ihtimalleri hazırladığına bu münasebetle tekrar işaret edelim. Biz enflasyon ilerliyor; Türk ekonomisi kaynaklarını israf ediyor; iktisadî istikbalimizin sıkı sıkıya bağlı olduğu, tabii ticaret ortaklarından tecerrüt ediyor; Memleketin müstakbel gelişme şansları baltalanıyor. Kalkınmamızda stratejik bir faktör olarak dış ticaret mahreçleri kapanıyor derken kastettiğimiz noktaları, misal ve vakıalar zikrederek tekrar edelim.

Yapılan hususî bir tahmine göre, en yüksek seviyesini 1953 yılında bulunan yatırımlar 1954 ve 1955 yıllarında reel hacim itibariyle düşmeye başlamışlardır. Şu halde müstakbel gelişmemizin temel taşı olan yatırım hamleleri, enflasyon yıllarında baltalanmıştır. Bu yeni bir hadise değildir. Dünyada yeni bir iktisat ilmi ve iktisadi münasebetler sistemi icadetmiye mahal yoktur. Tıpkı bizde olduğu gibi aynı şekilde kalkınma teşebbüsü yapmış olan ve iktisadî bünyesi bizinkine benzeyen bazı güney Amerika memleketlerinde de, enflasyon senelerinde yatırımların, nisbet ve hacim itibariyle azaldığını gösteren birçok ciddi etüdler vardır. Enflasyon ilk başlangıç devresinde, gayet hafif olduğu bir safhada ancak bir mecburi tasarruf tesiri yaratmaktadır. Enflasyonist kuvvetler geliştikçe, ücret ve gelirlerin artma hızı da şiddetlenmekte ve istihlâk talebi hacmi de, mecburî tasarrufa imkân vermiyecek tarzda genişlemektedir.

Dış ticaretimiz iki taraflı ticarete dönerek, bizi gittikçe tabii ticaret ortaklarımızdan ayırmaktadır. Bu hal hem ticaret hadlerini kötüleştirecek, ekonomimize reel bir zarar getirmekte, hem ihracat fiatlarında zahiri artışlarla iç enflasyonu körüklemekte, hem de bizi bağlı olduğumuz Batı Avrupa camiasından iktisaden ayırmaktadır. Aynı zamanda, serbest piyasalarla ticaretimiz prim, tahsis kontenjan v.s. gibi sunî yollara sapmakta, reel kıymetini kaybeden resmî döviz rayıçları, memleket ekonomisinde sayısız muvazenesizlikler ve zararlara yol açmaktadır. Bu durumu önlemek için, ıztırâplı bir ameliye olan devalüasyon gittikçe bir zaruret olmaktadır. Enflasyon döviz rezervlerimizi tüketerek, ihracatımızı gün geçtikçe azaltmakta, dış âlemle ticaret esası üzerine kurulmuş olan ekonomimizi, tehlike ve sarsıntılara açık bir hale sokmaktadır.

Kalkınma hamlemiz dış âlemden getirebileceğimiz teçhizat ve sabit sermaye mallarına bağlı olduğuna göre, dış ticaretimizde, artık duraklamanın kenarına gelmiş olan münasebetlerimiz, değil müstakbel gelişmemizi, günlük hayat ihtiyaçlarımızı bile tehdit eder bir vaziyete gelmiştir. Başbakanın basına akseden bazı sözlerinden anladığımız göre, Türk ekonomisi önümüzdeki bir kaç yıl içinde dış âleme 1 milyar liralık bir borç ödiyecek yani sermaye ihraç edecektir. Senede 400-500 milyon civarında bir borç ödeme bugünkü seviyesinde ihracatımızın yarısıdır. İşte biz dış âleme bilhassa kısa vadeli ve orta vadeli kredilerle tehlikeli bir şekilde borçlanıp, ekonomimizi yük altında bırakıyoruz derken, yukarıki akibetlerin tehlikesine işaret ediyorduk. Dışarıya borçlanalım, fakat bugünkü hükümetlerin, kaygısız ve hesapsız masraf politikasının, geriye bırakacağı ağır mes'uliyetleri, müstakbel hükümetlerin omzuna yüklemiyelim, ve müstakbel gelişme imkânlarımızın baltalanmasına bu suretle müsaade etmiyelim demek istiyoruz.

Dış ticaretteki duraklama, bugün memleket iktisadını gayet kritik bir vaziyete sokmuştur. Diğer sorunlarımızda görüleceği gibi, memleket sanayii içinde önemli yeri olan 22 sanayi bransında istihsal 1955 yılı içinde ciddi şekilde düşmüştür. Bu hal bir taraftan işsizlik, diğer taraftan binbir mahrumiyetle yaratılan istihsal kapasitesinin atıl kalması demektir. Bu hal geçici ve muvakkat bir vaziyet olarak görünmemektedir. Bütün yatırım faaliyetleri, plân ve koordinasyon noksanı yüzünden, istihsal sektörleri arasında bir muvazenesizlik ve intibaksızlığın kendiliğinden doğmasına imkân verecek şekilde perakende ve gelişmiş olmuştur. Bugün ihracat noksanı yüzünden kıt ithalât, bir çok mevcut sanayi tesislerinin, ham maddesizlik, yedek parçasızlık ve bakım noksanı sebebiyle atıl

kalmamasını önliyememektedir. Yarın, romantik bir imanla, istikbalimizi bağladığımız barajlar enerji vermiye başlayınca, bu enerjiyi kullanacak sanayi tesislerini, motor ve elektrik cihazını memlekete getirmeyi de garanti etmiş durumdayız? İktisatta bir birini tamamlayıcı mal, istihlal ve faaliyet münasebetleri, bizim gibi kaynakları mahdud ve binanaleyh hata marjları dar olan memleketlerde, ilmiden, plân ve programlı çalışmadan bilhassa istifade etmeyi mecburî kılmaktadır. Plânlı, ahenkli ve koordine bir gelişme, bir taraftan millî gelirden, yatırım ve muhtelif maksatlar için kullanılacak kaynakların hacmini, öte taraftan elde mevcut kaynakları hesaba katmalıdır; aynı zamanda - yatırımların gittikçe bir birini tamamlayan ve bir memleketin kendi kuvvetleri ile müterakim bir şekilde gelişmesini hızlandırması için, muayyen ölçü ve nisbetleri gözetilen bir mahiyette olması, ancak plânlı bir yatırım politikası sayesinde mümkün olmaktadır. "Yatırımlar ahenksizdir, priyorite esasına

dayanmamıştır, plânsızdır" derken, cevap olarak "söyle bakalım bunlar için de hangisi lüzumsuz?" demek pek iptidai bir cevaptır. Ehram yaptırmak müstesna (kaldığı bunun da faydası yok değildir) girişilen her yatırım hamlesinin muhakkak ihtiyaca tekabül eden bir tarafı vardır. Fakat mesele nisbet ve yüzde meselesidir. Verim ve içtimai fayda bakımından % 40 nisbetinde bir hasıla getirmesi beklenen proje, % 30 getirenden öncedir. Bu nisbetleri bulmakta gene plân ve hesap işidir.

Hulâsa, gerek bütçe nutku, gerekse bütçe müzakerelerinde hükümet sözcülerinin tavırları, hükümet sorumluluğunu taşıyanların, el'an hayaller ve safatalar içinde kendilerini oyaladıkları intibahı uyandırmıştır. Durumun ciddiyetini anlamak ve ona göre tedbirler düşünmek icabederken, içinde buldukları kaygısızlık hali son derece endişe vericidir. Mevcut hükümet, hiç bir ciddi kumıldanma göstermeden enflasyonun, artık memleket ekonomisini uçurumun kenarına götürmesine se-

yirci kajaçaga benzemektedir. Gittikçe artma istidadi gösteren enflasyonu ergeç hükümete kaygısızlığının ceza ve sorumluluğunu ödetecektir. Öte yandan, ciddi bir hal alan enflasyonu durdurmak, hakikaten memlekette sıkıntı ve mahrumiyete açıkça katlanmayı gerektirecek tedbirlerle mümkün olacaktır. Amme efkârını uzun müddet "görülmemiş kalkınma, vatan sathı yaratma, ufak tefek geçici sıkıntılar" edebiyatı ile avutan bir hükümetin, enflasyonu durdurmada kâfi derecede kuvvetli ve müsait bir durumda olduğunu zannetmiyoruz.

Şimdiye kadar muhtelif vesilelerle ifade ettiğimiz kanaati gene tekrar edelim: Forum, hiç bir şahısa karşı bir önkikirle hareket etmemekte ve husumet beslememektedir. Fakat bugün iktisadi sahada olduğu gibi, diğer sahalarda da karşılaşılan meselelerin hallinin, hakikaten muayyen bir tutumun sorumlusu olan, o hattın dışında düşünmek ve hareket etme imkânlarından mahrum şahıslarla mümkün olmayacağına inanmaktadır.

Onbeş Günün Notları

Ümit Kırıcı Bir Bütçe Nutku

Dergimizin 15 Ocak tarihli sayısında Maliye Bakanının Bütçe Encümeninde yaptığı açıklamaları yorumlamıştık. Bu açıklamaların iktisadi durumumuzu ıslah etmek için uzun zamandanberi ileri sürülen bazı tavsiyeleri hesaba katan bir mahiyeti bulunduğu işaret etmiştik; ileri sürülen fikirleri umumî olarak isabetli bulmakla beraber, bu hususta geç kalındığını söylemiştik. Aynı zamanda, müphem olduğuna şüphe bulunmayan bu umumî hedeflerin, tahakkuk ettirilebilmesi için, ne gibi müferit ve müşahhas tedbirler düşünüldüğünün açıklanmasını beklemek gerektiğini belirtmiştik.

Ocak ayı sonunda, Başbakanın iktisadi ve malî politikamıza dair Anadolu Ajansı ile yayınlanan demecini yorumlayan 15 şubat sayılı Forum'da da, aynı noktaları belirttikten sonra, hükümetin nihayet iki yıldır Forum'da savunulmakta olan fikirlere yaklaşmış dikkati çekmiştik. Hükümet başbakanın kendine mahsus görüş ve düşünce tarzında artık daha fazla ısrar etmesine maddî imkân kalmadığını düşünerek, geç te olsa isabetli bir yola girilmek üzere olduğu ümidine kapılmıştık.

20 Şubat tarihinde Maliye Bakanı tarafından B. M. M. de okunan nutuk, bir çokları gibi bizde de bir hayal kırıklığı uyandırmıştır. Gerek kendisinin Bütçe Encümeninde daha evvel yapmış olduğu

beyanatta, gerekse Başbakanın bunlara iltihak ettiğini ifade eden demecinde ileri sürülen yeni esaslar, son bütçe nutku içinde adetâ kaybolmuştur. Yatırımlar bahsinde, yeni yatırımlara gidilmeden önce, başlanmışların tamamlanacağı; yatırımların ihracatı teşvik istikametine yöneltilceği; Bütçenin denkleştirilip masraflarda kısıntı yapılacağı; bütçe masrafları için Merkez Bankasına müracaat edilmeyeceği; iktisadi devlet teşekküllerinin açıkla finansmanının önlenmesi için, kendi kendine yeter hale getirileceği; kredilerin kontrol edilip, bilhassa zirai kredinin bugünkü seviyesinin üstüne çıkmasına mani olunacağı; ithalatın daha rasyonel bir şekilde kontrol edileceği gibi ana hedefleri, bütçe nutkunda yeniden aramak beyhudedir.

Millî iktisadımıza istikrar ve muvazene getirmek hedefini güden bu umumî prensipler unutulmuş ve nutuk içinde tam manasıyla kaybolmuştur. Bunun yerine başka bir Maliye Bakanı tarafından hazırlanan ve yıllardır alışı geldiğimiz tezleri her bütçe yılında tekrar eden bütçe gerekçesinin dili bütün nutka hâkim olmuştur. Kalkınma, istihlal artışı, yatırımlar, para, dış ticaret, fiyatlar, hayat pahalılığı, bütçenin yapıcı mahiyeti v.s. gibi konularda artık hepimizin ezbere tekrarlayabileceğimiz resmi tez nutku kaplamıştır. Bunları artık tekrara hiç lüzum yoktur. Seçim

nutukları da budur; Parti Kongresine okunan rapor da budur; milletlerarası kurullara yollanan senelik tetkikler de aynıdır; ve nihayet istikraz ve yardım ümitlerini bağladığımız yabancı müşavirlere arz edilen memorandumlar da bunlardan başka bir şey değildir.

Forum artık için "yem borusu" çalmıya tahammülü kalmadığına ve nihayet acıklı bir duruma düşen memleket ekonomisinin muhtaç olduğu dış yardıma kavuşabilmesi için şart olan "kendi kendimize yardım" hareketine girişmenin artık zamanı geldiğine kani olarak, bu bütçe nutkunda müsbet, yapıcı müşahhas bazı tedbirlerin müjdesini bekliyordu. Fakat acıyla müşahade ediyoruz ki, bütçe nutku baştan sonuna kadar bugün içine düştüğümüz halin mes'ulü olan bir politikanın müdafaasından başka bir şey yapmamaktadır. Memleket içinde enflasyonu durdurma, dış alemle bozulan muvazenemizde düzeltici adımlar atma bahsinde hiç bir vaadte bulunmamaktadır. Acil ihtiyaçlarımızla, yıllardır hal tarzı bekleyen meselelerimizle, doğrudan hiç bir münasebeti olmayan mülâhazalar, izahlar, cevaplar, hakikaten insana kasvet veren bir kiraat manzarası vermektedir. Bütçe nutkunu okuyan, baştan sonuna kadar, normal olmayan bir fikrî sabitle hâdiselerin her an tekip ettiği ve haksız çıkardığı bir ısrarla, kendini herşeye rağmen savunmaya çalışan bir zihniyete şahit olmaktadır.

Bu nutuk, gerek memleketin iç bünyesinde ilerliyen hastalığı durdurmak, gerekse hastamızı iyi etmek için bilgi, zekâ ve azme sahip olduğumuzu dış aleme isbat ederek, zor günleri atlatabilmek için muhtaç olduğumuz yardımı temin edebilme bakımından esfle hatırlanacak bir hâdisi teşkil eder. Geri dönmek üzere kaybolan zamanların, kaçan fırsatların, ibret verici bir misali olarak hatırlanacaktır.

Basına akseden haberlerden öğrenildiğine göre, Maliye Bakanının, ilk beyanati ile ahenkli bir şekilde hazırladığı bütçe nutku tasarısı, hükümet başkanı tarafından kabul edilmemiştir. Başka bir hükümet ve Maliye Bakanı tarafından yazılmış olan bütçe gerekçesine uygun bir nutuk olmasında ısrar edilmiştir. Bu haber bize hükümet başkanında, hiç bir fikir değişikliğinin meydana gelmediğini, evvelce vermiş bulunduğu beyanata tam mânâsıyla inanmadığını, veya bu beyanatın tabii icapları ve neticelerini vazih olarak kavramadığını teyit etmektedir.

Bütçe Müzakereleri

Dergimizin makinaya gittiği günlerde, bütçe müzakereleri tamamlanmamıştır. Maliye Bakanının bütçe nutkunu müteakip muhalefet partileri sözcülerinin tenkid ve mütalâaları, bütçe üzerindeki tartışmalara zemin teşkil etmiştir.

Gazetelerde çıktığı kadarıyla hüküm vermek icabederse, her üç partinin bütçe tenkidleri, yüksek bir fikrî seviyede yapılmıştır. Memleket iktisadının karşılaştığı meseleler vukufu bir şekilde ele alınmış ve tahlil edilmiştir. Muhalefetin bütçe tenkidlerini dinleyenler ve okuyanlar, artık bu memlekette, uğranılan sıkıntıların, halledilemeyen güçlüklerin amme hayatında bilgi, vukuf ve tecrübe noksanından ileri geldiğini pek iddia edemeyeceklerdir. Dergimizin de iki yıldır, savunduğu fikirlere, yaptığı tahlil ve izahlara muvazi görüşler Türk parlamentosunda birçok partiler ve milletvekilleri tarafından da ifade edilmiştir.

Muhalefet, akli başında hiç bir ferdin hatırından geçmeyen, iktisadî gelişme ve yatırım aleyhtar olma ithamlarını cerhetiktikten sonra, şimdiye kadar hükümetin bir türlü halle yanaşmadığı muhtelif konuları teker teker ele almıştır. Ekonomimizin, elde mevcut kaynakların hududunu aşarak, muvazeneden uzaklaşmasına müncer olan hesapsız ve plânsız yatırım gayretleri tenkid edilmiştir. Bu yatırımı tahakkuk ettirmek için, devletin bütçe içi ve dışı masraf politikası şiddetle tenkid edilmiştir. Hedefi, tetkik ve hesaba dayanmadan tayin edilen, geliş güzel bir yatırım politikasının, Türk ekonomisini, bilhassa önümüzdeki 2-3 yıl içinde ağır bir yük altına sokuşu şikâyet konusu olmuştur.

Hükümetin bunlara verdiği cevap, «kalkınmak için yatırım zaruridir. Hangi yatırımın yanlış olduğunu muhalefet misal vererek gösterememektedir. Kalkınan memleketlerde fiyat artışı ve dış ticaret muvazenesizliği tabiidir. İktisadî ve mali muvazene nazari bir takım endişelerdir. Kalkınan bir memlekette yatırıma devam için şimdiye kadar baş vurulan bütçe, para ve kredi politikalarında bir hata yoktur» şeklinde hülâsa edilebilir. Hatta bir ara hükümetin takip ettiği politikanın ilmi bakımdan da isabetli bulunduğunu te-

ytirmek için, daha evvel dergimizde fikirleri özetlenen Prof Myrdal ve Nicholls gibi iktisatçıların sözlerine de müracaat edilmiştir.

Başbakan tenkidlere cevap verirken, bilhassa «muvazene» fikrini ileri sürenlere hücum etmiş, bir başkası hükümet politikasını tenkid eden ilim adamları ve iktisatçılara tarizde bulunmuştur. İktisadî kalkınmanın plân ve programdan ziyade, insiyak ve zati takdirle tahakkuk ettirilmesi tezi savunulmuş, nazariyatçıların ve ilim adamlarının bu bahisteki yetersizliklerinden bahsedilmiştir.

Bu suretle yalnız başbakan ve ondan mülhem alanlara mahsus yeni bir «iktisadî kalkınma ve gelişme» doktrini, bütçe müzakereleri sırasında kendisini daha iyi belli etmeye başlamıştır. Bilindiği gibi, muvazenede ve istikrarlı kalkınma doktrini, muhtelif vesilelerle Forum'da yazdıklarımız ve yaptığımız iktibaslarla göstermeye çalıştığımız gibi, bütün dünya çapında kafa yorulan kalkınma konusunda bugün en fazla revaç bulan bir görüştür. İşbirliği yaptığımız bütün milletlerarası kurullar, temasta bulunduğumuz ilim, siyaset ve maliye behafili bu görüşü durmadan bize izah etmektedirler. Bugün Asyanın en geri kalmış köşelerinde bile, iktisadî kalkınma konusunu amatör ve maceraperest politikacının kaprislerinden kurtarma bunu ilim ve ihtisas adamlarının kafa ve bilgisine dayandırma zaruretine bul edildiği halde, bizde hâlâ cehaletin ve insiyakin rehber olarak gösterilmeye çabışılması hakikaten acıdır.

Bütçe müzakereleri bize, normal sayılmayan bir inat ve iddia ile, hâdiselerin hergün tekzip ettiği, hata dolu bir yoldan ayrılmayı şahsî prestij meselesi yapan bir zihniyet karşısında, rasyonel delil ve iddialarla hareketin zorluğunu bir kere daha göstermiştir.

Şehirli ve köylü hakkında

Eskidenberi memleketimizde bir «köye doğru» fikri mevcuttur. Hayatının büyük bir kısmını ordu saflarında geçiren, bu uğurda çoluk çocuğunu terkeden, kimsesiz, munis ve saf köylünün tasasını birçok yazarlarımız terennüm etmiş, birçok aydınlarımız bu davayı benimsemişlerdir. Ancak, köylü-şehirli münasebetlerinin bir bütçe konuşmasının mesnedini teşkil edecek kadar ehemmiyet kesbetmeye başladığı bu sırada, meselenin zihinlerde tavazzuh etmesi ihtiyacı hasıl olmuştur.

Bizde köycülük cereyanını üç başlık altında mütalâa etmek mümkündür. Bunlardan birincisi şehir entellektüellerinin ortaya attıkları ve Avrupada 18 ci asrın sonunda ve 19 cu asrın başında revaçta olan «tabiata dönüş» cereyanının, uzak bir aksi mahiyetindeki «hissi köycülük» tür.

«Çoban kaval çalar, hayatı sairanedir» şeklindeki görüş.

Bu inanca göre, köylü saf, temiz, şe-

hirliye misal teşkil edecek bir tiptir. Hatâ, köy kıymetleri «dejenere» olmuş olan şehir aydınının kabul etmek mecburiyetinde bulunduğu kıymetlerdir. Ömer Seyfettin devrinde bile bu tutumun basitliği farkedilmiş ve büyük hikâyeci «hissî, köycülüğün sahteliğini açıklayan bir «Efruz Bey» hikâyesi yazmıştı. Bundan dolaydır ki, Türkiye Cumhuriyetinde ortaya çıkan köycülük bu ilk köycülük şeklini bir merhale saymış, ve başka bir şekil almıştı. Bu devrede ittihaz edilen siyaset, köylüyü kalkındırma tabirinin gösterdiği gibi, dikkatini köy meselesi üzerinde tekşif etmekle beraber, köy kıymetlerini yaşayış tarzını gaye ittihaz etmemiş, bilâkis bunların üstüne çıkmaya çalışmıştır. Köy enstitüleri böyle bir düşüncenin mahsulüdür. Bütün çalışmalar, köylüye yeni imkânlar temin etmek, zihninde yeni ufuklar açmak, o zamana kadar dar ve şahsiyet öldürücü bir «kapalı cemiyet» içinde yaşayan köylüye yeni bir hayat tarzını öğretmek esasına dayanıyordu. Köylü ile şehirli arasındaki mesafe köylüye şehir kıymetlerini telkin etmek ve köylüyü şehirleştirmek suretiyle kapatılacaktı.

Bundan sonra Demokrat Partinin köy davasını benimseme devresine geliyoruz. İşte bu safhadaki hareket hattı bundan önce carî, birbirine mütenakız teorilerin her ikisinden de mülhem olmuştur. Birbirinin zıddı iki görüşten ilham alındığı için Demokrat Parti zaman zaman tenakuzlara düşmüş, ve hangi tutumu esas politika kabul ettiği anlaşılammıştır. Bir taraftan köylüyü iktisaden kalkındırma faaliyetine devam edilirken köyün fikrî iptidailiğinden öteye geçmeye uğraşılmamış, köylünün taassubu istismar edilmiştir. Bu arada şehirlinin köy kıymetlerini şiar edinmesi lâzım geldiği şeklindeki romantik inanca, yeni bir kisveye bürünerek «şehirli, köylü uğrunda sıkıntıya katlanmalıdır» şeklinde piyasaya sürülmüştür.

Kültür merkezlerimiz olan ve Batılı bir çehre almamızda daima büyük bir rol oynamış olan şehirlerimizin inkişaf etmemesine matuf sistematik bir politikanın güçlülüğünü tebarüz ettirmeye ihtiyacı olmadığından bu meseleyi bir tarafa bırakabiliriz. Ancak ileri sürülen düşünce tarzı gayet mühim bir hataya istinad etmektedir ve bu hatayı idrak memleketimiz için hayatî bir meseledir. Bugün mühim miktarda köy ahali şehirliye hicret etmektedir. Bu hicretin devam edeceğine şüphe yoktur. İktisadî gelişme seyrinde bu hicret normal bir merhaledir. Ancak, köylünün şehre hicret etmesinden dolayı karşılaştığı problemlerle, sırf şehir sınırları dahiline girdiği için, alâkalanmaktan vaz mı geçeceğiz? Zaten şehirlerde karşılaştığımız en mühim krizler köylülerin şehirlere yerleşmelerinden doğan krizlerdir. 7 Eylül sabahı Taksim meydanını dolduran binlerce gecekonduluları hatırlayanlar bunu elbette takdir ederler. Binaenaleyh şehirlinin kendini köylü uğruna feda etmesi tezi bu meselenin bir bütün olarak ele alınması lâzım geldiğini unutarak vazedilmiştir. Şehir gelişmelidir ki köylerde arta kalan nüfus insicamlı bir

şekilde şehirlere aktarılabilir.

Bugün Demokrat Parti tarafından istismar edilen köy romantizmi, aslında seçmenin reyini elde etmeye çalışmak gibi gayet maddi bir esasa dayanan bir yirminci asır "romantizmi" dir. Bundan dolayıdır ki Parti, köylü ve şehirli tabirlerinin tevliid ettikleri ayrılığın üstünde durmak ister ve bu iki unsurun birbirine bağlı olduklarını hatırlamayıp şehirli köylü farklarını muhafaza etmek ister. Bugünkü seçim mekanizmamız politikacıları şehir ihtiyaçlarından haberdar etmeye müsait olmadığı halde, politikacılarımız, şehir ve köy problemlerinin birbirine bağlı olduklarını hatırd tutarak dikkatlerini hem köye hem de şehirele teksif etmeliler ve şehirlilere sabır telkin edeceklerine, derhal, amma bir saniye kaybetmeksizin, şehir problemlerinin haline çalışmaya başlamalıdır.

Basına Dair Yeni Kararlar

Hükümet son günlerde, günlük gazetelerin sahifelerini tahdit ederek, 6 sahife esasını vâzeden bir kararname çıkarmıştır. Aynı zamanda İzmit selüloz fabrikasının gazete kâğıtları fiyatında % 30 civarında bir artma yapılmıştır. Yakında resmî ilânların büsbütün kaldırılarak, bunların bir ilân gazetesinde toplanacağı havadisleri verilmektedir.

Hükümetin aldığı bütün bu yeni kararların hatalı olduğunu iddia etmek zordur. Seneden seneye artan kâğıt istihlâki, tirajları ve adetleri çoğalan gazetelerimizin kâğıt talepleri, dahilinde ki istihsalimizle karşılanamadığı için, azalan dış tediye imkânlarımız üzerinde gittikçe kendini hissettiren bir yük olmağa başlamıştı. Bu yüzden bir çok büyük gazetelerin ancak birkaç günlük stoklarla idare etme vaziyetiyle karşılaştıkları bilinmekteydi. Bu sebeple hem istihlâki, sayfa adedini tahdit suretiyle kısmak, hem de fiatları bir miktar artırmak, adil bir tevzi usulünün şartı olarak kabul edilmelidir. Eski durumun devam etmesine hem esasen maddi imkân kalmamış, hem de bu usulün (tevzi, lisans gibi) suistimalleri amme vicdanında ağırlaşan bir yara olmuştur.

Bununla beraber, iç politika hâdiselerinin halk efkârına eksik aksetme ihtimalleri doğurabilecek sahife tahdidine müracaat edilmesine esef etmek mümkündür. Ancak bu yolun, son zamanlarda gazetecilik standartlarından bir hayli ayrılan bazı basın mensupları üzerinde terbiyevi bir tesir yapacağı da ümit edilebilir. Hakikaten, cinsî resimler magazin sahifeleri, piyango tertipleri gibi, gazetecilikle pek bağdaşmayan usullerin bu suretle tasfiyesi zarureti duyulursa, bu isabetli bir adım olacaktır. Esasen olağan üstü hallerde, kâğıt sıkıntısı yüzünden uzun

müddet sahife tahdidine baş vuran İngiltere'de gazeteler, standartlarından ve gazetecilik hizmetlerinden çok az şey kaybetmiştir. Harp içinde ve harp son yıllarının mahrumiyetli devresinde 6 sahife olarak tahdit edilen İngiliz gazeteleri gibi, bizim gazetelerimizin de seviye ve muhtevalarından kaybetmek şöyle dursun, bil'akis yükseltme yolunu tutmalarını ümid ederiz.

Gazete kâğıdı fiatlarındaki artışa gelince, bu yüzden artan maliyeti, gazete fiatlarını 15 kr. tan 20 ye çıkarmak, sürümünü ve tirajı artırmak ve ilân gelirlerini genişletme gibi muhtelif yollardan karşılamak çareleri düşünülebilir. Gün geçtikçe daha çok gazete okuyan bir millet haline gelişimiz, maliyet unsurlarının birinde hasıl olacak bir artma ile, gazeteciliğin malî bakımdan sarsılmasını önliyecek kuvvetli bir amildir.

Resmî ilânların kaldırılması haberi gelince, bu da Türk gazeteciliği için ancak bir iyilik olacaktır. Resmî ilânlarla hayatını idame imkânı bulan bazı tufeyli unsurlar tasfiye edilmiş; bunların kullanmakta ve israf etmekte oldukları matbaa kapasitesi, iş gücü, kâğıt ve mürekkep tasarruf edilmiş olacaktır; gayri ahlâki bir şekilde hayatlarını idame ettiren bu zümre, ortadan kalkmak suretiyle, basın hayatını da kötülük misali ve kaynağı bir müesseseye yok edilmiş olacaktır. Hususî ilânlara dayanma zorunda kalacak olan basın üzerinde, bu sahada inhisar kurmuş olan bazı müesseselerin tesirinin artacağı iddia edilebilir. Fakat bu tesirin hiç bir şekilde resmî ilân tevziatındaki gibi adaletsiz ve gayri ahlâki bir şekil almayacağı muhakkaktır. Nihayet her monopol üzerinde olduğu gibi, bunların faaliyetlerini de bazı adil esaslara ve nizamlara dayandırarak kontrol etmek daima mümkündür.

Hülâsa, basını ilgilendiren son kararların, memleketin kaderi üzerinde büyük sorumluluk yüklenen gazetelerimize zarardan çok fayda getireceğine kaniyiz.

Başlayan Bir Hareketin Düşündürüklükleri

I. Hemen, az gelişmiş bütün memleketler, iktisadi kalkınma gayretleri içinde, ekseriya bol bir ölçüde malik buldukları ve istihsal ve kalkınmanın başlıca faktörlerinden birini teşkil eden bir kaynağı, - işgücünü - daima ihmal etmekte ve kalkınmalarını adeta yalnız yatırımlardan - az malik buldukları sermayeden - beklemektedirler. Bu sebepten ötürü doğmakta olan sanayiî verimli bir tarzda işlemesini sağlamak bakımından her kademedeki personelin yetiştirilmesi ve mesleki eğitimi, muayyen bir program dahilinde ve ihtiyaçlara göre derpiş olunmamakta ve en mo-

dern makinelerin bile, ancak mahir ve mesleki bilgisi ve formasyonu kifayetsiz bir personel elinde verimli olabileceği umumiyetle unutulmakta veya işgücünün kalkınma gayretleri içindeki rolünün ehemmiyeti gerektiği gibi takdir olunmamaktadır.

Gene bu sebepten dolayıdır ki iktisaden az gelişmiş memleketlerde sosyal politika alanındaki ilerlemeler kifayetsiz kalmakta, bu memleketlerin iktisadi bünyeleri icabı bol olmasından ötürü, istihsalın bu en ehemmiyetli faktörü ve milli servetin bu kıymetli unsuru çok zamanlar ihmal ve hattâ bazan da istismar edilmektedir. Bazı ana hakları da kendisine esirgenmektedir.

Bir memleket içinde şamil ve müessir bir sosyal politikanın gelişmesi, sonucu teşrii seçimlere dayanan iki ana şartın mevcudiyetine sıkı bir surette bağlıdır. Bu şartlardan biri hukuki-siyasî, diğeri de sınıdır. Gerçekten ihtiyaçlardan doğup doğruya doğruya alâkalıların siyasi organlar üzerine tazyikleri neticesinde bir sosyal politikanın vücut bulup inkişaf edebilmesi için her şeyden önce en geniş mânasiyle ana demokratik hak ve hürriyetlerin bir memleket içinde yer almış olması lâzımdır. Bunun yanında alâkahalar tarafından yapılacak tazyikin müessir olması için kemî ve keyfî bakımdan ehemmiyetli bir işçi sınıfının mevcudiyetine ve bu sınıfın kendi hak ve menfaatlerini en müessir bir tarzda koruyacak siyasi partileri toplu bir şekilde ve hususiyle seçimlerde desteklemelerine lüzum ve ihtiyaç vardır.

II. Diğer az gelişmiş memleketlerde olduğu gibi memleketimizde de kalkınma gayretleri yukarıdaki müşahedelere uygun olarak cereyan etmektedir. Yalnız yatırım miktar ve hacminin kalkınmayı temin edeceği zehabı vardır. Sosyal politika bir kaç yıldan beri derin bir duraklama devresi içine girerek ve enflasyonun da tesiri ile işçi sefaletine ve sosyal huzursuzluğa yol açmıştır.

İktisadi sistemi hususi teşebbüs üzerine dayanan bir cemiyet içinde, sosyal adalet ile alâkalı bazı hakların yokluğunu hiçbir teşriî ve idarî tedbir telâfi edemez. Teşkilatlanma ve grev hak ve hürriyeti gibi. Memleketimizde prensip olarak teşkilatlanma, yani sendika kurma hak ve hürriyeti 1946 yılından beri mevcuttur. Ve sendikalar hakkındaki 1947 tarihli kanun, - kifayetsiz, müeyyidesiz ve bazı hükümleri antidemokratik bir kanun - bu hakkın istimalini cemiyetler kanunu ile birlikte tanzim etmiştir. Bu haktan faydalanarak işçiler, - yalnız İş Kanununun işçi tarifi içine giren işçiler, basın mensupları, deniz işçileri - sendikalar halinde teşkilatlanmak yoluna girmiş bulunmaktadır. Ancak grev hakkı tanınmamış olduğundan, sendikaların kurulmuş olması, işçilerin hayat ve çalışma şartlarını islah bakımından müessir bir rol oynamaktan uzak kalmıştır. Binacnaleyh eskiden beri kifayetsiz olan ücretler - başka memleketlerde istihsal maliyeti üzerine en fazla müessir olan unsur ücretler olduğu halde bizde bu müessirlik diğer unsurların çok arkasından gelir - 1953 den bu yana şiddetini açık bir şekilde arttırmış bulunan enflasyon neticesinde satın alma güçlerinden geniş ölçüde kaybetmişlerdir.

Hükümetler bu durum karşısında tedbir almak yoluna gitmemiş, bazan bir feryat haline gelen işçi şikâyetlerine gerektiği ehemmiyeti vermemişlerdir. Halbuki hem sosyal adalet icabı, hem sosyal barış ve huzurun devamı, bu şikâyetlerin inceden inceye tetkikini ve lüzumlu tedbirlerin alınmasını zarurî kılmaktadır. Uzak görüşlü ve vadeli bir sosyal politika bunu gerektirir.

Makul ve samimî olmayan bir takım argümanları ileri sürerek bütün demokrasi-ler içinde çok eski tarihlerden beri tanınmış bulunan grev hakkını kabul etmekten ısrarla kaçınmışlar, sendikalar hakkındaki kanuna daha demokratik bir veçhe vermekten çekinmişlerdir.

III. Bir memleket içinde iktidarda bulunan partiler, müessir bir sosyal politikanın yerleşmesine imkân verecek tedbirleri almaktan kaçınır, bazı ana hakları tanımakta tereddüde düşer ve milli gelirin bütün istihsal faktörleri arasında adil bir şekilde dağılması için gerekli tedbirleri almaktan istinkâf eder, aşırı israf ve lüks karşısında geçim darlıklarının had bir dereceye varmasına ve yaygın bir hal almasına müsaade ederlerse, işçiler ve onların teşekkülleri ister istemez nazarlarını diğer siyasi partilere, yani muhalefet partilerine çevirirler.

Son zamanlarda işçi kesafeti ve sendikacılık bakımından memleketimizin en mühim merkezi olan İstanbulda İşçi Sendikaları Birliğinin siyasi parti liderlerini davet edip konuşmaları, dertlerini ve isteklerini onlara anlatmaya çalışmaları bu bakımdan üzerinde ehemmiyetle durulması lâzım gelen bir hadise olarak karşılanmalıdır.

Bizce sendikaların siyasi partilerle bu şekilde temas aramaları yerindedir ve sosyal politika gelişmesinde müessir bir yola girişin başlangıcı telâkki edilmeğe lâyıktır. Zira birlikte hareket ettikleri takdirde işçiler, hususile kesif oldukları bölgelerde teşriî seçimler üzerine reyleri ile geniş ölçüde müessir olmak imkânına maliktirler. Bilhassa çoğunluğa dayanan bir seçim sistemi içinde büyük rol oynamak mevkiindedirler. Binaenaleyh malik oldukları rey kudretini dağıtmıyarak kendilerine müzahir partileri seçimlerde destekliyeceklerini ilgililere anlattıkları takdirde bugün malik olmadıkları bazı hakları kolaylıkla elde edebilirler.

Bu keyfiyet her gelişmiş memlekette aynı şekilde cereyan etmiştir. Bugün muhafazakâr dediğimiz partilerin dahî programlarında ileri bir sosyal görüşü kabul etmiş olmalarının sebepleri arasında seçimlerde işçi reylerinin oynamak durumunda bulunduğu rolün hususiyle tesiri olmuştur. Aynı şey memleketimizde de cereyan edebilir.

Madrid Üniversitesine Selâm!

Şubat ortalarında Madrid Üniversitesi öğrencileri İspanyada diktatörlük rejiminin tek partisi olan *Falanj*'a karşı ayak-

lanmışlardır. Ayaklanmalarda *Falanj* taraftarları bir öğrenci ağır yaralanmış, öğrencilerin bu ayaklanması, İspanyadaki zahiri sükün ve istikrarı tehdit edici bulunduğu için, Madrid Üniversitesi müddetsiz kapatılmış, Rektör ve Hukuk Fakültesi dekanı azledilmiş, anayasadaki bazı ferdi hak ve hürriyetler muvakkaten kaldırılmıştır.

Bir öğrenci ayaklanması sonunda, aziller ve üniversitenin kapatılması, bütün dünyada geniş aksisler uyandırmıştır. Verilen haberler, bu hadisenin hakikaten cihan şümül bir önemi bulunduğunu göstermektedir. Takriben 18 yıl kadar evvel kanlı bir savaşla iktidara gelen Franko, yalnız komünist ve aşırı sol cenah cereyanlarını değil, aynı zamanda liberal ve cumhuriyetçi zümreleri de ya imha etmiş yahut da memleket dışına sürmüştür bulunuyordu. Franko kurduğu askeri diktatörlük rejimi içinde, Faşist ve Nazi partilerinin bir kopması olan yalnız *Falanj* partisinin faaliyet- te bulunmasına müsaade etmiştir. *Falanj* partisi, İspanyol diktatörünün, memleket içinde dayanmaya mecbur olduğu siyasi teşkilât vazifesini görmekle beraber, ona hakim değil, fakat daima ona tâbi bir mevki işgal edegelmiştir.

Falanj Partisi bütün İspanyol halkını siyasi hakimiyeti altına alabilmek için, içtimai hayatın her köşesine kadar teşkilâtını yaymaya, halkı ve kitleleri kendi manevî nüfuzu altında toplama gayret etmiştir. Meslek teşekkülleri, sendikalar ve öğrenci deryoklerini hakimiyeti altına alan bu parti son zamanlarda herkesin nefretine hedef olan bir teşekkül olmuştur. Üniversitede SEU (Sindicata Espanol Universitario) adlı bir öğrenci sendikası kurarak, İspanyol üniversitelerinin sözcülüğü vazifesini bu teşekkül üzerine almıştır. İhtilâl ve askeri darbe ile iş başına gelen bir diktatörlükte, gayrı memnunların hedefi biz zat diktatörün şahsı olamayacağı için, *Falanj* bütün kin ve nefretin başlıca hedefini teşkil etmiştir. Öğrencilerin kıyamına mün cer olan hadise, SEU nun hiç bir zaman kendilerini temsil etmediğini bildiren, başka milletlerin gençliği muvacehesinde "hicabaver" bir duruma sokulan İspanyol gençliğini, daha iyi temsil etmeye yetkili bir genel öğrenci kongresinin toplanmasını talep eden bir açık mektubun nesredilmesidir. Bunun üzerine hükümet, bir müddettir dış alemle ve hürriyet fikirleri ile temasta olan gençliğe karşı alınması gereken tavır üzerinde vazih bir karar alamamıştır.

Öğrencilerin serbest ve tenkidci tavırları, geçen ekimde vefat eden dünyaca şöhretli liberal İspanyol mütefekkeri *Ortega Y Gasset* nin cenaze merasimindenberi göze batır bir hal almıştı. Mezarına giden binlerce öğrenci asıl metni gizlice elden ele dolaşan, çok düşündürücü ve içli bir hitabe dinlemişlerdi. Bu hitabenin bir yerinde şöyle deniliyordu:

"Onun (*Ortega*) ölümüne yas tutan biz öğrenciler, aynı zamanda kendi yasımızı tutuyoruz. Ölümünden sonra ona gösterebildiğimiz bu saygı, üniversitesi olmayan bir üniversite gençliğinin, bilgiyi ders saatları dışında, ders kitapları olmayan kitaplardan, İspanyolca olmayan dillerden öğrenmeye mecbur kalan öğrencilerin borçlu oldukları bir saygıdır... Bizler hocası

bulunmayan öğrencileriz. Her geçen gün şunu anlıyoruzki, bilgiyi bize asıl öğretilmesi gereken bir şekilde öğretecek birine muhtacız. Öğrenmeye çalışıyoruz, fakat bize öğreten yok..."

Bu hitabe zihni diktatörlük ve tek parti rejiminin çenberi içinde bunalan, hür ilme, hür düşünce ve bilgiye susamış genç insanların hasretini açıkca ifade etmektedir. *Ortega*'nın merasimindeki tezahürattan bir müddet sonra, öğrenciler arasında yapılan bir anket, ekseriyetin rejim aleyhinde olduğunu açığa vurmuştu. Bunun üzerine Madrid Üniversitesi rektörü *Dr. Lain Entralgo*, izahat vermek için *General Franko*'ya gittiğinde bir muhtıra takdim etti. Bu muhtırada, memlekette zihni gelişmeyi önleyen, devlet müdahalesi ve murakabesi itham ediliyor. İspanyol cemiyetinde iktisadi menfaat mülâhazasının en başa geçen bir endişe olması tenkid ediliyor; dışarıya giden gençlerin oralardaki, serbest hayat tarzı, fikir faaliyeti karşısında tesir altında kaldıklarına işaret edilerek, sanat, edebiyat ve fikir sahasındaki tahditlerin kaldırılması tavsiye olunuyordu. Eğer bu yapılmazsa halen öğrenciler arasında komünist nüfuzu çüz'î olmakla beraber, ilerde gençlerin daha radikal bir temayüle kapılmaları tehlikesi belirtiliyordu.

Tehlikeyi haber veren *Dr. Entralgo*, işin den atılmış, hafif liberal sanat ve edebiyat dergileri olan *Insula* ve *Indice* kapatılmıştır; ara sıra rektörün konuşmalar yaptığı *Tiempo Nuevo* (Yeni Devir) adlı entellektüellerin bulunduğu klüp te kapatılmıştır. Keza, *Falanj*cuların üniversiteye hücumları esnasında, üniversiteyi ve öğrencileri, destekliyen Hukuk Fakültesi dekanı *Prof. Lopez* de işinden uzaklaştırılmıştır. *Falanj*'ın organı olan *Arriba* gazetesi, bütün totaliterlerin ve sağ cenah müfritlerinin yaptığı gibi, bu işte bir komünist parmağı olduğunu iddia ederek, rektörü ve dekanı buna alet olmakla itham etmiştir. Aşırı sağcılar, kralcılar ve koyu katolikler ve kilise bu itham ve imalara iştirak etmişlerdir.

Madrid Üniversitesinin macerası, bilgi ve ışıkla tmeasa gelen *Prometenin*, zihni merakla sualler soran *Faust*'un, memnu meyvayı yediği için, başına binbir ızdırıp ve felâket gelen insan oğlunun ezeli macerasıdır. Bu, aydınlıkla karanlığın ezeli mücadelesidir. İlime ve bilgiye susayan, soran, merak eden, araştıran Türk gençliği, Madrid Üniversitesinin macerasını dikkat ve ibretle takip etmelidir.

Avam Kamarasında "Utan, İstifa Et!., Sesleri"

İngiltere Maliye Bakanı *Mr. Mc Millan*, enflasyonla mücadele etmek için Şubat ortasında bazı yeni tedbirler alacağını ilân etmiştir. Bunlar arasında; İngiltere Bankasının resmî reiskont rayıcı % 4,5 dan % 5,5 ğa çıkarılmış; taksitli satışların ilk taksit nisbetleri yükseltil-

miş; Devlet masraflarının kısılması, milileştirilmiş sanayi yatırımının da raltılmasına karar verilmiş; ekme ve süt üzerindeki sübvansiyonlar kaldırılmış; inşaat için verilen lisansların kısılmasına karar verilmiştir.

Hatırlarda olduğu gibi, İngiltere 1955 yılının başındanberi, ekonomisindeki enflasyonist kuvvetlere hakim olabilmek için ciddi gayretler sarfetmektedir. 1955 Şubatında resmi reiskont rayici % 3 den % 4,5 a yükseltilmişti. Forumun 15 Mart 1955 tarihli sayısında çıkan bir notta, İngilterenin takip ettiği yeni para politikası üzerinde durmuştu. Reiskont rayicinin yükseltilmesiyle, kredi hacminde beklenen daralma ancak kısmen ve o da pek ağır bir tempo ile meydana gelmiştir. Nisan ayı içinde eski Maliye Bakanı Mr. Butler, seçim arifesinde İşçi Partisine, rey avcılığı olarak tavsif edilen bazı vergi indirmeleri yapmıştır. Yaz sonuna doğru, fiat endekslerindeki yükselmelerin durmayışı, dış ticaret açığının devam edişi, Eden Hükümetine karşı tenkidlerin büsbütün sertleşmesi neticesini vermişti. Nihayet Mr. Butler munzam bir bütçe getirerek bazı vasıtalı vergilerde artırımlar yapmak suretiyle gidişi daha sıkı bir kontrol altına almaya teşebbüs etmişti.

Eden hükümetinin kendi partisi içinde prestijinin azalması, enflasyonun durdurulamayışı, dış ticaret açığının devam etmesi ile büsbütün şiddetlenmekteydi. Nihayet Kabine içi değişikliği ile Maliye Bakanlığına Mr. Mc Millan gelince, bazı yeni adımlar beklenmekteydi. 1955 yılında dış ticaret açığı geçen yıla nisbetle 742 milyon dolarlık bir kötüleşme gösteriyordu. İngiltere Bankasının altın ve döviz ihtiyatları 642 milyon dolarlık bir eksilme ile 2 milyar 120 milyon dolara düşmüş bulunuyordu. Bu vaziyette Maliye Bakanı bu gidişi durduracak ciddi tedbirler almak zorundaydı. Son zamanlarda yapılan kısmi seçimlerde Muhafazkârların rey nisbeti muntazaman düşmekteydi.

Nihayet Mr. Mc Millan bahsi geçen tedbirleri aldı. İthalât üzerine, lisans, kontenjan v.s. gibi fiziki tahditler koyma yoluna gitmeyi doğru bulmadı. 16 Şubat tarihinde Avam Kamarasında, alınan tedbirleri izah ettiği celsede, İşçi Milletvekilleri kendisine «utan, istifa et!» diye bağırışlardır. Fakat asıl fırtına bir hafta sonra hükümetin mali ve iktisadi politikası üzerinde, muhalefet tarafından istenen umumî müzakere esnasında kopacaktır. İşçiler, enflasyonla mücadele de, Mr. Butler ve Mr. Mc Millan tarafından kullanılan, para politikası ve kemmi tedbirlerin kâfi gelmediğini, işçi hükümetleri tarafından harp sonunda kullanılan bazı fiziki kontrollara yeniden müracaatın zaruri olacağını iddia etmektedirler. Muhafazkârlar ise, sosyalist hükümet zamanında kullanılan bir çok tahdit ve kontrolden kurtulan ve serbest piyasaya şartları içinde faaliyet imkânına kavuşan İngiliz ekonomisinin, yeniden geri

bir adım atmasına lüzum kalmıyacağına inanmaktadırlar.

İngilterenin enflasyonla mücadelede bahsinde geçirmekte olduğu şu son tecrübe bizler için de ibret vericidir: İngiltere, enflasyonun şaşmaz iki işareti olan fiat artışı ve dış ticaret açığı karşısında kahr kalmaz harekete geçmiştir. Bazı tedbirler alınmıştır. Bu tedbirlerin tesirlilik derecesi ay be ay bütün halk efkârı tarafından dikkatle takibedilmiştir. Daha çok nakdi sahada (reiskont politikası ile) alınan tedbirlerin kâfi gelmediği 7, 8 ay içinde belli olunca, munzam bütçe yapılmıştır. Bu da kâfi gelmeyince tedbirler daha sıkıştırılmış ve para daha da pahalılaştırılmıştır. Amme efkârı bir ara Mr. Eden'i istifaya zorlayacak kadar sabırsızlık alâmeti göstermiştir. Nihayet İngiliz seçmeni kısmi seçimlerde, hükümete tehlike işaretlerini göstermekten geri durmamıştır.

Bir de kendi halimize bakalım: Bu memlekette artık takriben 25 yılı aşan bir zamandır, yerli ve yabancı her müşahit tehlike işaretini vermekten geri durmamıştır. Buna rağmen enflasyonun yeni yayılmaya başladığı bir devrede, hükümet partisinin daha da kuvvetli bir şekilde kazandığı seçim, memleketin iktisadi istikbali için çok esef verici neticeler yaratmıştır. 1952 denberi gittikçe şiddetlenen dış ticaret açığı, memleket iktisadının ahengini temelinden bozan bir vühal almış, dahili fiat enflasyonu, dünyada son bir kaç yıl içinde ancak birkaç talihsiz memlekette rastlanan bir vüs'at kazanmıştır. Esef edilecek cihet şudur ki, hükümet henüz durumun ciddiyetini kavramamış ve kabul etmemiştir. Halâ pahalılık, enflasyon varını yoknu gibi beyhude münakaşalarla kıymetli zamanlar heder edilmektedir. Dünyanın her tarafında, temel iktisadi kültürün alfabetesini bilenlerce kabul edilen «yatırımların enflasyonist tesirleri» konusunu, bu memleketin iktisadi istikbali ve kaderi üzerinde söz sahibi olanlar, halâ «kalkınmak için yatırım yapmaya mecburuz» teranesi ile cevaplandırmıya çalışmaktadırlar.

İngiltere misali ile bizim bugün içinde bulunduğumuz durumu karşılaştıracak olursak; bizim için üzerinde dikkatle durmamız gereken bir çok meselelerin mevcudiyeti meydana çıkacaktır.

Son Sovyet Teklifleri ve Türkiye

7 Şubat 1956 günü yayınladığı bir makalede, Sovyet Komünist Partisi organı «Pravda» Gazetesi, Türkiye ile münasebetlerinin gerginleşmesinde Rusya'nın mes'uliyet payı olduğunu kapalı şekilde olmakla beraber bir kerre daha kabûllenerek Hükümetinin aleyhimizdeki taleplerinden vazgeçtiğini tekrar iş'ar etmiş; buna mukabil, Türkiyenin de

girdiği ittifakları terketmesi gerektiği şeklinde tefsir edilebilecek ifâdelerde bulunarak bu suretle münasebetler normalleşince Rusya'nın Türkiyeye yardımında dahi bulunabileceğini imâ etmiştir.

Bu makale, Sovyetlerin birkaç seneden beri tâkip etmekte oldukları yumuşama siyasetinin, ve Bay Krusef ile Mareşal Bulganin'in Hindistan, Birmanya ve Afganistan'ı ziyaretlerinden beri pek keşifleşen Orta ve Uzak Doğudaki Rus siyasi taarruzunun tezahürlerinden biri olarak telâkki edilmelidir.

Bununla beraber, bu makalenin, bahsettiğimiz umumî anlamından gayri bir de hususî mânâsı olduğunu sezmemek mümkün değildir. Gerçekten, «Pravda» bu makaleyi yayınlarken, Başkan Eisenhower'ın Dış İktisadi Siyaset Müşaviri Mr. Randall'ın henüz memleketimizde bulunduğu bir tarihi seçmiştir. Mr. Randall'ın seyahatinin ise, iktisadi münasebetler mevzuunda Türkiye ile Birleşik Amerika Hükümetleri arasında aşağı yukarı bir yıldır devam eden anlaşmazlığı ortadan kaldırmaya mâuf olduğu bilinmektedir.

Şu hâlde, bu makaleyi ilham eden liderler nasıl bir maksat gütmüş olabilirler? Sovyet liderleri, Mr. Randall'ın ziyaretinden sonrada Amerika tarafından Türkiyeye külliyetli bir ilâve yardım yapılmadığı takdirde, Türkiyede uyanabileceğini sandıkları Amerikan aleyhtarı hisleri istismar etmek ve böylece Türkiyede nötralist bir siyasete taraftar bulabilmek niyetini taşımış olabilirler. Bu liderler, ayrıca buna ilâveten, Türk siyasi liderlerine, Mr. Randall'ın ziyaretinden sonra da Amerikayla devam edecek olan müzakereleri esnasında, bir «şantaj» (x) vesilesi vermeyi ve böyle bir «şantaj» siyasetine Hükümetimizi sevk etmek suretiyle neticede hem Amerikada Türkiye aleyhtarı hisler doğurarak bazı birçok bakımlardan uzun vâdeli olarak zarara sokmayı, hem de böyle bir metodun kullanılması sonunda iktisadi yardımla ilgili müzakerelerin çıkmaza girmesini istihdaf etmiş olabilirler.

Rus liderlerinin deruni maksadı ne olursa olsun, yalnız Türk Hükümeti, değil, Türk Milleti de çok iyi bilmektedir ki Türkiyenin Amerikayla dostluğa, NATO, Balkan Andlaşması ve METO'ya bağlılığı, istiklâl ve tamamiyetini korumaya mâuf askerî ittifak bağları olmaktan çok daha ileri mahiyettedir. Türkiyenin bu teşekküller, OEEC ve Avrupa Konseyine mensubiyeti, yardım görmesi şartına da bağlı değildir. Türkiye, cemiyet nizamı ve medeniyet idealleri bakımından seçimini çok daha evvel yapmış olup hür dünyaya bağlılığı haddizatında insan haklarına, demokrasiye ve batı medeniyetinin kıymet hükümlerine mertubiyetinden başka birşey değildir.

Bu itibarla, Türkiye, Sovyet bloku ile görüşmeyi münferit bir Devlet olarak değil; fakat, hür dünyanın önemli bir rüknü sıfatıyla - sadece iki Camia arasın-

((x)) «TIME» Dergisinin bir sayısında bahsettiği mânada.

da çok taraflı müzakereler olarak tasavvur eder. Türkiyenin Müttefikleriyle teşanüdünü şu veya bu fırsatı ele alarak zayıflatmak ve onunla tek başına konuşma imkânı aramak teşebbüleri husrana uğramaya mahkûmdur.

Türk halk efkârının bütün tabakalarının, bu hususa tam bir vuzuh ve suretle vâkıf oldukları muhakkaktır.

DÜZELTME

Kıbrıs Meselesi ve Türk - Yunan münasebetleri

Geçen sayımızda yukardaki serlevha altında çıkan Not'umuzda mânâya tesir eden bazı tertip hatalarını özür dileyerek tashih ediyoruz:

— 7. sahife, 2. sütun, 16. satır: "karışması" kelimesi "karışmaması" olarak okunacak

— Aynı sahife ve sütun, 20. satır: "avevlendirmek" kelimesi "avevlendirmek" olarak okunacak.

— 8. sahife, 1. sütun, alttan 20. satır: "olmadığı" kelimesi "olduğu" olarak okunacak.

— Aynı sahife ve sütun, alttan 12. satır: "yapılması" kelimesi "yapılmaması" olarak okunacak.

— 9. sahife, 1. sütun, 20. satır: "kullanılması" kelimesi "kullanılmaması" olarak okunacak.

— Aynı sahife ve sütunun 27. satırındaki "maalesef" ve "nazarı itibare" kelimeleri arasına aşağıdaki ibare girecek:

"bu husustaki delillerimiz ciddi mukabelelerle karşılaşabilecek mahiyettedir. dir.

Resmî tezimizde açıkça zikredilmemekle beraber, diplomatik mahfillerde herhâlde".

— Aynı sahife, 2. sütun, 32. satırda ki "nihayet," ve "Yunanistan" kelimeleri arasına aşağıdaki ibare girecek:

"Yunanistana bir ihtarda bulunulacağı vakit, bunun,"

— Aynı sahife ve sütun 36. satırdaki "hukuki" ve "zaruretlere" kelimeleri arasına: "ve tarihi" kelimeleri girecek.

— 10. sahife, 1. sütun, alttan 22. satır: "muvaffakiyetle" kelimesi "muvaffakiyetle" olacak.

Yunan seçimleri

Dergimiz matbaaya verildiği anda Yunan seçimlerinin neticesi hakkındaki malumat eski Başbakan Karamanlis'in mensup olduğu Millî Radikal Birlik Partisinin 161 mebus çıkarmak suretiyle, 300 mebus ihtiva eden Yunan meclisinde ekseriyeti temin ettiği merkezindeydi. Görüldüğü gibi bu vaziyetin en mühim unsuru, Karamanlis'in ancak az bir farkla üstünlüğü elde ettiğidir. Diğer taraftan muhasımlarının kazandıkları rey adedi yekûnunun, kendi partisinin elde ettiği rey adedinin

üstünde olması, seçimlerde Millî Radikal Birliğin karşısına tek hasım olarak çıkan sağcı ve solcuları saflarında toplayan, Demokrat Birliğinin, seçimleri kazandığını ve zaten parti mensuplarına seçim esnasında askeri kuvvetlerle baskı yapıldığını, iddia etmeye sevk etmiştir. Yunan seçim kanunu, birçok seçim bölgelerinde kazanan parti ile muhasımı arasında küçük bir rey farkı olduğu zaman böyle bir neticenin çıkmasına müsaittir.

Seçim sonrası inkişaflarından biri Demokrat Birliğin gene küçük parçalara ayrılmış olması ve sağcıların sağcı, solcuların solcu olarak icraatlerine devam edeceklerini gösteren beyanatlardır. Bu vaziyet karşısında, Karamanlis'in elde ettiği ekseriyete normal olarak 20 mebusun katılacağı beklenmektedir. Diğer taraftan Komünist partisinin mirasına konan muhtelif partilerin 40 kadar mebus çıkarmış olmaları Karamanlis'in işini güçleştirecektir. Geçen sene ölen Mareşal Papagos'un hükümetin başında bulunduğu sıralarda meclisin 3/4 üne güvenebilmesi sayesinde Yunanistan'da elde edilen sun'î siyasi istikrar hernekadar Yunanistan'ın iktisadi bakımdan gelişmesine yardım etmişse de, Papagos zamanında tek bir sesin hâkim olmasından doğan memnuniyetsizlik birikerek muhtelif ekalliyet gruplarını seçimlerde takip ettikleri politikaya sevk etmiş ve bugünkü gayri mütecanis vaziyetin doğmasına bizzat sebep olmuştur.

İncelemeler

Aydınlarımız ve Tenkid

— Tarihî Bir İzah Denemesi —

Şerif MARDİN

Forum'un geçen sayısında, Dr. Turhan Feyzioğlunun **Demokrasi Davamıza Genel bir Bakış** isimli makalesinde Türkiye içinde gayet mühim olan bir meseleye temas edilmektedir. Yazar, Türkiye demokrasinin karşılaştığı tehlikeleri sayarak meseleyi şöyle vaziediyor.

"Türkiyede demokrasi için asıl tehlike... "aydınların ihaneti" (trahison des clercs) dir."

Aslında kısa bir cümleye sığdırılmış, olan bu problem, çok daha etraflı bir şekilde tetkik edilmeye muhtaçtır. Zira, memleketimizde demokratik gelişmenin

karşılaştığı, güçlüklerin, aydın tabakalarımızın kendine has davranışlarla kimsen izah edilebileceğine şüphe yoktur. Bu bakımdan, aydınlarımızın davranışını şekillendiren tarihî geleneğin aydınlanması, Türk aydınları mevzuunda yapılması gereken etütlere bir methal teşkil edebilir.

Önce, 'aydınların ihaneti' tabirinden neler kasdedildiğini biraz daha sarıh bir şekilde ifade edelim. Bu tabiri "keşfeden" Julien Benda isminde bir Fransız mütefekkiridir. Benda, 1930 senelerinde "Aydınların İhaneti" ismini taşıyan bir

kitapta, modern devirlerde ortaya çıkan diktatörlerin sistematik bir aydınlar muhalefeti ile karşılaşmadıklarından dolayı inkişaf edebilmiş olduklarını ve bu durumun Avrupada ilk defa vaki olduğunu ileri sürmüştür. Hakikaten Avrupa tarihinin özelliklerinden biri Batı aydınlarının, benimsedikleri hakikatleri daima, ve çoğu zaman kanları pahasına, müdafaa etmiş olmalarıdır. Batı tarihinin hangi devrinde olursa olsun, adalet kıstaslarından ayrılan, halka zulm eden **Tiran** tipinin karşısına bir veya birkaç aydının çıktığını görürüz. İşte Tiran'ın hal'ini emreden Duplessis-Mornay'in **Tiranlara karşı Müdafaa**name'si (Vindiciae Contra Tyrannos), işte İngiltere kiralına karşı teorilerle olduğu kadar bizzat hareketlerle karşı koyan büyük İngiliz hakimi Sir Edward Coke..

Sir Edward Coke Avrupa aydınlarının karakteristik bir örneği olarak bilhassa tetkike değer bir şahsiyettir.

17 nci asrın başındayız. İngiliz Kralı birinci James merkeziyetçi bir İngiliz devletinin temellerinin atılması yolunda bazı tecrübelerle girişmiştir. James İngiltere devletinin istikbaldeki feyzini tayin edeceğini bildiği bu programı bir an önce kuvveden fiile çıkarmakla meşguldür. Bu arada Kral, birçok kimselerin bu programı köstekleyeceklerine inanmaktadır. Programının selâmetle tatbik edil-

mesinin yegâne çaresi bu gibi "oyun bozan" ları tedip edecek, bizzat kralın riyaset edeceği mahkemeleş kurmaktır. Kralın müdafaa ettiği tez, hukuk kitapları karıştıran herhangi bir kimsenin ve bu arada kralın da, hâkimlik vazifesini görebileceği merkezindedir. İşte o zaman Sir Edward Coke kralla karşı karşıya gelip, bu gibi iddiaların saçmalığından krala bahsetmekten çekinmiyor ve mahkemelerin istiklâli uğrunda krala karşı bir hayli ağır lisan kullanıyor. İşte Avrupa aydınlarının, inandıkları kıymetlere tecavüz edildiği vakit kullandıkları karakteristik hareket tarzı. Kendi tarihimizde aydınlarımızın buna benzer bir hareket tarzına rastlamak zordur. Rastlanmadığı gibi de, bizde bu tutumun aksine bir cereyanın mevcudiyetini gösteren başka işaretler de vardır. Meselâ bu belirtilerden bir tanesi, siyasi icraatin tenkid edildiği zamanlar bile, tenkidin yalnız idareciler tarafından değil, fakat cemiyet tarafından dahi kabul edilmeyip tenkid edenlerin, eşine ender rastlanır tazyiklere maruz bulundurulmaları ve kendilerine derhal vatan haini etiketinin yapıştirilmesidir. Siyasi davranışımız bakımından gene aynı meselenin bir üçüncü cephesi de aydınlarımızın siyasetle ilgili bir mevzuda bir tenkitte buldukları zamanlar dahi kolayca bir "kompromi" kabul etmeleri, prensiplerine sadık kalmamaları, ve bugün "siyah" diyen bir politikacının yarın "beyaz" demesi ihtimalinin daima mevcut oluşudur. Ancak bu tutum yalnız modern tarihimizde görünen bir unsur değildir. Tezahürlerine bütün tarihimiz boyunca rastlamak mümkündür. Meselâ biraz önce durduğumuz noktayı ele alalım: İnançlardan cayma kabiliyeti. Buna 19 cu asır tarihimizden gayet güzel örnekler verebiliriz: mese-lâ Mustafa Fazıl Paşa, Sultan Aziz'e karşı yapılacak sistemli bir muhalefetin mekanizmasını kurmakla inkilâp tarihimizde bir çığır açmıştı. Fakat Fuat Paşanın, kendisine en ufak bir taviz vermesi muhalefet arkadaşlarını bırakıp Ali Paşa ile teşriki mesai etmesine kâfi gelmişti. Gene Abdülhamid devrinde kâh padişahın lehinde kâh aleyhine çalışanların, hattâ bu iki faaliyeti birden icra etmekle fevkalâde bir politika cambazlığı gösterenlerin sayısı pek çoktur. Bugün dahi bu manzara devam etmektedir, mesele bunun sebeplerini arayıp bulmaktır.

Aydınlarımızın politikadaki davranışlarının anlayabilmenin en kolay yolu en eski zamanlardanberi Avrupada Tiran hakkında yazılanları İslâm-Osmanlı medeniyetinde aynı mevzuda yazılanlarla mukayese etmektir. Bu mukayese neticesinde Batı yazarlarıyla İslâmî yazarların Tiran'ı takbih etmekte birleştiklerini görüyoruz. Hiç şüphe yok ki İslâm'da ve ona dayanan Osmanlı medeniyetinde Tiran "kötü" bir insan tipi telâkki edilmiştir. El Mawerdî, den Şeyhülislam Arif Hikmet Beye kadar siyaset mevzuunda fikir serdeden İslâm uleması hükümdarın adalet ve fazilet kısıtlarına riayet etmesi lâzım geldiğini daima tekrar etmişlerdir. Bu noktada İslâm

Ulemasıyla Avrupa siyasi nazariyecileri arasında bir fark mevcut değildir. Ancak Avrupa siyasi yazarları, en eski devirlerdenberi, İslâm Ulemasının hiç te dokunmadıkları bir mevzuu ele alıp açıklamışlardır. O da, hükümdarın ahlâki kıstaslara uymadığı takdirde tab'anın bir meşru mukavemet hakkına sahip olduğu fikridir. İslâm Ulemasının siyasi teorisinde böyle bir unsur bulunmadığı gibi, bulunmasına imkân da yoktur, zira hükümdar iktidarını Allahtan almıştır. Aksine Avrupada Orta Zamanların başındaki siyasi teori bile, teb'aya bir meşru mukavemet hakkı tanımaktadır (1)

Hatta bu mevzuda yapılan araştırmalar, modern temsili hükümetin bu mukavemet hakkının müesseseseleşmiş bir şekli olduğunu göstermiştir. Görüldüğü gibi, meşru mukavemet hakkını hesaba katmaksızın Avrupada demokrasi tarihini anlamak imkânsızdır. Bu hak bir taraftan Avrupa aydınları için benimsedikleri prensiplere sadık kalmalarına yardım eden bir destek olduğu gibi, Avrupanın siyasi müesseselerinin gelişmesinde de rol oynamıştır. Aksine İslâm Ulemasının mukavemet mevzuunda takındıkları tavri aşağıdaki ögütten anlamak mümkündür:

"Allahın huzuruna çıktığın zaman de ki: "Ya rabbim, bize peygamberler gönderdin ve senin izninle onlara itaat ettik ve başımıza halifeler koydun ve izninle onlara itaat ettik ve hükümdarlarımız emir verdiler ve senin uğrunda onlara itaat ettik" ve Allah size şu cevabı verecektir: Hakikati söylüyorsunuz, mes'uliyet onlara aittir ve size terettup etmez". (2).

İşte bu İslâm-Osmanlı an'anesinden dolayıdır ki bizde eskidenberi devleti tenkid etmek ihanet sayılmıştır. Bunun içindir ki Ondokuzuncu asrın ortalarında kurulan İttifak-ı Hamiyyet cemiyeti saflarında birçok mümtaz devlet adamları toplamakla beraber birkaç sene herhangi bir karara varamamış, herhangi vazih bir program hazırlanamamıştı. Bunun içindir ki nihayet 1867 senesinde müsbet bir harekete geçtiği anda, cemiyet saflarında toplanan aydın-

(1) Orta zamnlarda Avrupada cari meşru mukavemet teorilerinden bahseden bir eser için Bk. F. Kern, Kingship and Law in the Middle Ages, Oxford, Balckwell, 1939.

(2) T. W. Arnold, The Caliphate, Oxford, 1929, s. 49

ların birçoğunun ihanetine uğramıştı. Ancak burada akla başka bir sual gelebilir. Böyle bir teorinin eksikliğine rağmen Osmanlı İmparatorluğunda muhtelif isyanlar ve bilhassa birçok Yeniçeri İsyanı cereyan etmiştir. Bir tenakuza düşülmüyor mu diye sorulabilir. Aslında Yeniçeri hareketlerini gene aynı aydınların hareket hattı muvacehesinde izah etmek mümkündür; bir meşru mukavemet teorisi olmadığı için, tenkide karşı tahammülsüzlük gösterildiği için, normal olarak aydınlardan gelecek olan ve ikaz vazifesini görececek olan münferid mukavemet hareketleri kendini gösterememiş, tabasbus ve dalkavuklukla örtülmeye çalışılan idarecilerin hataları zamanla memleket içinde o derecede elim neticeler doğurmuştur ki, biriken tazyik neticesinde her defasında bir Yeniçeri isyanı çıkmıştır. Gene 19 cu asırda Yeniçerilerin ilgasından sonra bile buna benzer misallere rastlamak mümkündür. Hicret edilmeye zorlanan Yeni Osmanlıların ikazlarına kulak asılmadığı içindir ki Abdülaziz devri bir hal vak'ası ile nihayet bulmuş ve politikaya cebir ve askeri kuvvet unsuru karışmıştır. Gene Abdülhamid devrinde aydınlar, faaliyet göstermekle beraber, doğru addettikleri prensiplerin her ihlal edilisinde kütle halinde mukavemet edemedikleri içindir ki Abdülhamid'e karşı yöneltilen hareketi askerlere kaptırmışlar ve ikinci meşrutiyetimizin bir "junta" (askeri liderler partisi) diktatoryası ile, az bir zaman içinde sona ermesine sebep olmuşlardır.

Bundan alınacak dersler pek barizdir; demokrasi sonuna kadar müdafaa edilen bir prensipler rejimidir, bu gibi bir mukavemet hakkı tanımayan, fertleri kompromiler yapmaya zorlayan idareler, kendilerini bu tenkitlerden sıyırlar, fakat tenkitlerin ortadan kalkmasından dolayı ileride çok daha elim neticelerle karşılaşılır. Osmanlı Cemiyetinde siyasi meselelere şamil bir meşru itiraz teorisinin eksikliğinin izlerini bugün dahi tenkid'e karşı duyulan tahammülsüzlükte ve diğer taraftan aydınlarımızın kolayca temel inançlarından cayabilme istidatlarında görmek mümkündür. Bu gibi bir vaziyette aydınlarımız ilk defa olarak prensiplerinden dönmeyeceklerini davranışlarıyla ilân ederlerse, demokrasimizin şimdiye kadar arızalı geçen gelişme seyrine bir hayli kuvvetli istikrar dozu getirmekle tarihte yadedileceklerdir.

KAVAKLIDERE
Yakut Damlası

Batılı Demokrasinin Bazı Temel Kavramları Üzerine

Bahri SAVCI

I — *Hürriyet Savaşının Çıkması:* Türkiyede hürriyet savaşının tarihi pek yeni değildir. Yeni olan; belki, sadece, iktidarın gerçek sahibi hakkındaki telâkkilerle; bu sahibin, iktidarını, çok partili bir siyasi mekanizma içinde kullanmağı denemesidir.

Evet, 1807 de, Padişaha, yardım vadeden "Ruscuk Yârânı" gerçekte, yurt içinde bir güvenlik - hürriyet içinde var olabilecek bir güvenlik - istiyorlardı. Bu; elbette, batılı demokrasinin hürriyeti değildi. Ama, gene de, insan şahsının serbestliği savaşının başlangıcı idi. Bu tarih ve ondan sonraki 1830 Tanzimatı, 1877 Kanunu Esasisi, 1908 İlam Hürriyeti, hep, iktidarın sahibi sayılan Sultana karşı, insan şahsının muhabetiyeti hareketlerini gösterir.

1908 den sonraki gelişmeler ise; Saltanat makamını, siyasi iktidarın icracısı olarak bir gölge hâline getirmenin ve siyasi iktidarın icrasını halka mal etmenin ifadesidir. 1946; siyasi iktidarın, ancak, gerçek halk temsilini ifade edenlerce icrasının arandığı bir tarihi gösterir. Siyasi iktidar, ancak gerçek sahibi tarafından kullanılınca, hürriyet savaşı da, en mesut sonucuna varmış olacaktı. Ve Türkiyemiz, hürriyet içinde, diğer sosyal ve ekonomik meselelerinin çözüm yollarını arayacaktı.

Fakat, siyasi kaderimiz, Türkiyeyi, hâlâ ve hâlâ, hürriyet savaşına devam zorunda bırakıyor. Hürriyet savaşı, âdeta bir çıkmazda gibi gözüküyor: Hürriyetin, bizzat hürriyetin kurucularına karşı savunulması!...

Bu bir paradoks gibi gözükür. Fakat o tarihi olayın en gerçek tasviridir. Türkiyenin, hürriyeti tatmağa başladığı 1908 den bu yana bakalım: Nice emeklere, hattâ hayatlara mal olmuş bir siyasi grup, - İttihat ve Terakki Cemiyeti - altı asırdır iktidarı kimse ile paylaşmadan kullanan Sultana karşı hürriyet savaşı açmıştır, ve hürriyeti de getirmiştir. Fakat kısa bir zaman sonra, başka siyasi kuruluşlar - Hürriyet ve İtilâf bünyesi içinde - bizzat ona karşı, onun mutlakiyetine karşı hürriyet savaşına devam zorunda kalmışlardır. Anadolunun Milli Hareketi de bu Hürriyet ve İtilâf bünyesine karşı topyekûn bir hürriyet hareketidir. Terakki Perver gruplaşmasının, Serbest Fırka hareketinin tarihi mânası da; bu topyekûn hareketleri başaran inkılâp kadrosuna karşı, onun elindeki iktidar temerküzüne ve inhisarına karşı siyasi ve ferdi hürriyetlerin savunulmasıdır. Nihayet D. P. nin yaptığı mücadele de; Anadolu da bu hür devleti kuranlara karşı hükümet nizamını gerçekleştirme savaşından ibarettir. Nitelikim; şimdi ona karşı yapılan savaş da; demokratik hürriyetler dünyasını D.P. ye karşı kurma ve koruma cidalinden başka bir şey değildir. Ve böylece hürriyet savaşı, 1908 den beri, bu çıkmazdan yakasını kurtaramıyor.

II — *Muhalefetlerin Kesin Kararı:* Fakat, siyasi kaderimizin müstakbel yöneti-

cileri olan muhalefet grupları, bu kötü tarihi muayyeniyeti değiştirmeye karar vermişlerdir. Öyle ki; 1954 seçim platformuna muhalefet grupları bilhassa bu bayrak ile çıkmışlardır. 1954 seçim kampanyasında C.H.P. ve C.M.P. nin ileri sürdüğü fikirlerin en vazıhları, şüphesiz bu husustaki fikirleri idi. Biz bunları şöyle özetleyebiliriz: bütün siyasi ve ferdi hürriyetlere en geniş imkânları açmak; iktidarın icrasını, her hangi bir şahıs ve zümre diktatoryasına ve kontrol tanımaz inhisarına bırakmamak; bunun için de, Batılı demokrasinin bütün hukuki ve siyasi mekanizmasını kontrol cihazını kurmak...

1954 kampanyasında bu fikir, büyük kitlece daha çekici sayılan ve D.P. iktidarınca temsil edilen başka fikirler önünde mağlûp oldu. Fakat, 954 Mayısından beri geçen her gün; muhalefetlerin bu fikrine mesafe kazandırmıştır, denebilir. Öyle ki, hürriyet savaşını kesin olarak sonuçlandırmak maksadıyla, yeni bir muhalefet partisi bile meydana gelmiştir. Bu yeni partinin memleket ölçüsündeki tarihi mânası: her çeşit şahıs ve zümre diktatoryasını kesin olarak tasfiye edecek ve bir daha hortlatılmıyacak bir demokratik düzenin temel müesseselerini kurmada, temel kavramlarını şuurulara nüfuz ettirmede toplanır. Devlet Başkanı ile Meclis Başkanının tarafsızlığını sağlamadan tutun da; iki meclisli bir parlamantarizm muvazenesine, devlet faaliyetlerinin - teşriî faaliyet dahil - kazaî mürakabeye tâbi oluşuna varıncaya kadar ileri sürülen bir seri tedbir, gerçekten demokratik bir düzen içinde, hürriyeti herkese, - bizzat onu getirenlere karşı da - kesin olarak koruma zaruretinin ifadesidir.

III — *Bazı Temel Kavramlar:* Hürriyeti artık kesin olarak kurma zarureti, batılı demokrasinin bazı temel kavramları üzerinde açık bir bilgi ve anlayışa varmağı da zaruri kılıyor. Zaten, hürriyet düzenini iyice kuramayışımızın sebebi, bu temel kavramların üzerinde yeter derecede aydınlık anlayışlara varamayışımızdandır. Onun için, bu temel kavramlar üzerinde boyuna düşünmemiz gerekir. Biz, kendi hesabımıza, batılı demokrasinin bazı temel kavramları üzerinde, kısaca şunları düşünüyoruz.

1 — *Demokrasinin Fikri Muhtevası:*

Bize öyle geliyor ki, memleketimizde demokrasinin fikri muhtevası olarak; "insan şahsına saygı" ile "insan şahsı karşısında siyasi iktidarın sınırlanması" fikirlerini göstermek gerekir.

İnsan şahsına saygı fikri, insanın hürriyetini istilzam eder. Hürriyet içinde mevcut olduğu ve yaşadığı müddetçedir ki; insanın beşeri varlığı gelişir.

Fakat işte bu noktada biraz durmak gerekir. Hürriyetin kelimesi üzerinde herkes kolayca birleşir. Fakat, hürriyete verilecek muhteva üzerinde bu birleşmeyi sağlamak zorlaşır. Amerikan ve Fransız ihtilallerinden beri kazanılan mesafe, hürriyet anlayışına, muhakkak ki yeni genişlikler

getirmiştir. Bu genişlikler muvacehesinde hürriyet problemini tekrar idrake kalktığı-mız zaman şu husus hemen dikkatimize çarpar: Bugün yöneldiğimiz içtimai terakki istikametimizin zarureti, hürriyeti bir sosyal muhteva ile doldurmuştur. İnsan şahsına saygı fikri, nasıl insanın hürriyetini istilzam ediyorsa, insanın hürriyeti de, bütün sosyal kategoriler içinde, iktisaden ve sosyalman zayıf bulundurulmasını istilzam eder. Böyle sosyal muhtevayı itibar nazarına almayan bir hürriyet anlayışı; ya hala 1789 romantizmi içindedir ya da, hürriyet parolasını, iktisaden ve sosyalman geride kalmış bir düzenin muhafazacılığı hizmetinde kullanmağı niyetlidir. Hürriyet savaşı yaptığımız ileri süren partilerimiz; gerçekten bu savaşa azimli iseler, gerçekten bir hürriyet düzeni kurmak istiyorlarsa, batılı demokrasinin fikri temellerinden olan bu kavramı, artık sosyal muhtevası ile, sosyal genişliği ile kavramalıdır. Böyle bir kavrayışa ulaşıldığı zamandır ki; partiler, oportünistlerin, politika profesyonellerinin değil, gerçekten yapıcı güçlerin sevk ve idaresinde, insicamlı politikalara kavuşacaktır.

Demokrasinin fikri muhtevasını teşkil eden fikirlerden ikincisi: siyasi iktidarın sınırlanması fikri idi.

Bu da, cemiyetimizde, üstün bir hukuk anlayışının var olmasını istilzam eder. Bir cemiyette, türlü sosyal ve siyasi kuvvetlerin birbirlerini sınırladığı, durdurduğu bir vakiyadır. Demokrasi, bu siyasi ve sosyal kuvvetlerin muvazenesinden ibarettir. Böyle bir muvazeneye ulaşabilmek; yani, ortalığı haşin siyasi kuvvetlerden birinin egemenliğine bırakmamak için, muvazene hareketlerinin geniş bir hukuk, hukukilik alanında cereyan etmesi gerekir.

Demokrasilerde siyasi iktidarın icrası, adedi çoğunluğa, adedi çoğunluk prensibine bağlı kılınmıştır. Fakat, bu adedi çoğunluk da, üstün bir hukuk anlayışı ile ihata edilmiştir. Demokraside, adedi çoğunluğun iradesi müta olacaktır. Fakat, bu iradeye de, meşruiyetini ancak, üstün bir hukuka uygunluk verebilir. Demokrasinin temelinde bu fikir yatmaktadır. Siyasi partiler, adedi çoğunluğa dayanarak iktidara gelebilirler. Fakat bu üstün hukuka yabancılık gösterirlerse, kısa zamanda, iktidarın gasıbı haline girerler.

2 — *Demokrasinin gerçekleşme vetiresi:*

Devlet, âme iktidarının icrası olayıdır. Her insan topluluğunda bir âme iktidarı mevcut olur. Bu iktidar, o topluluğa has bir devlet vakası, eşkâli içinde icra olunur. Âme iktidarının demokratik devlet eşkâli içinde gerçekleşmesinin de kendine mahsus bir yolu vardır. Bunu şöyle özetleyebiliriz:

a — Demokrasilerde, âme iktidarı, ancak ve ancak seçimden çıkan organlarca icra edilebilir. Bu itibarla seçim, demokratik vetirenin en hassas noktasını teşkil eder. Ve demokrasiler, bu seçimin, gerçekten

halk tercihlerini ifade edebilmesi için, çok dikkat ederler.

Bir seçimin, gerçekten halk tercihlerini ifade edebilmesi için de, halkın, siyasi partiler gibi, basın gibi taraflı-tarafsız, üniversite gibi tarafsız kaynaklardan gelen ışıklarla aydınlanması gerekir. Serbest bir seçimden bahsedebilmek için, yalnız sandık başlarındaki dürüstlüğü sağlamak yetmez. Partilerin, basının, diğer tarafsız kaynaklardan gelen ışıkların, bütün sosyal-siyasi ve kültürel meseleleri aydınlatması da gerekir. Bu gerçeğe rağmen, mevcut iktidarın halâ, basın ile, üniversite ile ve muhalefet grupları ile bir düşman edası ile uğraşması, anlaşılır bir husus değildir.

b — Amme iktidarının demokratik devlet şekli içinde gerçekleşmesinin bir lazimesi de: seçimden çıkan organların yapacağı bütün icraların, birleşik fikir ve kararlar teşkil etmesidir. Batılı demokrasiye ait olup da, bir türlü anlayamadığımız hususlardan biri de budur. Seçim yapıldı mı, mesele bitmiştir sanıyoruz: "Seçim, bize devlet organlarını irae edecektir. Bu organlar da, seçimi kazanmış partinin liderleri tarafından sevk ve idare edilecektir. Bu liderlerden geri kalanların görevi, müsbet oyları ile liderleri takip ve tasvip etmektir" diye düşünmüyoruz.

Oysa ki, seçim; liderlerin şahsî iradelerini kabul ve tasvip ederek ona bir muhtaiyet gücü verecek pasif heyetler meydana getirmek için yapılmaz. Seçim; sürekli

ve serbest tartışmalarla birleşik kararlara ulaşacak ve amme iktidarını bu birleşik kararlara göre kullanacak devlet organlarını meydana getirmek için yapılıdır. Batılı demokrasinin temel anlayışlarından birisi de, hiç şüphesiz budur.

c — Fakat, çok önemli olan diğer bir husus da şudur: Seçimden çıkan ve amme iktidarını ancak serbest tartışma ile hâsıl olan birleşik kararlara göre kullanan devlet organlarının bütün icraları bir kontrol-dan geçmeli, mesuliyet davet etmelidir.

Bu kontrol ve mesuliyet, önce siyasi bir renk altında gözüktür: Hükümetin Meclis önünde Meclisin de seçmenler önündeki mesuliyeti gibi. Fakat bizim zihinlerimizin hâlâ kabul etmek istemediği bir kontrol da ha vardır: Hukukilik kontrolü. Bu; idarî ve icraf organın kararlarının bir idarî kaza organı önünde, teşriî organın fiillerinin de, bir yüksek teşkilât önünde, hukukilik bakımından incelenmesidir. Bu hususta i-leri adımlar atacağımız yerde, çıkardığımız yeni kanunlarla (meselâ tasfiye kanunu) geri adımlar atıyoruz.

Teşriî organın fiillerinin kontrolünü kabul etmedikçe, Batılı demokrasinin esas kavramlarından birine yabancı kalmada ısrar edeceğiz demektir.

3 — Demokrasinin prensibi: Eşitlik:

Batılı demokrasiye beşerî, insanî muhtevasını veren prensip eşitlik prensibidir. Bu elbette, gerçekte eşiti olmayan şeylere de eşitlik tanıma mânasında değildir. Da-

ha ziyade amme iktidarı vakfı muvacehesinde mümkün olan bir eşitlik. Böyle olunca, bu eşitliği şöyle anlatabiliriz:

a — Amme iktidarının teşekkülü fiiline iştirakte eşitlik: Bu seçmenlik hakkını kısıntısız kullanma mânasındadır.

b — Siyasi iktidarın süjesi olmada eşitlik: Bu, amme iktidarının icrasının bütün mükellefiyetlerine, müeyyidelerine tâbi olmada eşitlik. Bu hususu kavrama nisbeter kolaydır. Fakat:

c — Amme iktidarının icrasından doğan imkânlardan yararlanmada eşitlik hususunu kavrama oldukça zordur.

Bugün hürriyeti sosyal bir muhteva ile kavramamız gerekiyordu. Amme iktidarının icrasını onun imkânlar yaratmasını da böyle sosyal bir muhteva ile kavramalıyız. Binaenaleyh, amme iktidarı; kendi mesuliyetleri ve kararları ile kendilerini inşa edecek serbest vatandaşlar arasındaki bu inşa yarışmasını, hareket noktasında birini diğerine nazaran imtiyazlı kılacak unsurlardan âri olarak cereyan ettirmeğe gayret edecektir. Bu, esaret içinde eşitlik değil; eşit kabiliyetli ve gayretlilere kendilerini noksansız inşa etme imkânı vermede eşitlik.

***

Hürriyet savaşını çıkmazından kurtarmak istiyorsak, muhalefetlerin, demokrasinin muhtevası vetiresi, prensibi hakkındaki bu inançlara cevap vermeleri ve iktidarı da buna zorlamaları gerekir.

Bütçe Encümeni Raporu

Aydın YALÇIN

1956 Bütçe tasarısı gerekçesi ile birlikte B.M.M. ne gelip, iki aya yakın bir zamandır Bütçe Encümeninde incelenmiştir. Bu incelemeler sonunda yeni bütçe kanunu tasarısı, Encümen raporu ile birlikte Meclis umumî heyetine sunulmuştur. Bu rapor hükümetin hazırladığı bütçe gerekçesi, her bakanlığın bütçesini ayrı ayrı inceliyen bir veya daha fazla raportörün münferit raporları ve bir de bütçenin tümü üzerinde encümenin müşterek raporu ile birlikte gayet hacimli bir vesika olarak yayınlanmıştır.

Bütçenin tümü üzerinde encümenin müşterek raporu, umumî hatları itibariyle bütçe gerekçesine muvazidir. Bütçe gerekçesinde, milletlerarası iktisadî münasebetler, millî gelir, sınaî ve zirai istihsal, para ve kredi, dış ticaret, fiatlar gibi konularda ileri sürülen görüşler hemen hemen aynen burda da tekrarlanmaktadır. "Millî gelir, 1954 yılındaki kötü hasat yılı müstesna artmaya devam etmektedir. Sınaî ve zirai istihsal yükselmekte, yatırım hamleleri semerelerini zamanla vermektedir. Para ve kredi hacmindeki artışlar istihsaldeki artışlara muvazidir. Yalnız bu bahiste encümen müzakereleri başında Maliye Bakanının kredilerin kontrol edilmesi gerektiğine dair demecine iltihak edilmektedir. Dış ti-

caletteki açıklar kalkınma hamlesinin tabii bir neticesidir. İlerde artan istiksal muvazene kendiliğinden kurulacaktır. Fiatlardaki artışlar da kalkınmanın meydana getirdiği kaçınılmaz bir neticedir. Bu hayat pahalılığı manasına gelmez. Çünkü gelirler ve millî istihsal daha da artmıştır. Sıkıntı da olan yalnız sabit gelirli memur kütlesidir. Maaşları artırırsa bu zümrenin de derdi ortadan kalkacaktır."

Bütçe gelir ve giderlerine gelince, "hükümet gelir tahminlerinde fazla ihtiyatlı ve muhafazakâr davranmıştır. İmalât muamele vergisi ile şeker ve glikoz istihlak vergileri haslatında 10 ar milyon lira fazla varidat hasıl olması beklenmelidir. Bu böyle olunca, masraf bütçelerinde de 22 milyon lira kadar bir artma yaparak, hükümetin getirdiği bütçede denklige halel gelmemiş olur."

Varidat bütçesi tahminleri, tamamen zatî takdir usulüne dayanmakta, 1956 yılında hemen her vergi kalemi için verilen rakama mucip sebep olarak "artan istihsal hacmi" yahut "umumî iktisadî gelişme nazarı itibara" alınarak ifadeleri kullanılmaktadır. Hiç bir kalem hakkında iktisadî analiz usulüne baş vurulduğuna dair saraht yoktur. Masraf kalemlerine gelince; bu yıl 3.272 milyon olarak kabul edilen u-

mumî masraf hacmi geçen yıla nisbetle 332 milyon fazladır. Bu fazlalığın 213,5 milyon memur ikramiyelerindeki artma, 37 milyon daire hizmetleri, 24 milyon yardım lar kısmındaki yükselmelerden gelmektedir. Yatırımlar kısmında da encümen 15 milyon liralık bir ilâve ile 915 milyon liralık bir masraf kabul etmiştir. Bu, geçen yıla nisbetle 38 milyon civarında bir artış ifade etmektedir. Gelir bütçesi ise geçen yıla nisbetle 484 milyon lira kadar bir artış tahmini ile 3.273 milyon olarak kabul edilmiştir.

Bu suretle bütçenin tümü üzerindeki mutalalarda, hükümet teklifi ve noktaî nazarından ayrı herhangi bir nokta bulunmamaktadır. Gerek Maliye Bakanının bütçeyi encümene takdim nutkunda, gerekse daha sonra Başbakanın buna iltibak ettiğini bildiren demecinde ifadesini bulan yeni malî düşünce ve görüş yeni bir şeyler getirmemişlerdir. Bu iki demec hiç bir şekilde bütçe encümeninin düşünce tarzına nüfuz etmemiş, yeni bütçeye daha başka zaviyeden (malî istikrar ve muvazene nazariyesinden) bakma arzusu ve ihtiyacı hakim olmamıştır.

Münferid Bakanlıkların bütçe raportörlerinden bazıları, bu arada dikkate değer bazı yorum ve müşahedelerde bulun-

muşlardır. İktisat ve Ticaret Bakanlığı ra portörleri hükümet programında mal yokluğu ve karaborsa ile mücadelede en fazla güvenilen fiat kontrolleri ve mal tevzii usullerinin tam bir başarısızlığa uğradığını açıkça itiraf etmişlerdir. Tevzi usulü hakkında "ihtiyaçların takdiri, hacim ve şiddetlerinin tesbiti gibi zaruri müş'irlerin mevcut olmaması yüzünden bu usulün katıyen tutminkâr olmadığı hertürlü izah-tan vârestedir." demektedir. Hakikaten piyasa ve fiat mekanizmasına göre işleyen ve bu kıstaslara göre malı, ihtiyaç yerine götüren ticaretin ortadan kaldırılması ile meydana gelecek kargaşalığın, bundan daha iyi tasviri kabil olamazdı. Fiat kontrolü bahsinde ise "Piyasa kontrolleri için vekâletin tahsis edebildiği müfettiş ve kontrolör sayısı, ihtiyacı karşılayacak durumda değildir. Bu şekildeki murakabenin fayda vermediği bir vaki'dir. Murakabenin geniş surette muvaffak olabilmesi için, tâli derecede olmak üzere bütün vatandaşların murakabeye katılması, mevzuatta şedit cezaların tayini ve kaza mercilerinde sür'atle karara bağlanması gibi bazı tedbirler vehleulâda düşünülebilirse de, bu halin yine fiatlara bir istikrar veremeyeceği kanaatindeyiz." demektedir.

Forumun çıktığı tarihtenberi söylediklerinin ne kadar haklı olduğunu, yukarıki sözlerden daha iyi teyit eden bir delil bulunamazdı. Hakikaten para, maliye, yatırım ve fiat politikalarında şimdiye kadar takip edilen yollarla, boşalan enflasyon selini, tevzi usulü ve fiat kontrolü gibi kaynağında tutmaya yetersiz usullerle kontrola imkân yoktur.

İktisat ve Ticaret Bakanlığı bütçesi raporunda çok dikkate değer bir bilgi de sınaî istihsalimizin seyrini gösteren bazı rakamlardır. Bu kısımda aynen şöyle demektedir: "Başlıca sanayi gruplarına dahil olan 22 madde üzerinden yapılan 6 aylık bir istatistik rakamlarına göre 1955 yılında 1.035.915.793 liralık bir istihsal yapılmıştır. Bu istihsal rakamı 1950 yılında 832,212.080 ve 1954 yılında ise 1.980,208,220

lira bulunuyordu. 1954 yılına nazaran 1955 yılında istihsalde biraz müşkülât çekildiği müşahede olunmuştur." Bu izahattan da anlaşılıyor ki, sınaî istihsalimiz 1955 yılının ilk 6 ayında, 1954 ün aynı devresine nisbetle 950 milyon T. L. kadar bir düşmeye maruz kalmıştır. Eğer yukarıki ifadede bir yanlış yoksa, yani 1954 yılına ait rakam 6 aylık istihsal hacmini değilse, yıllık istihsal vermeyorsa, sanayimizin durumu hakikaten acınacak vaziyette olmalıdır. Çünkü bir yıl evveline nazaran 6 ay içinde 950 milyon liralık bir istihsal azalışı, Türk ekonomisinin artık krizin ortasında bulunduğu delâlet eder. Bu hal harp, düşman istilâsı, bombardıman, abluka v.s. gibi olağanüstü haller müstesna, bir memleketin normal sulh şartları içinde karşılaşılabileceği bir durumu ifade eder. Bu da bize, "kalkınma" iddialarının bizi nereye sürüklediğine dair belîğ bir misal teşkil eder. Eğer 1954 rakamı yıllık istihsal ifade ediyorsa, bu takdirde durum gene parlak değildir. Çünkü cari fiatlarla istihsal kıymeti 1955 içinde çok cüz'î bir nisbette 1954 istihsalini aşacak demektir. Halbuki umumî fiat seviyesi takriben % 15 civarında (eksik fiat endekslerine rağmen) bir artış gösterdiğine göre, reel sınaî istihsal 1955 içinde bir hayli düşmüş demektir. Bu vakia da, hükümetin bir şey yokmuş gibi davranmakta devam edişine rağmen Türk ekonomisinin artık gerileme devresine girdiğine açık bir delildir.

Bu münasebetle şuna da işaret etmek yerinde olur ki, Forumda daima şikâyet edildiğimiz, iktisadi durumumuza dair bilgi ve istatistik noksanı, bu münasebetle kendisini bir kere daha göstermiştir. Hükümet yukarıda zikredilen 22 ana sanayi grubuna ait istihsal istatistikleri tanzim ettiğine göre, bunu muntazaman neşretmelidir. Bunlar neşredilmedikçe, hükümetin "durumda endişe edilecek bir hal yoktur" tavrına ilti hak imkân yoktur. Sınaî istihsal istatistikleri, bir memleketin temel iktisadi mutalarındandır. Şu veya bu sebeple, demokratik bir devlet düzeninde hükümetin bu

malûmatı gizli tutup canı istediği zaman neşretmeye hakkı yoktur. Bu bilgi, hükümeti kontrol edecek parlamento ve amme efkârının ıtılâna muntazam bir şekilde arz edilmelidir.

Maliye Bakanlığı bütçesi raporunda daha başka yerlerde verilen bazı hususlar tekrarlanmak ve yer yer bazı mücerret izahlara rastlanmakla beraber dikkati çeken bir kaç nokta vardır. Meselâ 1955 yılı gayri safi millî hasılasına ait muvakkat tahmin olarak 18 milyar 481 milyon lira verilmektedir. 1954 yılı için bu rakam 16 milyar 673 milyon olduğuna göre 1955 içinde 2 milyar 200 milyon civarında bir gelir artışı meydana gelmiş demektir. Bu artış cari fiatlarla hesaplanan gayri safi millî hasılaya göre olduğu için, bu rakamı fiat endekslerindeki artışla deflasyona tabi tutmak icabeder. Vasatî olarak % 15 bir fiat artışı emsali kabul edilecek olsa, 18,5 milyara çıkan gayri safi millî hasıladan 2,5 milyarlık bir artışın, fiat yükselmelerinden ileri geldiği neticesini çıkarmak icabeder. Bu takdirde de 1955 de millî hasılânın arttığı iyiden iyiye şüpheye düşer. Kaldığı, yedek parça ve bakım noksanı yüzünden 1955 de millî servetin amortisman yahut yıpranma payında da mühim artışlar meydana geldiğini hesaba katmak gerekir. Bu da bize ihtiyaçlarımız için kullanılabilir kaynakları teşkil eden net millî hasılânın daha da küçülmesi gerektiğini ifade eder. Bu umumî tahlillerde göstermektedir ki, gerileyen veya hiç olmazsa duraklıyan millî istihsal karşısında, hükümetin bu yılda meclise getirdiği daha da kabarık bütçe, iktisadi realitelerle kabili telif değildir.

Bu ve bunun gibi birkaç perakende pasajın delâlet ettiği akliselim tezahürü, ne yazık ki bütçe encümeni raporlarında göze çarpmıyacak kadar nadirdir. Bu raporları okuyan tıpkı orta zamanlarda sık sık görülen kolektif ruya halini andıran bir devre içinde bulunduğumuz intibana kapılmaktadır. Söylenenler, hadiselerden o kadar uzak, düşünceler hakiki dert ve endişelere o kadar yabancıdır.

Radyonun Görevi ve Tesir Alanı

Dr. Nermin ABADAN

Radyo bugün televizyonla birlikte halk efkârının gelişmesinde en önemli rol oynayan kütle istihbarat vasıtasıdır. Radyoyu basından ayıran başlıca hususiyet, okuma yazma bilmeyenlerle gazeteleri tâkip etmeyenlerden mürekkep daha geniş kütleleri nüfuz sahasına almasıdır. Gazete daha çok göze hitab ettiği halde, radyo kulak kanalı ile dikkati kendine çekmektedir. Radyonun bir yandan nüfuz sahasını genişleten bu hususiyeti, öte yandan mahzurlu tarafını da teşkil eder. Zira radyo yayını, yazılı söze kıyasla devamlıktan mahrumdur. Okuyucu hafızasını

tazelemek imkânına sahip olmasına karşılık radyo dinleyicisi spikere sözlerini tekrar ettirmek kudretine sahip değildir. Radyo yayınları daha çok ortalama dinleyicinin fikri durumuna göre âyarlandığı halde, gazete okuyucusu beğendiği yazıları seçmekte serbesttir. Buna karşılık radyo dinleyicilere birçok önemli millî hâdiselere bizzat iştirak ediyormuş tesirini telkin etme kudretindedir. Tanınmış Amerikalı psikologlardan H. Cantril ve W. Allport'a göre «radyo, tasvib edilen kanaat ve hareketleri müessir kılmak hususunda basından daha kudretlidir!» (1) Esasen bu iki vasıta halk

efkârının teşekkülü safhasında karşılıklı rekabetden ziyade birbirini tamamlayan mahiyette faaliyet sarfetmektedir.

Siyasî bir mücadele vasıtası olarak radyonun potansiyeli tahmin edilmeyecek kadar geridir. Amerikalı yorumculardan Kaltenbron'un yazdığı gibi : «Bir diktatörün elinde bulunan savaş silâhlarından en kudretlisi radyodur. Bundan daha üstün bir propaganda âleti yoktur!» Bu vasıta muayyen bir partiyi

(1) Hadley Cantril + Gordon W. Allport. The psychology of radio. Harper Br. Sh. 18

sadece iktidara getirmez. Onun aynı zamanda iktidarda kalma imkânlarını da sağlar. Nazi rejiminde radyo devletin bir numaralı propaganda müessesesi haline gelmiştir. Hitler Almanya'sında nasyonal sosyalizm ideolojisi ile devlet radyosu ayrılmaz bir birlik temsil ediyordu. Sovyet Rusya ile demirperde gerisindeki memleketlerin idareleri ise radyoyu devletin mutlak inhisarı altına koymakla iktifa etmeyip, toplu yerlere sadece hükümetin propagandasını yayınlayan operlörler yerleştirmek ve ikametgâhlardaki radyoların dış istasyonlarını âyarlıyan âleti mühürlemek zaruretini duymaktadırlar. Gerçekten de soğuk harbin en büyük meydan muharebeleri görünmeyen dalgalarda sahasında cereyan etmektedir.

Demokratik memleketlerde ise radyonun en önemli siyasî rolü demokratik müesseselerin muhafaza ve istikrarı sağlama, dolayısıyla fikrî, mânevî, siyasî «status quo»yu idame ve bunu temin maksadıyla hürriyet ve demokrasi ideallerini devamlı surette telkindir.

Radyonun üç bellibaşlı görevi vardır. Bunlar haber verme öğretim ve eğlendirmedir. İngiltere'de harpten sonra yayınlanan Beveridge raporu radyonun başta gelen sosyal görevinin haber verme ve öğretim olduğunu teyit etmişti. İngilizlerin demokrasinin ana temeli saydıkları eğitim ve öğrenime karşı olan sarsılmaz itimad ve inançlarının neticesi olarak BBC bu görüşü bugüne kadar aynen desteklemiştir. Nitekim BBC nin en önemli yayınlarından biri okul programıdır. Bu yayın İngiltere'de mevcut okulların % 56 sı tarafından resmen nakledilmekte ve ayrıca öğretici bir fonksiyon taşıyan «Çocuk saati» programı ile tamamlanmaktadır.

Radyonun haber verme görevinin objektif ve tarafsız bir şekilde ifası, aydın bir halk efkârının teşekkülü bakımından elzem, hattâ başta gelen şarttır. Radyonun her türlü partizan düşüncelerinden uzak olarak millî çapta bir haber verme organı haline gelişi, demokrasinin imtihan günleri sayılan seçimlerde büsbütün önem kazanmaktadır.

Seçimlerde radyo, okur yazarların yüksek olduğu memleketlerde bile başına göre bariz derecede üstün bir rol oynamaktadır. Bu testi Türkiye gibi yazma okuma nisbetine çok düşük olduğu memleketlerde büsbütün artacağı aşikârdır. Columbia üniversite profesörlerinden LAZARFELD ve arkadaşlarının bir kaç yıl önce yapmış oldukları seçim etüdü bu bakımdan hayli ilgi uyandıran ipuçları vermiştir.

Seçmenlere oy verirken kendilerine en fazla hangi istihbarat vasıtasının tesir ettiği sorusuna % 33 nisbetle radyo birinciliği, % 23 ile gazeteler ikinciliği almışlardı. Bu netice LAZARFELD tarafından şöyle yorumlanmıştı: 1 — Seçim kampanyasının başlangıcında en önemli siyasî haber ve bilgiler gazetelerde intişar etmektedir. Seçim müca-

delesi hızlandıkça, partiler arası polemik artmakta ve gazete sütunları bu söz ve isnad düellosuna sahne olmaktadır. Bu arada tarafsız okuyucuya bir nevi bıkkınlık gelmektedir. Halbuki seçim mücadelesinin başlangıcında radyo yayınları mutedil bir şekilde cereyan etmekte, buna karşılık en ikna edici telkinler son günlere saklanmaktadır.

2 — Radyo daha çok önemli hâdiselerin nakli ile meşgul olduğu cihetle, dinleyicinin ilgisini daha fazla celbetme imkânına sahiptir. Mes. önemli bir siyasî nutku dinlemek, onu ertesi sabah gazetelerde okumaktan daha heyecan vericidir.

3 — Radyo yayını dinleyiciye şahsî bir katılma intibasını sağlamaktadır. Dinleyici büyük bir siyasî liderin sesini dinlemekle, sanki doğrudan doğruya şahsına hitab ediliyor zehabına kapılmaktadır. Hülâsa siyasî yayınlarda radyo daha yakın şahsî münasebetler tesis ettiği cihetle, daha müessir olma şansına sahiptir. (2)

Radyonun halk efkârının teşekkülündeki rolü ve bilhassa seçimlere tesiri göz önünde tutularak, Türkiye'de seçim kanununun 16/2/1950 tarih ve 5545 sayılı tâdilinde siyasî partilere bazı şartlar altında radyodan istifade hakkı tanınmıştı. 1954 seçimlerden sonra 6428 sayılı kanun ile ilga edilmiş bulunan bu hükümler bu defa İçişleri komisyonunun kararı ile yeniden muteber kılınmıştır. Böylece B.M.M. sevkedilen yeni seçim kanunu tasarısı 1950 yılında tatbik edilen ve C.H.P. iktidarı tarafından hazırlanan kanunun tamamını yeniden yürürlüğe koyacaktır. Buna göre 45 ci maddesi günde on dakikayı aşmamak üzere siyasî partilerin radyoda propaganda yapabileceklerini, yirmiden fazla seçim çevresinde aday göstermiş olan partilerin bu hakdan günde iki kerre faydalanabileceklerini tesbit etmişti. 46 ci madde

(2) Lazarsfeld, Berelson + Gaudet. *The people choice, New York 1944. Sh. 106-129.*

ise bu hakkın kullanılması için siyasî partiler genel merkezlerinin radyolarında propaganda yapmak istediklerini oy verme gününden 21 gün önce Basın Yayın Umum Müdürlüğüne yazılı olarak bildirmek mükellefiyetini vaz etmektedir.

Seçim kanununun 1950 deki duruma irca edilmiş olması partilerin bundan sonraki seçimlerde kanun hükümlerinin tesbit ettiği mahdud ölçüde radyodan faydalanmalarını sağlayacaktır. Ancak bunun dinamik bir halk efkârının gelişmesine ve hükümet işleri hakkında objektif bilgiler edinmesine kâfi gelmeyeceği aşikârdır. Bütün demokratik idarelerde olduğu gibi Türkiye'de de radyonun bu görevini başarı ile ifa edebilmesi için alınmasını zaruri gördüğümüz tedbirleri şu esaslar etrafında hülâsa etmek mümkündür.

1 — Radyo idaresi bağımsız bir hale getirilmeli. Bu tedbir esasında radyonun devlet elinde bulunmasına mâni değildir. Nitekim BBC radyosuna İngiltere hükümeti maddî yardımda bulunduğu gibi beş sene müddetle yedi gouverneur de seçmektedir. Ancak hükümet radyonun idare ve yayınlarına herhangi bir şekilde müdahale etmemekte. Bunu tamamen radyo idaresine bırakmaktadır.

2 — Türk radyo danışma kurulu kâğıd üstünde mevcudiyeti olan ve terkip ve faaliyet tarzı tamamen hükümetin takdirine bağlı bulunan bugünkü durumundan kurtarılıp, muayyen zamanlarda toplanan ve her türlü tesirden âzade olarak sırf teknik ve terbiyevî gayelerle karar verme imkânına sahip bulunan bir kurul haline getirilmelidir.

3 — Radyonun haber yayınları memleket olaylarını daima objektif ve tarafsız bir şekilde aksettirmelidir. Bunun için de siyasî konularda bütün partiler görüşlerini karşılıklı tartışma çerçevesi içersinde halka açıklama imkânına sahip olmalıdırlar. İktidar sözcüleri bu münakaşalara eşit iştirak hakkı ile yetinip hükümet icraatını belirtme bahanesi ile radyodan imtiyazlı bir şekilde faydalanma hakkına sahip olmamalıdırlar.

Saçlarınızın Yerini

Hiç Bir Şey Tutmaz

KAŞINTI VE KEPEKLERİ YOK EDEN, SAÇLARINIZIN DÖKÜLMESİNİ ÖNLEYEN SAPIKSİN KAT'I BİR TEDAVİDİR

S A P I K S İ N

BÜTÜN ECZANE VE PARFÜMÖRİLERDE SATILIR.

Okurların forumu

Yönetmen ve Aydın

Forum Yazı Kuruluna,

Derginizin 1 Şubat 1956 sayısında, "Okurların Forum'u"nda Bay İsmail N. Alkanın yazısını okudum. Yazı bütün Türk aydınlarının bilip üzüldükleri bir gerçeğe işaret etmektedir. Bu gerçek üstüne benim de bir - iki diyeceğim var.

Yurt yönetmenlerini tenkit eden Türk aydını, uzun bir öğrenim, öğretim hayatının kendisine kazandırdığı yorum gücü ile ödevini yapmaktadır. Bu ödev toplum hayatımızda aydının payına düşen, yanlırları şaşırانları, iyiye, güzele, doğruya yöneltmekle yapılabilir? Yönetmeni, her zaman, aldanmış toplum denetleyemez. Denetlemek derinliğine genişliğine olayları değerlendirebilmektir ki çoğunluk bunu bilmez çoğu gün. Ödev aydına düşer.

Yönetmen aydından gelen, pozitif-gerçekçi mantığın eleklerinden süzölmüş, e-leştirmeye kızmamalıdır. Soğukkanlılıkla, helecanlamadan yönetmen aydının ne demek istediğini anlamaya çalışmalıdır.

Yönetmen alabildiğine özgür, sorumsuz sanmamalıdır kendini. Bilmelidir bu çağda böyle yaşamadığını. Yönetmen kendini tanımalı, "Ne oldum delisi" olmamalıdır.

Yönetmen, yurt yasalarını bilen adamdır. Yönetmen olarak topluma bu yasaları uygulamakla da ödevlidir. Bu yüzden de bu yasalara kişi olarak aykırı davranışlarda bulunmamak zorundadır. Bir siyasi topluluğu "Amacı dini kaygılardır" diye çalışmaktan haklı olarak uzaklaştıran bir yönetmen çok beğenilir bir ögeye, laiklik ögesine, sahip demektir. Eğer aynı yönetmen kendi partisinin amacını dini verilerle sevilir gösterirse aydın onun samimiyetinden şüpheye düşer. Çünkü yönetmen davranışları çelişik olan adam olur bu zaman. Ve bu zaman o yönetmen, aydının "Macera Adamı" deyimine hak kazanır ki hiç te özlenilir bir şey değildir sanıyorum.

Eski Yunanlılardan bu yana ulusların kültür, yönetim hayatı belgeleri elimizde-dir. İyi, güzel, doğru bu belgelerde gerçek örnekleriyle anlatılmaktadır. Gerçek yönetmen bu örneklerden faydalanmalıdır. Orada "Neron", orada "Mavi Boncuk" tutkularının zararlarını bulabilir. Yönetmenin bu belgeleri okumak, incelemek için zamanı yoksa bunu aydın yapar. Yönetmene düşen iş her zaman sevdiği gibi görünmeyecek yazıları düşünse düşünse okuması, anlayabilmesidir. Yazıda beceriksizliği ispat ediliyorsa çekilmelidir: Yönetmen kurultayın yüce varlığına saygı göstererek yerine başka bir yönetmenin seçilmesini eliyle sağlamalıdır.

Yönetmen bilmelidir ki aydın kendisin-

den daha duru görür. Aydının tutkusu bilimsel bir gerçek, sonuç üzerinedir. Bu sonuç yönetmeni beğenmek şeklinde de olabilir. Uygar görgülü bir yönetmen kızmamalıdır bu bitime. Örneğin: J. J. Rousseau'dan:

"Başka bir kimsenin kölesi olan bir kişi kendi nefsinin vermez ancak geçimini sağlamak için satar."

"Genel irade her zaman doğrudur ve kamunun yararına yönelmiştir. Fakat bunda halkın kararlarının isabetli olduğu sonucu çıkmaz. Halk hiç bir zaman bozulmaz ama çok defa aldatılabilir."

"İyi idare edilen devlette cezalar azdır." gibi güzel yargıları okuduğu zaman kendisini bu ayıracın ışığında bir baştan bir başa gözden geçirmelidir.

Eğer, yine bir ülkenin aydınları, öğrenim kurumları J. J. Rousseau'nun "Genel iradeye aradığı yolu göstermeli; onu özel iradelerin aldatıcı tesirlerinden korumalıdır. Halk iyiyi ister ama çoğu zaman görmez." sözüne inanmış, ödevlerini bu kaygılar içinde yapıyorlarsa yönetmen sevinmelidir. Sevinmeyen yönetmen "Diktatör" tutkudur. Hastadır belki de değilmi? Saygılarımla.

Mehmet Ertugay, Fevzipaşa.

Din ve Devlet

Forum Dergisi Yazı İşleri Müdürlüğüne,

Milletlerin beşer tarihindeki hususi mevkilerinin muhteşemliği, cemiyetlerin rükünleri olan fertlerinin, geniş bir dünya görüşüne, içtimai kıymet hükümlerindeki uyanıklığa, şahsi ve kolektivist zihniyetin aydın istikametlere tevcihine bağlıdır.

Günün oyalayıcı ve kısa vadeli nimetlerinden uzaklaşıp, kendisini mazi şahsiyetinin şeref sahifelerinden aldığı hızla, müteharrik kılan ve geleceğe şuurlu adımlarla ilerleyen insan toplulukları için silik kalma tehlikesi azdır.

Gayeyi besleyen hal'in müstenit uzuvları, yarının kudretini meydana getirirler.

Sosyal hadiseleri gıdalandıran, içtimai müesseseler sağlam temeller üzerine kurulursa inançlar ebedileşir.

Son zamanlarda cemiyetimizde, din mevzuunda ve onun istismar zihniyetinde yer tutmaması için, vazedilen "laiklik" prensibimizde yanlış anlama ve yanlış tatbikat neticesi, bazı görüş ayrılıkları doğmuştur.

Tesanüt uzvu olan ve millî, müşterek

gücü takviye eden din müessesesi laiklik mevzuunda yanlış ve başka anlamlar neticesi bu hizmetinden mahrum bırakılmak istenmektedir.

Filhakika FORUM'un "laiklik, sosyal hayatın her yönü ile din arasında bir münasebet kurulmamasıdır" şeklindeki ifadesi ne Ankaradan Sadi Bayrakal imzasıyla, Okurların Forumu sütununa yazı gönderen okuyucu ile hemfikir olarak, iştirak edemiyoruz.

Morfolojik tekâmüllü takip ederek, temciliikten tek tanrıçılığa kadar türlü safhalar halinde tetkik edilebilen din konusu, en basit ve en küçük içtimai topluluk olan Klânda dahi hukuki, iktisadi, siyasi ilh... müesseselere istikamet vermiştir.

Ancak; bu istikamet verme işinde inkılâpçı Türkiyenin, ümitli geleceğine sağlam temeller hazırlayan ilmin irşadından faydalanmak en basit akliselim kaidesidir.

Akla dayanan bir din anlayışı, dogmatik dünya görüşüne rağbet etmeden de pek âlâ yaratıcının huzurunda rahim şevkate mazhar olabilir.

Dinle dünya görüşünün münasebetinde bir kıl kadar ince olan ölçüyü, ilmin ışıklandırıcı yolunda halletmek en mahir bir hareket olur.

Büyük insan, kurtarıcı Atatürk, bir taraftan Hilâfet ve medreselerin kapatılmasını lüzumlu kılan işaretini verirken, üniversal bir dünya görüşüne ferdi hazırlayan, hayatta - hakiki mürşit olarak - ilmi hatırlatıyordu.

"Müşterek menfaat ve mukadderatı temin zımında bir milletin egemen uzuvlara malik olması" şeklinde tarif edilebilen devlet mefhumunun içtimai müesseselere müdahale yolunda, din mevzuunda müdahalesi münakaşa edilebilir.

Bununla beraber yalnız ibadet mânasında anlaşılmasını gereken din'in, amme selâmeti uğruna vazettiği kaidelerin hiç kontrol edilmeyeceği mânası da çıkmamalıdır. Zira ulvi gayelerin dahi, hasis menfaatler uğruna feda edildiğinin beşer tarihinde misalleri pek çoktur.

Büyük işlerin olduğu kadar, kuvvetli alışkanlıkların ve faydalı telkinlerinde eğitim istediği muhakkaktır. Toplumun ve ferdin terbiyesi, ve teknik görüşlerini kuvvetlendirme şeklinde tarif edebileceğimiz eğitimin uzun teamüllerin, ilmi araştırmaların, selâhiyetli kafaların verimi şeklinde olması tercih edilir.

Cumhuriyet Türkiyemizde, müstakar fakat uyanık, temkinli fakat seri, ferdiyetçi fakat sosyal faaliyetler bizi din mevzuunda da başarıya ulaştırabilir.

Mütecanis bir cemiyetin, liberal anlayışı sindirmesi salâh yoludur...

Saygılarımla.

Erzurum - Cemal Öztürkler

Forum 11 bin satan ve memleketin her köşesinde okunan bir dergidir.

ABONE OLUNUZ VE İLÂN VERİNİZ.

P. K. 131. Ankara

Forumcular ne Yapsın?

FORUM yazı kuruluna,
15/Şubat/1956 tarihli derginiz «Okur-
ların Formu» nda ki Bay Burhan
Bayrak'ın yazısına müsadenezle kısa
bir cevap vermek isterim.

Evvelâ, değerli yazı ailenizi hedef tu-
tan, İlmî hakikatlerden ve tarafsız ol-
maktan uzak isnatlarına cevap vermeyi
bile lüzumsuz bulurum. Yazısının son
paragrafında Bay Bayrak'ın bütün tefek-
kür âlemini bir cümle içinde yakalamak
mümkün: «Tesirleri ne olacaksa olacak.»
Bu ne demek? Kumar mı oynuyor, mille-
tin mukadderatına rest mi çekiyor?

İlmî Hakikatleri terkedip sonunun ne
olacağını kestiremeyeceğimiz bir karan-
lık yolda el yordamı ile mi ilerlememizi
tercih ediyor? Bana öyle geliyor ki, bu
Bay, memleketimizin ilmî mutalarla alâ-
kasız şans oyunlarıyla idare edilmesine
taaftar görünüyor.

Meçhulü bedahate tercih eden bu nevî
politikacıları tanrı iş başına getirmesin.
Saygılarımla..

Ankara
Servet Kiper

Unutulanlar: İşçiler

Forum Yazı Kuruluna,

Zaman ne olursa olsun çalışan her-
kes gibi işçinin sosyal emniyeti sağlan-
malı, işçiler yarınlardan emin olmalı
ve bunun neticesi olarak da huzuru
kalple ve emniyet içinde çalışmalıdır.
Öğrenildiğine göre; bu husus komünist
blökindaki memleketlerin hemen hemen
hepsinde işçiye tanınmış olan tabii hak-
lar arasında bulunmaktadır.

Bizdeki işçi davası ise; uzun yıllar
ihmal edilmiş bir dava olup, son on sene
içinde siyasî kaynaşma ve inkişaf dolay-
sile bazı partilerin politik bir mevzu ola-
rak alıp zaman zaman ileri sürdükleri
vaadlerle halle çalışılan ve hakikatle il-
gisi olmayan bir dava vaziyetindedir.
Memleketimizde 946 dan 949 senesine ka-
dar hazırlık devresi geçirip bu hazırlık
devresinden sonra faaliyete geçen ve za-
manla olgunlaşıp kökleşen sendikacılık,
bu faaliyet devresinden üç dört sene son-
ra bir duraklama devresine girmiş bulu-
nuyor. Hemen her teşekkül bu üç devre-
yi geçirmekle beraber, bu devrelerin ge-
çirilme sebepleri araştırıldığı zaman bu
sebepler arasında kanunî mevzuatın ki-
fayetsizliği birinci plânda ve teşekkül id-
recilerinin veya üyelerinin şahsî arzuları
ise ikinci plânda gelir.

İşte sendika davamızda sendikalar
kanununun sendikalara hak ve selâhiyet
tanınmaması, yeni sendikalar ve idareci-
lerini eli kolu bağlı bir şekilde bırakması
sendikaların duraklama devresine gir-

melerine sebep olmuştur. Sendikaların
duraklama ve parçalanma sebeplerinde
kanunî kifayetsizlik rol oynadığı kadar,
bazı liderlerin (başkanların) benlikçilik
zihniyeti veya yine bazı idarecilerin baş-
kan olmak hevesile hareket etmeleri de
rol oynamıştır. Burada er-geç tecelli et-
mesi muhakkak olan bir şey varsa o da;
teşekkülleri his ve hareketlerine kurban
etmek suretile parçalayan kimselerin,
yine aynı teşekküllerce mustahak olduk-
ları cezalarının verileceğidir.

Birincisi, Çalışma Vekâletinin ilk
kurulduğu senelerde ve ikincisi de 15
Şubat 1954 tarihinde olmak üzere işçi,
işveren, vekâlet temsilcileri ve akademis-
yen üyelerin iştirakile memleketimizde
ik defa çalışma meclisi toplanmıştır. Bu
çalışma meclisi toplanmıştır. Bu çalışma
meclislerinin birincisinin mesailerinden
bihaber bulunuyoruz, fakat ikinci çalış-
ma meclisine bir haftalık faaliyeti müd-
detince bir işçi temsilcisi olarak iştirak
edip burada alınan kararların sevap ve
günahlarına iştirak etmiş bir kimse ola-
rak, aradan geçen bir kaç sene içinde bu
kararlardan en az bir kaçının tahakkuk
ettiğini görmek isterdik. Nihayet bu ka-
rarlarda akibet itibariyle birinci mecli-
sin kararlarından ileri gidemediler, yani
onları dosyalar arasında kalma mahkû-
miyetinden kurtaran olmadı.

Alınan kararların tahakkuk edece-
ğinden daha o zaman ümitli olmamakla
beraber, siyasî faaliyetlerin arttığı bir se-
nede alınan bu kararlardan hiç olmazsa
bir kaçının tahakkuk ettilmesi bekle-
nirdi. İkinci meclisin her üç komisyonun-
da İş kanunu, Sendikalar kanunu, Kol-
lektif İş Akti, Ücretli senelik izin ve di-
ğer hususlarda alınan kararların, o ta-
rihten sonra bu hususlarda çıkartılacak
olan kanun ve talimatnamelerin hazırlan-
masında nazarı itibare alınması da arzu
edilirdi.

Geçmişten elde edilen neticelere gö-
re; memleketimizde iş ve işçi mevzuatı,
ancak partiler arası seçim faaliyetlerinin
arttığı veya yeni bir parti kurulduğu ve-
yahut bir partinin tüzüğünde işçi davası-
na etraflıca yer verildiği zaman, zamanın
iktidarınca ele alınmaktadır. Bununla
beraber, her ne sebeple olursa olsun ilgili
makamlarca ajans ve gazetelerle defalar-
ca yayınlanan beyanatlar kısa ömürlü ol-
duklarından yaşamalarına imkân yoktur,
ve aynı zamanda bazılarında lüzum görül-
düğü defalarca karşımıza çıkmaktadır.
Kanaatimizce işçinin iş ve sosyal hayatını
tanzim ve emniyet altına alacak kanun
ve talimatnamelerin hissedildiği zaman
çagilde, hür dünya memleketlerinde ol-
duğu gibi demokrasi icaplarından biri ya-
nini en tabii bir hak olarak işçiye veril-
mesi icabeder.

İş kanunu: Bundan tam yirmi beş
sene evvelki zihniyetle yapılmış olup bu-
günün ve yarının ihtiyaçlarına cevap ve-
rememektedir. Sendikalar ve Sigorta ka-
nunları da tadil edilmesi icabeder. Görü-
lüyor ki işçi için çalışma ve sosyal ba-
kimından ve gerekse bunları tatbik ve
kontrol edenlerin durumu dolayısıyla var

ile yok'un arasında olmaktan kurtulama-
maktadır.

Birde vaadedilenlere bakılacak olur-
sa; Kollektif İş Akti, Grev kanunu (hak-
kı), İşçi ikramiyeleri, sosyal sigortalar
ve hafta ve genel tatil ücretleri... Say-
makla bitmeyen, biri birini tutmayan va-
adler çok fakat meydana bir şey yok...

Yalnız bilinmesi ve hissedilmesi ica-
beden birşey varsa oda; işçinin söze de-
ğilde icraata ehemmiyet verdiğidir. Bu
sebeple, işçi davasını benimseyenler lâfla
değil yaptıkları ile ispat etmelidirler. Bu-
nu derken, düne nazaran bugünün iyili-
ğini unutmış değiliz, fakat bu kâfi de-
ğildir. Biz işçilerde her çalışan gibi, çalış-
ma ve sosyal hayatımızın emniyet altına
alınmasını istemekle haklı olup hasreti-
ni senelerdir duymakta olduğumuz sosyal
adaletin biran evvel tahakkukunu arzu
etmekteyiz. İşçi hakları seçim zamanla-
rı değil normal zamanlarda tanınan bir
hak vaziyetine gelmelidir.

Bu işçi hiçbir zaman Millî menfaat-
lere, Millî hislere hâlel gelmesini istemez
ve hiç bir şeyin normalinden fazlasını ar-
zu etmez, kanaatkâr ve azimkârdır, yeter
ki unutulmasın.

Emin Bora — Gemlik

6435 Sayılı kanun ve İktisadi Devlet Teşekkülleri

Forum Yazı Kuruluna,

FORUM'un 15 şubat 1956 tarihli 46.
sayısında Sayın Dr. Muammer Aksoy'un
bir yazısı var. «6435 sayılı Kanun Kar-
şısında Üniversite Muhtariyeti» başlığını
taşıyor. Sayın Aksoy, meseleyi lâyiki ve-
chiyle inceleyerek, bize doyurucu bir so-
nuç vermişler. Kendilerine teşekkür etmek
borçtur.

Yine 6435 sayılı kanunun hükümleri
arasında İktisadi Devlet Teşekkülleri me-
murlarının, politika yapmaları halinde,
nasıl cezalandırılacaklarına dair kayıtlar
vardır. Dileriz ki, bu konuda yetkili bulu-
nan FORUM yazarlarından birisi meseleyi
ele alır da, bu mesele ile ilgili kimseleri
aydınlatmış olur. Aşağıda bir örnek vere-
ceğiz. Örnekten de anlaşılacağı üzere 6435
sayılı kanunun, yazımıza konu teşkil e-
den, İktisadi Devlet Teşekkülleriyle ilgili
hükümleri yanlış anlaşılmalı, yanlış anla-
şılmanın sonucu olarak bazı yerlerde
ters uygulanmıştır. Örneği veriyoruz:

Zonguldak'ta Ereğli Kömürleri İşlet-
mesi, Etibank'a bağlı bir iktisadi Devlet
Teşekkülüdür. İşletmenin bazı memurları
şu veya bu sebepten, 6435 sayılı kanunun
Teşekkülüdür. İşletmenin bazı memurları,
"görülen lüzum üzerine memurun işine,
bağlı bulunduğu dairenin amirince son ve-
rileceği" hükmüne uydurulmuştur. Gerçe-
ği söylemiş olmak için, olup biteni aynen
yazacağız. Particilik kelimesini bu sebeb-
le yazımıza aldığımızı söylemek isteriz.
İşlerine son verilen bu memurlardan

birisi (Enver Güvener) mahkemeye başvurarak, kendilerinin particilik yüzünden gadre uğradıklarını iddia etmiş, savunmasında da, 6435 sayılı kanunun, bir iktisadi devlet teşekkülü olan kömür havzasında bu tarzda uygulanamayacağını ileri sürmüştür. Mahkeme, dâvacılar lehinde karar vermiş, bahsi edilen kanun hükümlerinin kömür havzasında uygulanamayacağını, yanlış uygulama sonunda işlerine son verilen memurların da işlerine iade edilmeleri gerektiğini ilâmina kaydetmiştir. Nitekim mağdur olmuş memurlar vazifelerine iade olunmuşlardır. Bunlardan bir tanesi (Haydar Akyüz) iş yeri değiştirilmek suretiyle Azdavay'a tayin edilmiş, aynı yere tayin edilen Talât Ünlütürk ise, sıhhi durumunun gitmesine engel olmasından ötürü, istifa etmiştir. İşletme Genel Müdürlüğünün de, yanlış uygulamanın bu şekilde ortaya çıkmasından duyduğu üzüntüyü, kınama mahiyetinde, kendi hukuk müşavirliğine bildirdiği söylenenler arasındadır.

Görülüyor ki, 6435 sayılı kanun, Sayın Aksoy'un belirttiği Üniversitesi muhtariyetini iyice zedelemiş olduğu kadar iktisadi devlet teşekkülleri memurlarını da haksızlıklarla karşı karşıya bırakmıştır. Oysa, daha 1944 yılında Üniversitelere tam muhtariyet verilmesi için bir komisyonda teklifte bulunulduğunu, rahmetli A. Adnan-Adıvar'ın bir makalesinde okuyan, Türkiye'de iktisadi devlet teşekkülleri mensuplarına politikayla uğraşmalarını yasak eden bir kanunun 2. Mayıs, 1954 tarihinden evvel çıkarılmadığını bilenler arasında biz de varız.

Yukarıda adı zikredilen Ereğli Kömürleri Etibank'tan ayrılarak Garp Linyitleri İşletmesiyle birlikte bağımsız bir iş yeri haline getirilmesi hedefini güden hazırlıkların tamamlanmak üzere bulunduğu şu günlerde, çoluk-çocuk sahibi memurların günahsız yere işlerinden uzaklaştırılmaları insana göz yaparken kaş çıkarma hikâyesini hatırlatıyor. Nedense, bugünkü iktidarın düşünebilen kafalara, düşündüklerini söyletmek için birçok fedakârlıklara katlandığına milletçe şahit oluyoruz. 6334 sayılı kanunun yanı başında işte bu kere de 6435 sayılı kanun, rejimin yararına görülmediği ve bu lürlü vak'alarda ispat edildiği halde, sorumlu kimselerin bu kanunları bir değişikliğe tabi tutmaya yanaşmamaları, aklımızın kavrayamadığı bir şeydir.

Saygılarımla,

Ankara İsmail N. ALKAN

Hayvancılığımızın İhmali

Forum yazı kuruluna,

Bugün, halledilmesi lâzım gelen pek çok meselelerimizin bulunduğu herkesçe kabul edilmekte ve bunlar üzerinde ilim adamlarımızın tarafından hiç de kolay olmyan bir şekilde fikir yürütül-

mektedir; fakat bir dâvamız vardır ki, üzerinde fazla durulmuyor, hattâ aydın zümre bile bu konuda pek az fikir ileri sürüyor. Bu mesele: Hayvancılığımızdır.

Hollanda, Danimarka, Amerika ve İngiltere gibi memleketlerde, millî gelirin en büyük payını temin eden sektör, hayvancılıktır. Batı milletlerince önemi kavranmış olan bu mesele, alınan mükemmel tedbirlerle çok güzel yürütülmektedir. Bunlarda devlet, hayvana hakkı olan büyük önemi vermekte ve onları ilmi bir şekilde yetiştirecek olan kimseleri korumakta ve herkesçe hayvan değeri mâlûm bulunmaktadır.

Bizde hayvancılık nasıl bir durumdadır? Maalesef bunun en güzel cevabını Ord. Prof. H. Walter Cumhuriyet'te verdi: «Asırlar önce nasılsa öyle kalmış.»

1951 yılında, millî gelirimizin % 30 undan fazlasını hayvancılığımızdan elde ettiğimizi söylersek, bu dâvanın büyüklüğü daha iyi anlaşılabilir olur.

Hayvanlardan gerek memleket içine ve gerekse dışına satılarak elde edilecek gelirler pek fazladır. Sonra, ancak hayvan sayesinde faaliyetini yürütebilen çeşitli endüstri kolları vardır. Başımızdaki şapkadandan, ayağımızdaki pabuca kadar ve kanımıza zerk edilen serumdan aşıya kadar, muhtelif lüzumlu maddelerin temeli hayvandır. Bir hayvan karaciğerinden tam 350 çeşit ilaç yapıldığına göre, tesir sahası bu kadar muazzam olan hayvancılığı, hiç denecek kadar değerlendirmiyor ve işin en acı tarafı, hayvanın değerini anlamıyor ve anlatmıyoruz.

Hayvancılığımızı modern bir şekilde geliştirmek için, şüphesiz ki, ehliyetli kimseler yetiştirmek mecburiyetindeyiz. Bu hususta en büyük dayanağımız Veteriner Fakültesidir. Pekçok Avrupa veteriner fakültelerinin kürsülerini seve seve açtıkları bu fakültelerin değerli profesörlerinin yetiştirdikleri veteriner hekimlerin hepsi, idealist olarak kalmakta ve memleket menfaatleri için yapılması elzem olan faaliyetlerini malî faktörler yüzünden yapamamaktadırlar. Mensublarınca birçok eksiği olduğu söylenen ve zamana ayak uydurmak mecburiyetinde olan bu fakültenin ihtiyaçlarının giderilmesi ilk şarttır.

Bilhassa Doğu-Anadoluda halkın ekserisi hayvancılık yapar; çünkü burada ekilecek toprak azdır. Ama nasıl hayvancılık, tamamen tesadüfi olarak. Gelen bir bulaşıcı hastalık, bütün hayvanları kırar geçirir ve iş işten geçtikten sonra, haberdar edilen yetkili makamların müdahalesi tabii bir netice vermez. Dolayısıyla, veteriner hekimlerle hayvancılar arasında sıkı irtibat olmaz ve onun yol göstermesi sayesinde daha verimli yollara gidilmelidir.

Yetkili kimseler tarafından, radyoda hayvancılık hakkında yapılacak olan konuşmaların önemi sarihdir. Hayvan değerinin anlatılması ve hayvan sevgisinin yaratılması batının asırlarca ev-

vel başardığı bir iştir.

Devlet haralarını modernleştirerek ilgililere bunları örnek yapmalıyız. Bugünkü haliyle haralarımız, biri müstesna, kelimenin tam mânasıyla mosturalıktır. Ekserisinin muhtelif kısımlarındaki kara kilit, bize durumumuzu çok güzel anlatmaktadır. Sonra, hususî çiftlik kuracaklara devletçe gereken yardım yapılmalı ve bu işin iyi bir şekilde yürütülmesi temin edilmelidir.

Devlet hayvan hastanelerinin artırılması ve mevcutlarının islâh edilmesi, hayvanlarımızın ve bizzat bizlerin sıhhatlerinin korunması bakımından önemlidir. Zira, ekseri hastalıklar, hayvanlardan insanlara geçerler.

Ziraatin birdenbire makineleşmesi ve ileriye düşünmeme yüzünden, meraların çoğu tarla haline getirilmiş, dolayısıyla, serbest meracılık işi azalmış ve ormanlarımızın tükenmesine doğru hızla gidilmeğe başlanmıştır. Bu durumun önlenmesi ve her köyün merasının tesbiti ile bunların korunması gerek hayvancılığımız ve gerekse ormanlığımız bakımından mühimdir.

Hülâsa, hayvan değerini anlamalı ve anlatmalıyız. Bunun için, bu alanda, münevver kimseler yetiştirmek ve onları iş başına getirmek zaruretindedir. İngiltere'de her 8 km² ye bir veteriner hekim düştüğü halde, bizde 655 km² ye bir veteriner hekim düştüğünü söylersek, - içimiz yana yana - bu konudaki durumumuzu göstermiş oluruz.

Bu dokunulmayan serveti şüphesiz ki, memleket hizmetine en iyi şekilde hazırlayacak olan veteriner hekimlerimiz - baytar değil - hakkındaki düşüncelerinden dolayı, hükümet başkanına esef ederiz. Veteriner hekimlik, memleketimizde bir zamanlar doktorluğun geçtiği yolları aşmağa çalışıyor. Batıda bir veteriner hekim, en aşağı bir doktor kadar sayılmakta ve fikirleri hürmet görmektedir. Zira onlar, bu mesleğin millî menfaatlardaki önemine samimî olarak inanmışlardır. Ya biz? Bir doktorun herşeyi yapabileceğini düşünür ve bazı ideal arkadaşlarımızı en yüksek mevkilere oturtur ve onun işleri eline yüzüne buluşturduğunu âlem öğrendiği halde, diğer bir tıp mensubuna, muhalif fikirlerinden dolayı, hücum eder ve her türlü nezaket kaidelerini çiğneyen sözler sarfederiz. Bu ne taassubtur bey-

Ankara, Ç. K. Ş.

ler!... Saygılarımla

Forum ve Bizim Köy'lü

Forum Dergisi yazı kuruluna,

Bizde bir kere şöhret yapmak kâfidir. Sonraları ne söylerseniz söyleyin ve ne yazarsanız yazın, meşhur olmanız dolayısıyla bütün bunlar kıymetlidir, başta-cıdır, sayfalar kolayca tahsis edilir emrinize. Pek usta bir hikâye yazarının de-

ğerli memleket hikâyelerini derginizde **heyecanla** bekliyoruz her hafta. Ve her hafta bizi hayal sukutuna uğratiyorsunuz. Bazan **aşırı derecede** mükâfatlandırıyor sunuz hatta. Karşılıklı iki sayfa ağzına kadar dolu. Davarların acıip isimleri N ler G ler senfonisi, sefaletin komikliği ve cehaletin felsefesi **acı ve ders verici** bir şekilde anlatılıyor. Sizlere ne kadar teşekkür etsek azdır doğrusu. Köylüyü kalkındırma gibi **ulvi** bir davanın peşinde milletçe seferber olduğumuz bu günlerde **san'at ve fikirle dopdolü** olan bu yazıları neşretmekle memlekete ne ne derece faydalı olduğunuzun farkında mısınız? Hizmetinizin tamamlanmasına yardım maksadıyla sizlere orijinal bir teklifim var. Bu hikâyeleri yabancı bir dile meselâ İngilizceye çevirin. Okusun bütün dünya, herkes, cümlealem okusun. Zaten san'atın himayesi lâzımdır ve dil farkı da dünyaya sesimizi duyurma bakımından **önemli** bir mahzurdur. Yalnız, n g ler senfonisi ve davarların acıip isimlendirilmeleri ve lisan allameliklerini aynen aksettiremeyeceğiniz için yazılar değerlerinden kaybedecekler korkarım. Geçenlerde mükâfat alan bir İzlandalı yazarın memleket hikâyeleri de sizin gibi **hamiyetli** san'at severlerce yabancı dillere çevrilmesiydi o adamın ve memleketin sesinin duyulmasına imkân var mıydı sanki? Ciddi olarak şunu demek isterim ki san'at ve kültür bölümünüzde de ileri dünya memleketleri ölçüleriyle hareket etmezseniz heryarım ayda bir 60 kuruş **zarara** gireceksiniz. Koskoca memleketimde başka bir san'at ve kültür işiği kalmadı mı sayfalarınızı aydınlatacak?

Gündüz Pamuk — İstanbul

Forumun Notu: Mahmut Makal'ın Forumdaki yazılarına tarizde bulunan bu okuyucumuza şunu hatırlatmak isteriz ki, **Makal** bir kültür ve içtimai bilimler dergisi olan **Forum** da çok değerli ve müstesna bir yer işgal etmektedir. Derginizde şimdiye kadar çıkan yazılarının herbiri, bize milletimizin, çoğunluğunu teşkil eden köylümüzün hayat tarzı, zihniyeti ve manevî varlığını anlatan, birer canlı vesikadır. **Makal'ın** anladığımızı göre edebî sahada fazla bir iddiası yoktur esasen. Kendisi, dünyanın her yerinde olduğu gibi, bilhassa Türkiyede köy ve şehir halkı arasında açılan mesafenin kapatılmasına yardım eden müstesna bir kanaldır. Bize Türk köyünden her an canlı olarak getirdiği mesajlar, hepimizi düşünmeye sevketmekte, birçoklarımızdan farklı bir şekilde yaşayan milyonlarca insanın hayat ve düşünce tarzı hakkında fikir edinmemize yardım etmektedir. Türkiye gibi bir memlekette bundan daha vatanperverce bir hareket göstermek hakikaten zordur.

Makal'ın yazılarının, yabancı bir dile çevrilince, kıymetinden kaybedeceği imasına gelince, «Bizim Köy»ün, en çok tercümesi yapılan kitaplardan biri olduğu malumdur. İngilizce tercümesinde, Makalın mevkiinden bahsedilirken, dünyanın her yerinde dilsiz olarak tanınan

köy halkının, **Makal** da kendi diline kavuştuğu söylenmektedir. Şimdiye kadar sosyologların, sosyal antropoloji uzmanlarının nüfuz edemediği köy zihniyeti ve hayatı, Makalın kafasından ve dilinden en saf, en hakiki ifade tarzını bulmaktadır.

Biz, arkadaşımızın aramızdaki mevkini, işte bunun için müstesna bir değer de buluyoruz.

Türk Müziği Üzerine Tartışma

Dergimizin 44. sayısında «Atatürk ve Ötesi» başlığıyla yayınlanan yazıma geçen sayıda iki okuyucu cevap vermiş. Ben, sözü geçen yazıyı kaleme alırken pek çok insanı kızdıracağımı, sonsuz ve mânâsız tartışmalara yol açacağımı biliyordum. Doğrusu ya kendimi böylesine saçma bir tartışmaya kaptıracak değilim; bu yazı ilk ve son cevabım olacaktır.

Önce müziğin ana ilkeleri üzerinde duralım: melodi, ritm, armoni.

Melodi, basit tarifıyla, seslerin zaman içindeki düzenli akışıdır. Bu elemanı en ilkel müzikte bile bulabiliriz. Ritm de öyle. Hattâ bazı araştırmacılar, müziğin ritmden doğduğunu iddia etmektedir. (meselâ Bücher). Friedrich Herzfeld adındaki müzik yazarı, bu konuda aynen şöyle der: «Bugün, gelişmelerinin ilk basamağında bulunan kavimlerin müziğini «primitif» diye kestirip atıyoruz; fakat bir çoğu, bilhassa ritm yönünden, son derece çeşitli ve girifttir. Hattâ bizim müziğimiz, bu konuda, yanlarında pek basit kalıyor. Kusursuz sandığımız nota yazısıyla, bazı ritmleri tesbit etmeye imkân bile yok. Böyle durumlarda, ses alma araçlarına başvuruyoruz.»

İlkel kavimlerin müziğinde ritm ve melodi her zaman mevcuttur. Ancak armoniye, yani çok sese geçiş milattan sonra 1000 yılına raslar. Osmanlı müziği yazık ki bu merhaleye, tarihi gelişmenin bu basamağına ulaşamamıştır. Daha canlı, anlaşılması daha kolay örnekler verelim: Edison ampulü keşfedinceye kadar aydınlatma vasıtası olarak gaz kullanılırdı. Mumdan elektriğe, yelkenden buharlı gemiye geçiş ne ise tek sestem çok sese geçiş de odur. Osmanlının kılıcını, atalarımızın yayını, okunu nasıl müzelere kaldırdıysak Dede Efendimizi de sarıp sarmalayıp rafa koymalıyız. Biz, ileri ve aydın Türk Milletine bir Yenigeri ordusunu yakıştıramadığımız gibi gerilerin gerisi «tek ses» ide reva görmeyiz. Hafız Post Efendinin tarihe maledilmesi ve ancak o çerçeve içinde mütalâa edilmesi zamanı çoktan gelmiştir. Eğer Atatürk'ün memleketinde tek ses hâlâ egemen olabiliyorsa, bu Kemalistlerin ve gerçek Türk aydının yüreğinde bir sızıdır.

Gelelim «Osmanlı Müziği» ni savunan iki okuyucumuza:

C e v a p 1

B. Turgut İçten'in bir çok yerde ne demek istediğini anlıyamadık. Yazısında failsiz, çapraşık, alt-üst cümleler var. Her men bir örnek verelim:

Musiki, başı örtmeye yarıyan bir fes gibi, bacakları ve belden aşağısını örtmeğe yarayan şalvar gibi, eskidikçe sık sık yenileriyle değiştirilebilen bir eşya mıdır ki eskiliği sebebiyle ancak bu eşyalarla mukayese edilebilsin ve aynı heyecanı duyabilsin?

Musikinin heyecan duyabileceğine inanmak gerçekten güç; fakat Bay İçten de bu sanat kolunun devamlı bir değişme, daimi bir gelişme içinde olduğunu kabul etsin. Binlerce yıl evvelki haliyle donmuş kalmış olan musiki, pentatonik müziğin yanı başında, Osmanlı Musikisidir. Şimdi bir başka paragrafı ele alalım:

Tipik Türk Musikisi mevzuunda, batı dünyası herhalde bizi Dede Efendiyle tanımaktadır veyahutta tanınması icap etmektedir. Çünkü; bizim beşi altıyı geçmeyen Sagun'larımız, Gencer'lerimize karşı, Garp Müziğinin bütün şöhretleri orada yaşamış ve yaşamaktadırlar. Ama onlarda (Dede) yoktur.

Biz, Batı dünyasının gözünde «enteresan», «egzotik», hayretle, ilgi ile «temaşa edilen» bir memleket olmaktan çıktığımızı zannediyorduk. Bir Avrupalının Dede Efendi'ye duyduğu ilgi ile, Afrika tamtamina, Tibet borusuna yahut Uzak Doğunun Gamelan Orkestrasına gösterdiği ilgi arasında büyük bir fark yoktur. Eğer bu ilgiyi bir parça eşleyecek olursanız altında kendi medeniyetiyle «övünme» ve geri kalmış milletleri «küçümseme» gibi hislerin çöreklediğini görürsünüz. Muhakkak ki Türkiye onlar için haremîyle, fesiyle çok daha ilgi çekici idi. Medeniyetimizin, devrimlerimizin ortasında bir leke gibi sırtın tek sesi paçasından tutup kapı dışarı ettiğimiz gün belki Batının gözünde daha az enteresan olacağız ama itibarımız artacak.

B. Turgut İçten yazısını şöyle bitiriyor:

Sayın Bedii Sevin'in ve bizim arzumuz şu olabilirdi: Türk Musikisinin radyodaki programlarına dokunmadan evvel, onun akademik bir tedrise ihtiyacı olduğunu ve binaenaleyh bu hususta temennide bulunmak...

Sayın okuyucumuz kusura bakmasın; bizim kanaatimizce Atatürk Türkiyesinde «gerilik» tedris edilemez.

C e v a p 2

Osmanlı Musikisini savunan ikinci mektup «Musiki Mecmuası» sahibi Bn. Lâika Karabey'den. Sayın okuyucumuz benim yazımın ilme değil hisse, kendi yazısının hisse değil ilme dayandığı iddiasında. Ben o hissi yazımda Türk Musikisi dedikleri şeyin tek sesli, binaenaleyh geri olduğunu söylemiştim; kendileri meseleyi «riyazi» ve «ilmi» açıdan ele alıyor ve şu sonuca ulaşıyorlar: «Yukarıdaki izahtan sonra Türk Musikisine tek sesli denemez.» Doğrusu ya benim bu konuda ilâve edecek bir sözüm yok. Yalnız Türk Müziğini «tetkik etmeden» konuştuğum için millî sana-

tımıza haksızlık ettiğimi ve "münevverliğe yakışmayan" bir harekette bulunduğumu iddia eden bir kimsenin benim yazımdan tırnak içinde cümle aktarırken, söylediğim sözleri değiştirmemesi gerekirdi. Bn. Karabey aynen şöyle diyor:

"Atatürkten evvel Türk Musikisi yoktur" sözü baştan başa yanlış. Musikisiz millet olur mu? Hele Türk nesli gibi tarihi asalete sahip bir millet nasıl musiki-siz yaşardı ?

Kendilerine sözü geçen cümlemi üstüne basa basa tekrar etmek isterim:

FOLKLORUN DIŞINDA bir " Türk Musikisi", Cumhuriyetten evvel mevcut değildi. Atatürk, devrimlerine girerken Ankara'da Devlet Konservatuarının nüvesi olan bir müessesenin, Musiki Muallim Mektebinin temellerini atmıştır. GERÇEK MANADA TÜRK BESTECİLERİNİN Cumhuriyet devrinde yetiştiğini söylemek yanlış olmaz.

Acaba sayın okuyucumuza tırnak içindeki "Türk Musikisi" ibaresiyle neyi kastedtiğimi anlatabildim mi ? Benim Türklere yakıştırdığım musiki yaşayan bir şeydir, ileri bir şeydir. Sizin sözünü ettiğiniz musiki ise devrini çoktan tamamlamış ve tarihe geçmiş olmalıydı.

Şimdi Bn. Karabey'in yazısından başka bir paragraf nakledeceğim:

Sayın muharririn hayran olduğu batı musikisi, istihfaf ettiği Türk musikisinin içinde aynen mevcuttur. Bundan başka da daha üstün zenginliğe sahiptir.

Bu cümleden çıkan mânâ, Batı Musikisinin Türk Musikisinden daha üstün zenginliğe sahip olduğudur; fakat biz Bn. Karabey'in tam aksini söylemek istediğinden eminiz. Devam edelim :

Şu halde Batı Musikisinde ne yapılmışsa Türk Musikisinde de yapılabilir. Enterval ve irtm zenginliği de ayrıca mülâhazaya değer.

Herşeyden evvel okuyucumuza bir noktayı açıklamak isteriz: Musiki tarihinde en önemli dönüm noktası tek sestem çok sese geçiştir. Osmanlı Müziği, gelişmenin bu safhasında takılıp kaldı. Onun için onuncu yüzyılın müziğini (Osmanlı

Müziği) yirminci yüzyılın müziğiyle (Garp Müziği) kıyaslamak doğru olmaz. Uunutmamalı ki Dede Efendi eserlerini kaleme alırken, ötede, Brahms Dördüncü Senfonisini, Schönberg "Aydınlık Gece" sini besteliyordu ve Bach gözlerini yumalı yıldan fazla olmuştu. Hele ritm zenginliğini hiç ileri sürmeyin; artık herkes biliyor ki ilkel kavimlerin müziği bu bakımdan daha zengindir.

Tartışmayı kapatırken B. Turgut İçten'e ve Bn. Lâika Karabey'e son bir şey söylemek isterim. Alaturkanızı savunurken, ilim ve matematik yoluyla tek sesin çok sese üstün olduğunu ispat ederken Atatürk'ün adını anmayın; çünkü başını bu büyük adamın eserlerine çarpmış olursunuz. Demek ki O, "henüz teşkilatlanmamış ve disiplinsiz bir sanat kolunun dejeneren olmasından korkarak ozaman için kaldırılmasını, sanat ve Türk Musikisi lehine daha hayırlı buldu" ve "musikimizin tedvinini istedi", ondan sonra da Devlet Konservatuarını açtı, Cumhurbaşkanlığı Orkestrasını besledi, Operayı kurdu. Bu masala çocuklar bile güler.

Ankara, Bedii SEVİN

1956 Yeditepe Şiir Armağanı

Forum Yazı Kuruluna,

Öğrendiğimize göre 1955 Yeditepe Şiir Armağanını "ÂSÜ" adlı kitabıyla (eser demeye dilimiz varmıyor) Fazıl Hüsnü Dağlarca kazanmış. Doğrusu bu haberi alınca hayret ettik. Gerçi Dağlarca, bilhassa "Sıvash Karınca" adlı eseriyle ilgi toplamış, başarılı şiirler vermiş bir şairdir. Fakat "ÂSÜ" adlı son kitabı, armağan kazanmak şöyle dursun, üzerinde tartışılacak bir kitap bile değildir.

"ÂSÜ" daki 100 şiirin içinde dikkati çekecek, dilimizden düşüremeyeceğimiz tek bir şiir bulunmaması "Toprak Ana" ve "Si-

vash Karınca" şairi için son derece kötü bir nottur. Üstelik "ÂSÜ" daki şiirler baştan-başta uydurma kelimelerle doludur: "Gecece, ikice, uyanı, sevgicek, ikil, yeşilcek..." Dağlarca sözüm ona yeni kelimelerle dilimizi zenginleştiriyor. Fakat zenginleştiriyim derken dilimize kuyduğum farkında değil. Eğer Dağlarca yarına kalacaksa "Çocuk ve Allah", "Toprak Ana", "Sıvash Karınca" ile kalabilir. Fakat şu gerçek ki, "ÂSÜ" onun eserleri arasında hiçbir kıymet ifade etmez. Bu iki kere iki dört ettiği kadar doğru bir kamdır.

"ÂSÜ" nun nasıl olup da Yeditepe Şiir Armağanını kazandığına hayret ettiğimizi belirtmiştik. "ÂSÜ" yu okuyanlar şüphesiz bize hak vereceklerdir. Ö. F. Toprak'ın "Dağda Ateş Yakanlar" ı, Necati Cumalı'nın "İmbatla Gelen" i, İlhan Berk'in "Köroğlu" su, Atilla İlhan'ın "Yağmur Kaçağı"nın yanında "ÂSÜ"nun sözü bile edilemezken işte bu kitap armağan kazanıyor. Geliniz şimdi Yeditepe Şiir Armağanı jürisinin tarafsızlığına inanınız. O jüri ki Ahmet Hamdi Tanpınar, Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erkat, Adnan Benk, Vedat Günyol, Memet Fuat, Hüsamettin Bozok'tan meydana gelmiştir; içlerinde Adnan Benk gibi "Yeşeren Otlar" ından ötürü Cahit Külebi'yi bile yere çalan bir eleştirmeci vardır. (Kaldı ki "Yeşeren Otlar "ÂSÜ" nun yanında şeheser sayılır). Nasıl oluyor da Adnan Benk, Vedat Günyol, Memet Fuat Sabahattin Eyüboğlu'nun bulunduğu bir jüride Dağlarca'nın "ÂSÜ" adlı kitabı armağan kazanabiliyor?.

Hadi Azra Erkat, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Hüsamettin Bozok'u bir tarafa bırakalım. Onların oylarını ÂSÜ ya verdikleri apaçık. Fakat ÂSÜ nun armağan kazanması için dördüncü oyu veren kim acaba? İşte bu üzerinde durmaya değer bir meseledir. Yazıklar olsun onun şiir anlayışına...

Şu gerçek ki 1955 Yeditepe Şiir Armağanı tam bir fiyasko ile sonuçlanmıştır. Dağlarca'nın bu armağanı kabul etmemesi en doğru hareket olurdu kamsındayız.

Sonsuz saygılarımızla.

Şair Sabih Şendil
Anadoluhisarı - İstanbul

Ne Diyorlar

Demokrasi Korkuyu Altediyor

Barbara WARD

Geçen yüzyılın baş döndürücü devrimleri arasında insan tarihi bakımından son derece önemli bir değişme (Mutation) olayının yer aldığını görüyoruz. Günümlüze gelinceye kadar, insanlar geleceğin başlı-

ca vaadinin hürriyet olduğu üzerinde adeta birleşmişlerdi. Kaldı ki, o sırada hürriyetin hem zaman hem de mekân içinde kapladığı saha henüz çok dardı. İnsana dair meselelerde, yüksek derecede ferdi hürriyet

ve onura, hür idare ve kanun düzenine doğru gelişen önü alınmaz bir cereyan vardı.

Fakat son çeyrek yüzyılda bu iyimser inanç feci bir şekilde sarsılmıştır. Hürriyetin genişlemesi durdurulmuş, tarihin akışı tersine çevrilmiştir. Yirminci yüzyılın yeni politik sistemleri istisnasız hep dikta temel üstüne kurulmuştur. Bu temel ya hürriyeti alaya alan sağcıların, ya da daha sinsice "Halk Hürriyeti" diye kavramın asıl anlamını bozan, gerçek hürriyetin ancak bu olduğunda direnen aşırı solcuların diktatörlüğüdür. Böylece çağımızda tiranlık bile asıl anlamını kaybetmiştir.

Modern diktatörlüğün her şeyi kucaklayan toptancı karakterini belirtmek için yepyeni bir terime ihtiyacımız vardır. Zira daha önceleri de tiranlık kuran sistemler olmuştur. Ama yalnız bizim çağımızda-

dir ki, hayatı her cephesile amansız baskı altına alan ve "Totaliter" kavramı ile anlatılan sistemler türemiştir.

Öyle görünüyör ki, diktatörlüğe doğru olan bu gidış tek başına bizi, dünyamızda aydınlığın silinmekte olduğu, yerini yeni totaliter kuvvet merkezlerinden yayılan bir karanlığın kapladığı duygusuna düşürmeğe yetmiyecekti. Çünkü daha önce de hürriyet ışığının karardığı çağlar olmuştur. Bizi şimdi dehşete düşüren asıl şey, içimizi saran korkunun, savaştığımız kuvvetin şeytani tabiatının bize de bulaştığı gerçeğine dayanmasıdır. Komünizmden duyulan korku, hürriyet korkusu yaratmıştır. Yıkıcı tahrikleri baskı ve sıkı altına alma, medeni hürriyetlerin kısılmasına yol açmıştır. Totaliterlikle savaşırken, kendimizi totaliter maskesine el uzatırken bulduk. Kıscası, "Biz savaştığımız düşmana benzedik."

Ve böylece korkuların en köklüsü doğmuş oldu. Artık zihinlere yerleşen şüphe, modern, endüstrileşmiş toplumların temel yapısında, kuruluşlarında şahsi hürriyete düşman, ferdi hürriyetle bağdaşması imkânsız, yığın organizasyonuna, idaresine ve hakimiyetine doğru gelişen bir istidat olduğudur.

Öyle görünüyör ki, birinci Cenevre ruhunun vaadettiği gevşeme bütün doğu Avrupa'da Rusların tahminin çok üstünde ve asla rıza göstermeyecekleri ölçüde hürriyete kavuşma ümidi uyandırmıştır. Bunun gibi, Doğu ile Batı arasında o zaman başlayan ziyaretler de daha kolay gidip gelme imkânları umdurmuş, daha çok hürriyet için arzuları canlandırmış, bütün peyk memleketlerde, hatta baştan başa Rus halkı arasında (herhangi bir baskı rejimi için alarm işareti demek olan) bir kıpırdama, bir silkinme havasının estiği görülmüştür.

Dünya mihverinin öbür ucunda bulunan Amerikada ise geçen yıl, başka türlü bir korkunun kaybolmaya yüz tuttuğuna şahit olmuştur. Rusya'da riziko, ferdi hürriyet insiyakının kökünden sökülüp atılabileceği gibi görünmüştü, oysa ki Amerikada, uzun bir geleneğin, yerleşmiş alışkanlıkların koruyuculuğuna rağmen bu insiyakin, daha başka zorlayıcı heyecanlar tarafından bastırılacağı tehlikesi ortaya çıkmıştı.

Bir zaman olduki, Amerikan dostlarını son derece üzen, düşmanlarını da o kadar sevindiren, Amerikan hayatında polis devleti usullerini sokacak kadar ileri giden bir komünizm korkusu ortalığa hakim kesildi. Milli güvenlik için mutlak bir tedbir arkasında koğan Amerika, denize düşen yılanı sarılır kabilinden, gizli hafiyelerin jurnallarına, mahkemesiz ve sorgusuz görev'den uzaklaştırma usullerine, serbest hareketi kayıt altına alma, akademik hürriyetleri kısma gibi tedbirlere el attı. İş bu kadarla da kalmadı: hürriyetin köküne kibrit suyu ekecek bir güvensizlik, komşular arasında hoş görürlük ve itimadı sarsan bir şüphe havası ortalığa hakim kesildi. Tekrar edelim, "Biz savaştığımız düşmanın kendisi olduk". Hür dünya birliğinin düğüm noktası olan Amerika'da başlayan bu gidışı, dost milletler hayret ve dehşet içinde seyrediyordu.

Senator McCarthy fırsatı yakalıya-

rak bu devrin sembolü haline geldi, fakat asıl korkulan şey onun şahsi değildi. Korkuların gerçek kaynağı Amerikanın kayıtsızca bir yığın demokrasisine doğru kaymakta olduğu idi. Mc Carthy bu tehlikenin bir işaretiydi.

1955 yılı bütün bu korkuları giderecek bir hava getirdi. Senatör Mc Carthy'nin sahnedan çekilmesi, Amerikanın manevi dünyasında husule gelen uyanmanın nihayet harici bir işareti olmuştur. Amerikayı son yıl içinde ziyaret edenler, medeni hürriyetlerle ilgili belli başlı konuların bütün memlekette nasıl heves ve ciddiyetle tartışıldığını göremek hayranlıklarını belirtmişlerdir. Tehlike ve tehdit boyun eğmeği değil, tersine kuvvetle karşı koymayı ve meseleleri yeniden ele almayı sağlamıştır. Bu uyanışı getiren sebepler arasında, ziyaretçilerimizin dikkatini en çok çeken şeyler, mahkemelerin gösterdiği cesaret ve anlayış, hükümetin güvenlik tedbirleri üzerinde hasıl olan umümi huzursuzluk, hürriyet konusunda yazılan ve geniş halk kitleleri tarafından okunan bir seri kitaplar olmuştur.

Böylece, politik mihverin iki ucundan, en koyu diktatörlükle, ölçü, teşkilât ve komplekslik bakımından en büyük demokrasiden 1955 in bıraktığı şey sevindirici bir gelişmedir.

Çeviren: Cemal Yıldırım

Forum Hakkında Yazılanlar

Zafer Gazetesi Başyazarı Burhan Belge'nin Forum hakkında bir Ankara gazetesinde yazdığı yazı ile, geçenlerde aynı gazetenin tek yıldız imzalı başyazarının Dergimiz hakkında yazdığı başka bir yazıyı, aşağıya alıyoruz:

Hususi sohbetlerinde dergimiz hakkında çok daha sitayışkâr sözler söylenenlerin, tahmini güç olmıyan tesir ve direktiflerle Zaferin tabiriyle tam bir kelibik yani "sinihizm" içinde fikir namusunun ve hale getirdiklerine bundan daha iyi bir misal gösterilemez. Başka türlü düşünen ve fikrini söyleme cesaretini gösterenlere karşı, manevi mes'uliyet hissinden en uzak bir tarzda, akıl almıyacak isnatlar da bulunanların, bu tip "taktika"larla bu memlekette yaptıkları manevi tahribatı çok geçmeden göreceklerini ümit ederiz.

GENÇ NESİL İŞ BAŞINDA

— Fikirsiz seviyeli hayat olmaz.
— Mecmua ve kitapsız fikir olmaz.
— Biz bir nesilden beri bu güzel hayat kaidelerinin mahrumu ve mahcuru kaldık.

Milli mücadeleden beri bazı ciddi mecmualar ve kıymetli eserler görmedik değil. Fakat bunların hepsi münferit ve devamsız oldu.

Her şey gibi politika da fikre daya-

nır. Mecmualar bir cemiyetin belli başlı davalarını ve meselelerini ele alarak, yeni temayüllerine göre tetkik ederler ve politika adamları bu neviden fikir taharrilerinin değerini, lüzumunu ve faydasını inkâr etmezler, küçümseyemezler, sayfaların üstünde bırakmazlar.

Nerede yaşarsa yaşasın, hangi meslekten olursa olsun, hele siyasetle meşgul bir insansa, münevver adam Farnsız mecmualarını okumadan Fransayı ve Fransız politikasını takib edemez, istikametlerini tayin edemez.

Bizzat Fransa ve İngiltere yahut bunlar gibi herhangi bir garplı camia hayatın zaman ve mekân içindeki mantiki inkişafını kendine neler getirmekte olduğunu, kendinden neler istediğini kendini hangi istikbale doğru götürdüğünü, mecmualarını okumazsa anıyamaz.

Fikir mecmuaları seviyeli içtihat, kanaat ve kararların birleşme ve toplanma noktasıdır.

İşte bu bakımdan gençlerimizin çikarmağa başladıkları, Forum ve Akis mecmualarını, memleketimiz için mesut bir hadise saymaktayız.

Her iki güzel, seviyeli ve vaitkâr teşebbüsün hakkındaki daha etraflı mütalealarımızı bir başka yazımıza bırakıyoruz.

16 Mayıs 1954 tarihli Hâkimiyet gazetesinden

B. BELGE

GÜLEK'İN EKİPLERİ İŞ BAŞINDA

Halbuki Bayan Nilüfer, Bay Aydın Yalçın'ın eşidir. Bay Yalçın da Mülkiye'de doçent ve meşhur Forum'da imza ve hak sahibidir.

Forum'un neşriyatı ise malumdur. İlmî değerleri seminer tecrübelerinin ötesine gidemeyen; hükümlerini memleket şeniyetlerinden çıkaracak yerde, bu şeniyetleri kitapların içine tıkıştırarak istiyen bu yazılar, gerek siyasi temayülleri gerek harfiyen takip ve tatbik ettikleri "tahrib vazifesi" bakımından hiç de mübtedi denemeleri sayılamıyacak kadar olgun taktika'lardır!

Bigli zaviyesinden masum ve natamam bir hüviyetin yanı başında, siyasi tandans zaviyesinden son derece maksatlı ve o nispette de toksinli hattâ bazan mühlik bir faaliyet!

Bu bir tesadüf eseri olabilir mi?

Kaldı ki, Bay Yalçın, Mülkiye doçenti olarak, geçenlerde Üniversiteleri kıyama teşvik etmek vak'ai mlümesinde de, mevcut idi!

Bay Yalçın "Forum" ile Mülkiyeyi koyun koyuna sokar; Bayan Yalçın, Hükümetin Amerikalılara yalancı rakamlar ve malumat verdiğini dünyaya ilân eder! Ondand sonra da bu karı-koca, mütemadiyen Ankarada'ki ecnebi mahfillerle burun burunadır!

Bilmiyoruz, unsurlarını kısmen saydığımız bu "Forum" demetinin vazifesi, almak mıdır vermek midir?

6 Şubat 1956 tarihli Zafer Gazetesinin Baş yazısından bazı pasajlar.

Romancıların İki Türüsü

AND

Gerçekliğe, ve çağdaş romanın durumuna ayırdığımız yazıların sonucunda Orhan Kemal'in "İnsanların hiçbirinin kafasını açıp, ne düşündüklerini görmüş değiliz" sanısının tersine, Joyce, Woolf gibi yazarların kişilerinin kafasını açıp onların ne düşündüklerini gösterebildiklerini belirtmiştik. Bunu nasıl başardıklarını, nasıl öznel gerçeklik yaptıklarını ilerdeki yazılarımızda enine boyuna inceleyeceğiz. Bu yazımızda gene aynı konunun çevresinde dolaşarak iki türlü hikâyeci ve romancıdan söz açmak istiyoruz.

İlerdeki yazılarımızda düşüncelerine geniş ölçüde yer vereceğimiz ünlü İngiliz kadın romancısı Virginia Woolf, "Mr. Bennett and Mrs. Brown" adlı denemesinde iki türlü romancıyı söz konusu ediyor. Bunlardan birincisini Edwardians, ikincisini Georgians diye adlandırıyor. Birinci tip romancılar üslub ve teknik bakımından gelenekçi, eskiyi tutucudur. Ruhunu bırakıp bedenle uğraşırlar; bu bakımdan da özdekçidirler. Kişileri anlatırken onların oturdukları evleri, giyimlerini, yaşadıkları çevreyi, dış görünüşlerini anlatırlar, kişinin gerçeğine, özüne pek inemezler. İkinci tip romancılar ise bunun tam tersine hareket ederler. Romanın vakit geçirten, eğlendirici görevini ikinci plâna atar, yalnızca anlatıyla yetinmeyip hayatın güç yakalanır görünüşlerini de verirler. Birinci tip romancıların kişilerini kolayca anlayabiliriz, bunlar yalnız kişiliklerdir. İkinci tip romancıların kişileri alışık olmadığımız, az rastlanır insanlardır, belirsizlik, karanlık içindemiş gibi görünürler.

Bu ikili ayırmayı aşağı yukarı her memleketin hikâyecisi, romancısı için yapabileceğimiz gibi kendi hikâyecilerimiz, romancımız için de yapabiliriz. Ancak yanlış anlaşılacak için hemen baştan belirtelim ki birinci tip ile ikinci tip içinden bir seçim yapmak, birini tutup öbürünü kötülemek doğru değildir, her iki tipin iyi olanı da var olmayanı da. Güvenilir, sağlam bir ölçü olmamakla beraber birinci tip roman çoğunluğun hoşlandığı, ikinci tip roman ise azınlığın, alıcı olmayan kendini önceden hazır etmiş okuyucunun beğenebileceği tiptir.

Birinci tip romancıya örnek olarak Orhan Kemal'in, Yaşar Kemal'i verebiliriz. Bu romancılar çok defa alışılmış, hatıkanmış bir teknikle yazan ro-

manlılardır. En büyük kayguları nesnelilik kuralınca dar bir gerçeklik anlayışı ile yazmaktır. Küçük, önemsiz ayrıntıları büyütür, özenli bir üslub yerine savruk bir üslubla, sayfalar doldurarak yazırlar.

Onların karşısında, Batı'da gelişip zorunluluğunu duyuran yeni özlere ve bu özleri karşılayabilecek tekniklere özenen, bunun için de bitmek tükenmez aramalara denemelere girişen yazarlarımız var. Sayısı az da olsa bu yazarlar yeniliklere açık; çağdaş tempoya ayak uyduran; çağdaş insanın içinde yaşadığı hayatta cevaplandıramadığı problemlerin rahatsızlığını duyan, bunu da eserlerinde duyururlardır.

Bugünün hikâyesi, romanı zaman süreleriyle oynayarak, sinemanınkilere benzeyen oyunlara kaçarak, çağırışın zinciri, bilinç akışı, kişilerin iç monologları ile yazılır. İşte bu yeni teknikler bugünün romanını bir yandan çıkmaza sokmakla beraber öte yanda ona yeni zenginlikler, imkânlar katıyor. İkinci tip romancılar yeni özü, ve bunu gerçekleştiren teknikleri deneyen, bunların kaygusunu duyan yazarlardır. Bunlar henüz emekliyen denemeler olmakla beraber, gelecekteki Türk hikâyesinin, romanının bu alanda gelişeceğine, en iyi örneklerini bu yönde vereceğini sanıyoruz. Bir Attilâ İlhan romanı da denerken bu yeni tekniklere arkasını çevirmemiştir. "Sokaktaki Adam"da *découpage* tekniğini uygulayışı ne ölçüde başarılı olmuştur, bunu burada bir yana bırakarak, yazarın bu ihtiyacı neden duyduğunu belirten şu sözlerine ilgiyi çekmek isteriz: "Sokaktaki Adam da hareket unsurunu, psikolojik unsuru, romantik unsuru, tıpkı bir senaryoda olduğu gibi muvazeneli olarak kullanmaya çalıştım. Ve lüzum gördüğüm yerde hareketi plânlara ayırdım, hatta *découpage* yaptım. Bence XX. ci asrın romancısı okuyucusunun bir sinema seyircisi olduğuna bir an bile hatırandan çıkarmamalıdır. Bu istikametten baktınız mı Sokaktaki Adam *cinématographie* bir romandır".

Sait Faik'in hikâyelerinin gelişimi de bu bakımdan ilgi çekicidir. Son hikâyelerinde yeni biçimlere yöneliş açıkça belli oluyor. "Alemdağında var bir yılan" adlı kitabındaki hikâyeler içinde hele, "Öyle bir hikâye", "Çarşıya inemem" de denediği özgürlük içinde, hiç bir sonuca, çözü-

lüşe gitmeden, hakiki iç düşünceyi veren çağırışın zincirinin uygulanışı çok başarılı olmuştur. İç hayati, düşünceleri, duyguları doğruca veren bu tekniklerin kullanılmasında çağına ayak uydurmaktan başka bir şey değildir.

İkinci tip hikâyecilerin, romancıların ele aldığı kişiler açık seçik olmayan, davranışları kolayca önceden kestirilemeyen insanlardır demistik. Çağdaş Batı romancılarının kişilerine bakalım, onların arasında, çocuk gibi, budala gibi, ilksel özellikte kişiler sık sık işleniyor. İki tip hikâyecinin elinde örneğin çocuğun bir kişilik olarak nasıl ele alındığını incelemek aralarındaki farkı iyi anlamaya yardım eder. Orhan Kemal "Çocuk" adlı hikâyesinde hikâye kahramanı çocuğu bir büyük gözüyle görüyor; bu hikâyede bulduğumuz alıştığımız, yadırgamıyacağımız, kolayca gözlenebilir bir çocuk gerçeğidir; hiç bir çapraşıklığı yok. Bir adım daha ileri gidersek anne-baba-çocuk üçgeni içinde çocuğa Freud'cu bir açıdan bakan Özcan Ergüder'i buluyoruz. Daha ilerde ise çocuğu ta derinden yakalayan, çocuğu çocuk bilinci içinde, veren okuyucusunu da bu bilince katan, gerçek çocuğu verenleri buluyoruz. Vüs'at O. Bener'in "Havva" adlı hikâyesindeki çocuk, Bilge Karasu'nun "Kavruk" adlı hikâyesindeki çocuk gibi. Şu örneklerin iyice karşılaştırılıp incelenmesi bile iki tip hikâyeci arasında ki uçurumu iyice göstermeye yetecektir.

İkinci tip yazarların gerçeği yeni bir biçimle yakalamak kayguları onları yer yer karanlığa, güç anlaşılabir (ki bunlar tek başlarına birer kusur değildir) olmaya sürükliyor. Çok defa öznel nesnel yan yana vermek amacı, konuşmalarda "dedim", "dedi" yi kaldırmak; anlatıyı, konuşmaları, kişilerin iç monologlarını aynı düzlemde birbirinin içine geçirmekle, hikâye, roman çok defa bir çıkmaza da sokulmuş oluyor.

Romanın, hikâyenin çıkmazları karşısında bunu alaycı bir tavırla karşılayan hikâyeciler, romancılar da var. Romancının bitip tükenmeyen arayışları karşısında, kendi yarattığı, veya yaratmakta olduğu yapıntıyı bir kalem vuruşu ile yıkıp parçalayan yazarların alaycı, işi oyuncu çeviren tutumu da kendi başına özgün bir teknik olarak savunulabilir. Erdoğan Tokmakçıoğlu hikâyesine şöyle başlıyor:

"Sayın okuyucu,

Biliyorum, böyle bir başlangıç hiçte iyi değil". Bu tonda devam ederek hikâyeyi okuyucusu ile beraber kuruyor, hikâyecinin önüne çıkabilecek imkânları okuyucuyla tartışarak, onu da hikâyecinin bilincine vardırıarak hikâyesini öylece yürütüyor. Sait Faik'te hikâyesini şöyle bitiriyor: "Hikâyeyi böylece bitirebilirim. Benim bitirilerimden bir olur. Olmasına olur ama hayır.. Bu da bir bitiriş şekli ama bu da değil. Değil, bu da değil.."

Bütün bu imkânları ve başkalarını ilerde fırsat bulunca yaygın olarak eleacağız. Şunu önemle belirtelim ki bu

yazılarda söylemek istediğimiz, çağdaş gidışe ayak uydurulacak diye hikâyecilerimiz, romancılarımız ille de bu yeni teknikleri taklit etsinler, hele birinci tip yazarlar ikinciler gibi yazsın, hayır demek istediğimiz bu değil. Bizim bütün söylemek istediğimiz romancılarımızı, hikâyecilerimizi dar ufukluluktan, tek yönlülüğten kurtaracak olan, onlara yazarlık mesleğinin hünerlerini, sırlarını, püf noktalarını gösterecek olan bu tekniklerin onlarca incelenmesi, tanınmasıdır. Köy üzerine romanlar, hikâyeler yazan "gerçekci" yazarların eserlerine bakınız; bunlarda yazar köyü tanımış olmanın üstünlüğünü kendine bir kalkan gibi tutuyor. Şive taklitleri, köy hayatının türlü bilinmeyen sahneleri ile okuyucusuna bir üstünlük taşıyor, onu bu üstünlükle avlıyor. Oysa bütün verebildiği yüzeyde bir görünüş, bir dekordur. Kişilerin, ele aldıkları çevrenin derinliklerine inemiyorlar. Bu hayatı, bu çevreyi çok iyi tanımamaları başarılarına yardım ederse de bu zorunlu bir şart değildir. Örneğin bri Zola'nın "Germinal"i yazmak için bir maden şehrinde bir hafta bile oturmadığını, maden işçilerin arasına karışmadığını, "La Terre" için de Beauce'da yalnızca beş gün kaldığını, köylülerle hiç konuşmadığını kitaplar yazar. Hikâyecilerimizin, romancıların aşıl tanınmaları gereken yazarlık sanatı, onun sırları, hünerleridir. Bunu elde etmek için ufkunu genişletecek olan Batılı yazarların eserlerini yakından tanımaları şarttır. Bunların başında da yazılarımızda sık sık anılan "yazarlar yazarı" başlığına hak kazanmış ustaların eserleri gelir.

Opera

Bedii SEVİN

Devlet Operası, 12 şubat pazar gecesi sahneye yeni eserler koydu: Mascagni'nin "Cavalleria rusticana" sı ve Leoncavallo'nun "I Pagliacci" sı.

Ferid Alnar'ın yönetimindeki Opera Orkestrası adamakıllı doyurucu icralar çıkarıyor. Mamafih oboistin ve "Pagliacci" de İngiliz kornosu çalan sanatçının entonasyonu bir hayli bozuk. Bu entonasyon meselesi, yüksek pozisyonlarda kemanların da karşısına dikiliyor. Nefesli ve yaylı guruplarının zaman zaman sallandığına şahit olduk. Harpist de çoğu yerde ya yanlış çalıyor, yahut mütereddit. Bu arada orkestra üyelerinin biraz dalgın olduğunu da söyleyelim. Meselâ bazen bir partinin hiç çalınmadığına, bazen yanlış yerde çalındığına, bazen de keman grubundan bir kişinin erken giriverdiğine şahit oluyorsunuz. Biz ilk üç temsilde bulduk; üçünde de aksayan bir taraf vardı. Mamafih, Opera Or-

kestrası, bütün bu kusurlarına rağmen, eski hali ile kıyaslanamayacak kadar münin altındakileri değil, üstündekileri dü Cavalleria rusticana'da olay paskalya

yortusunda cereyan eder. Mascagni, dramatik sahnelerin arasına dinlenme, gevşeme noktaları serpiştirmiş ve bu kontrasttan faydalanmak istemiştir. Kanaatimizce Ferit Alnar, kilisenin içinde gelen müziği ayıklayıp atmakla affedilmez bir hataya düşmüş. Bu konuyu kapatırken değerli orkestra şefimize "Cavalleria" da kilise çanlarının, "Pagliacci" de maskara davulunun müziğe dahil olduğunu ve okadar başıboş çalınmaması gerektiğini hatırlatalım.

Her iki operayı da sahneye Vedat Gürten koymuştu. Yazık ki "Don Pasquale" deki başarısına ulaşamamış. Nedda'nın son moda ayakkabısı, Canio'nun dinleyicilere sırt çevirip teganni etmesi, koronun her iki eserde de ufak tefek aksesuar değişikliği ile karşımıza aynen çıkması ve hiç gerekmezken Nedda ile Tonio'nun güreş tutması, üzerinde önemle durulacak kusurlar değil; fakat Vedat Gürten öyle birşey yapmış ki eserin temelini, üslubunu zedeliyor; bu noktayı açıklamazdan evvel kısaca "verismo" nun ne olduğunu inceleyelim. Wagner'in, kahramanlarını tanrılar, insanüstü varlıklar arasından seçtiği malumdur. Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, Wagner'in romantik efsane âlemine karşı, İtalya'da yepyeni bir cereyan belirdi; önderliğini Mascagni ile Leoncavallo'nun yaptığı bu cereyana "Verismo", yahut "Gerçeklik" diyoruz. Verismo, tiyatrodaki, edebiyattaki natüralizme tekabül etmektedir. Artık besteciler konularını gerçek hayattan seçiyor ve dinleyicileri buna inandırabilmek için sun'ı, yapmacık görünen herşeyden kaçınıyorlardı. Nitekim Leoncavallo "I Pagliacci" adındaki operasında küçükken şahidi olduğu bir olayı nakletmektedir. Eserin en başında Tonio perdenin önüne çıkar ve bugünün şairinin "gerçek hayatın içinden acı hakikatleri" çıkardığını, masal yazmadığını anlatır. Tonio'nun çirkin bir maskara olduğunu biliyoruz. Vakıta söylediği sözler Leoncavallo'nun fikirleridir, verismo'nun özetidir ama eserin bütününden ayrılamaz. Vedat Gürten, sözü geçen prologu esas hikâyeden koparmayı ve Tonio'yu dinleyicilere bestecinin bir sözcüsü olarak takdim etmeyi düşünmüş. Halbuki Leoncavallo, Tonio'nun perde önüne maskara kıyafetiyle çıkacağını tasrih etmiştir. Biz, önce fraklı ve yakışıklı, sonra maskara elbisesi içinde çirkin bir Tonio ile karşılaştık. Dinleyicinin kafasında "— Aacaba gerçek Tonio hangisi?" diye bir soru belirirse prologda söylenen sözler de, koca verismo cereyanı da uçar gider. Maskaraya fragı ilk defa Vedat Gürten'in giydirmediklerinden eminiz; muhakkak daha evvel İtalya'da böyle bir "mise en scène" görmüştür; fakat orada bu gibi eserleri yüzlerce defa seyretmiş ve bıkılmış bir dinleyici kütlesinin ve ilgi uyandırabilmek için akla hayale gelmez yenilikler icadeden rejisörlerin bulunduğunu unutmamak gerekir. Vedat Gürten bu işte zevki selimini değil aklı selimini kullanmamıştı.

CAVALLERIA RUSTICANA

Santuzza, dramatik soprano partisi-

dir. Bu rolde üç sanatçıyı dinledik: Belkis Aran, Neriman Esi, Anna İde. Kanaatimizce Belkis Aran'ın sesi Santuzza için fazla ağırdır. Sanki bu yetmiyormuş gibi bir de gırtlak seslerini kullanıyor, hiç umulmadık yerlerde portamento yapıyor. Ben şahsen bu sanatçımızın neden saf ve temiz bir müzik çıkarmadığını, neden böyle ucuz tesir vasıtalarına tamah ettiğini anlayamıyorum. Bu kötü alışkanlıklarından muhakkak vazgeçmesi lâzım; biraz Mozart söylesin, biraz antik aryalar üzerinde çalışsın. Bu arada ritmini de kuvvetlendirmesi gerektiğini söyleyelim. Bir triole geldi mi boc alıyor (Romans'ın başında, Lola'nın şarkısından evvel, Alfio'ya Turiddu ile karısının sevdiğini anlatırken), bütün notları keyfine göre uzatıyor, kısaltıyor (Santuzza-Alfio düetinde, Largo), dolayısıyla ölçüye sığmayan teatral bir icra dinliyorsunuz. Turiddu-Santuzza düetinde dört mezürlük orkestra pazajından sonra bir ölçü erken girmesi, hemen sonra iki ölçüyü (hayır Turiddu!) hiç söylememesi, üzerinde durmaya değmiyecek kadar önemsizdir. Bizim beklediğimiz hatasız icradan ziyade iyi bir enterpretasyon, iyi bir müzik.

Neriman Esi, Santuzza olarak daha tatminkârdı. Kendisini bu kadar önemli bir rolde ilk defa dinledik. Zaman zaman detne olmasına rağmen ölçülü oyunu ve dramatik sesi ile ilgiyi üzerine çekti; fakat en uygun Santuzza, tecrübesizliğine rağmen Bn. Anna İde olmuştur; hem sesi güzel hem oyunu iyi. Ancak sahneye biraz daha alışması, heyecanını biraz daha yenmesi lâzım.

Turiddu rolünde Doğan Onat ile Süleyman Güler'i dinledik. Doğan Onat'ın en önemli kusuru fazla sert, fazla "yırtıcı" söylemesi; fakat partisini finale kadar hiç aksatmadan yürütmeye muvaffak oluyor. Finalde ritm bakımından sallandığını ve ilk gece bir kaç yerde detone olduğunu gördük. Kendisine bir de portamentolardan kaçınmasını tavsiye edeceğiz. Doğan Onat, muhakkak ki mükemmel bir Turiddu değildi; fakat insan rahatsız olmadan, sıkılmadan dinleyebiliyor. Bunun ne büyük bir nimet olduğunu da ikinci gece Süleyman Güler'i seyretmemiş olanlar anlayamaz.

Alfio rolüne genç ve tanınmamış bir bariton, Altan Günbay çıktı. İnsan sahne- de yeni çehreler görünce seviniyor. Vedat Gürten, gençlerin elinden tutmakla çok isabetli bir iş yapmaktadır. Altan Günbay'ın oyununu beğenmedik; hep aynı hareketleri, aynı mimikleri tekrarlıyor. Tekniği de henüz gelişmemiş. Onaltılıkları teker teker işitemiyorsunuz, uzun notlara nefesi yetmiyor ve vibratosu hemen daima tremoloya kaçıyor. Mamafih sahneye ilk defa çıktığı düşünülürse bütün bu kusurlar affedilir.

Lola ile Lucia partileri küçük ve önemsiz olduğu için üzerinde durmayacağız; yalnız Masude Çağlayan'ın, Fevziye Bartu'nun ve bilhassa Hikmet Sesar'ın bütün içindeki kompozisyonlarını başarılı bulduğumuzu kaydedelim.

PALYAÇOLAR

Nedda rolünde yalnız Ayhan Aydan'ı seyrettik. Bu sanatçımız da aynen Bn. Bel. kış Aran gibi kendisine sabote ediyor. Bir tek tiz ses işitmiyorsunuz ki kaymadan, a-ramadan tutsun. Bir portamentonun kötü tesiri kaybolmadan ikincisi geliyor. Bundan başka, sesleri boğmak, deforme etmek için ne lâzımsa yapıyor. Nefesi hiç gerekmezken bir aşağı iniyor, bir yukarı çıkıyor.

Canio rolünde Özcan Sevgen'i ve Savni Subaşı'yı seyrettik. Özcan Sevgen, Operamızın muhakak ki en değerli, ilerisi için en çok ümit veren tenorudur. Yalnız henüz tizleri iyi gelişmemiş; iki çizgili sol sesinin üstüne forse etmeden çıkamıyor. Buna mukabil orta tonları son derece yuvarlak ve güzel.

Savni Subaşı'dan hiç bahsetmemeyi tercih ediyoruz;

Tonio rolünde Fikret Kutnay'ı dinledik. Genç baritonumuzun güzel bir sesi yok; fakat sağlam ve kusursuz icrasiyle, mükemmel oyunuyla Figaro'yu da, Malatesta'yı da gölgede bıraktı.

Silvio (aslında bariton partisidir) ve **Beppo** rollerine iki genç tenor çıktı; İsmet Kurt, Cemil Sökmen. İkisinin de sesi güzel, ikisi de istidatlı görünür. Küçük rollerine rağmen ilgiyi üzerlerine çekmeye muvaffak oldular.

Masabaşından Uzakta

Mahmut MAKAL

Altı saattir katır sırtındayız. Yola benzer bir yerde yok ormanın içinde. Katırların ayakları kayı-kayıveriyor. İnşinin ettiği bir ayrı, çıkışın ettiği bir ayrı... Ha babam, de babam; hayvanlarla birlikte biz de çabalyoruz. Gün aşağıya sallandı; varacağımız köyün imi timi yok daha. Akşam karanlığına kalmadan yetişebilsek de gündüz gözüyle okul inşaatının durumunu bir görebilsek; sabah erkenden öteki köye yollanmak mümkün olacaktır...

Müdür zayıfca olduğundan, en zayıf katırı ona lâyük görmüşlerdi. Çetin ceviz gibi ne ediyor ediyor, gene en önde gidiyor. Ne de kısılmaz sesi, bitmez sözü varmış. Daldan dala değiştiriyor konuşmasını fakat bir türlü bitirmiyor. Gençliğinde yayladan inerken yaptıkları at yarışından tutun, ilk öğretmenlik yılında gece okul penceresinden nasıl atladığını, Müfettişliğinde öğretmenlere toprak almak için köy ağalarının sakallarını tutamladığını, Hasanoğlunda sırtıyla taş çektiğini, kendisindeki meyva sevgisinin sebeb ve tarihçesini... en ince noktalarına kadar anlatıyor. Beşer - onar adım aralıkla arkasından gelen dört kişiye yettiği gibi, biraz da artıyordu gur sesinin... İnşaat denetmeni Saim, kucağındaki çifte tüfeğine bakarak yutkunuyor, «Geçenki yolculukta bir Kaya Bülbülünü...» diyerek konuşmak istiyor, ama müdür «tecrübelerime istinaden...» diye girive-

riyor araya... Müfettiş Hüseyin'nen ben boyuna dinliyoruz. Ben yer yer faydalanıyorum da söylenenlerden. Müteahhit Cemal, kasden arkada kalıyor, sıcaklığına, akşam Dömbüllü'nün yeni filminde gördüğü sahneleri anlatmaya çalışıyor... Çalışıyor ama, öylece kalıyor.

Müdürün gönlü coştur birinde:

«Eh be!» dedi. «Daireymiş, evrakmış, lokantaymış, kulüpmüş, kahveymiş, hepsi yerin dibine! şu uğultuya bak ağaçların arasındaki. Şu kuş seslerine, şu yeşillige, tertemiz havaya bak. Kuş olup uçuşum geliyor benim de... Çubuğu katırın kabalarına vurduktan sonra havaya kaldırdı. Gemi çeke çeke katırı hızlandırarak yanlamasına uçuyor..»

Karşı dağlarda dumanı çıkan orman yangınları görünüp dururken, birisini de yolumuzun üstünde gördük. Yangın başlayalı çok olmamış. Çamlar çatırdarak devrilirken, adamın biri de yangını genişletmek için çabalıyor bir yanda. Hiç ummazken, dağbaşında bir kaç yolcunun görünürmesi hoşuna gitmedi adamın. Yapınıp kaçmaya yeltendi. Saim Bey çifteyi çevirince kaçamadı; yanımıza geldi. Kimliğini tespit ettik Ormanı niçin yaktığını sorduk bir sürü öğütten sonra. «Ekeceğim. Ekip de ekmeçlik kaldıracam. Avuç içi kadar toprağım yok ekmeç için..» derken sapsarı kesildi o kansız benzi.

Bırakıp yürüdük. «Maarif, ah maarifi!» diyordu Müdür. «Nasil edip de anlatmalı bunlara ki, bu yemyeşil ormanlar yurdun güzelliği ve servetidir. Dört avuç arpa kaldırıp da kursağımı dolduracağım diye bu yeşilliği ateşlemek, vatan hainliği yapmanın bir çeşididir..»

«Cahillik zor efendim; bu dağlarda boşuna koşturmuyoruz okul yaptırmak için..» dedi denetmen Saim.

Müdür:

«Cahillik bir, bir de inat var bunlarda. Yıllardır denmedik kalmadı orman yakmanın zararları, kötülükleri için, Bir kulağından girip, ötekenden çıkıyor seninkinin, Kendini düşünüyor. Memleket suuru yerleşmemiş..» diye karşladı.

Hani kul bunalmayınca Hızır yetişmez derler. Dilimizin damağımızın susuzluktan iyice yandığı, maarif ve orman davalarını nerdeyse unutup derdimizi düşündüğümüz bir anda, hayvanında iki sepet çatılı bir yolcu çıktı karşımıza. Daha doğrusu Müdürün karşısına çıktı. En önde o vardı çünkü. Yükteki üzümümüz. Çantasının dolusunu iki kilo sayarak veriyordu. Üzümün kilosu yirmibeş kuruş. Hem üzüm ölçtü, hem konuştu müdürle:

«Nerden olursun?»

«Nivil'den»

«Üzümü nereye götürüyorsun?»

«Bizim kazaya; satmaya.»

«Akşama varabilir misin?»

«Geceye.»

«Yarın sataşın gayrı?»

«Orda da aynı fiyata mı vereceksin?»

«Evet. Yarın haftanın pazarı.»

«Tabi, Yirmibeş kuruşa verecem.»

«Ne tutar?»

«40 - 45 kilo geliyor bu iki sepetin

dolusu. Her sene bir kaç yük satarım. Geçimimiz bunun üstüne..»

«Demek on lira falan eder.»

«Pek tutmuyor. Öğleye kadar sata-mazsam, on kuruştan verme de var. Bir kile çavdar ederse, öğütür dağa çıkarım yarın gece, eve.»

«Gece mi?»

«Gece. Dün kestim, hazırladım bu üzümü. Bugün gece yarısı varırım kazaya. Yarın öğlene işim zor biter. Değirmene gitmek de var. Bayağı gece bile zor çıkılır. Neyse, ay ışığı varolsun..»

«Üç gün sağlam!»

«Daha bal da arayacam bey. Üstümüze iyilik, bir mahdum var benim, köleniz, 18 yaşında. Dört - beş yıldır yatalak İnce hastalıklı. Köydekilerin çoğu öyle. Anası da yata yata gitti. Kim sağlam ki? Ona bal bulacam işte. Öteyün yeni bir hoca geldi de, okudu üfledi, «Kur'anı Kerim takada dururken üstündeki tozu on kaşık bala katın, yedirin.» dedi.

«Geçmiş olsun. İyileşir inşallah.»

«Allah razı olsun; cümlelenkiyinen... Üstümüz başımız da cula. İğne, iplik, bir kaç düğme de alacağım.»

Üzümcü yükünün hafiflediğinden, biz de ummadığımız bir yiyecek bulduğumuzdan memnun, ayrıldık. Salkımları sıyırıp sıyırıp atıyoruz. Yedikçe kafamz da yerine geliyor. Müdürün keyfine hiç yiyecek yok.

Saim Bey, «çok şükür yarabbi.» de-yip ağzını sildikten sonra, çubuğunu dikeneye, yetiştirene, satanın babasına rahmet okudu. Bu arada üzümünün sönük gözleri, buruşuk derili ince boynu, kirli bedeni ve yamalı esvabı gözünün önüne yeniden geldi anlaşılan:

«Acıdım herife» dedi. «Hali perişan fıkaranın, Derdi bir değil iki değil. Paranın kıymetini anlıyor insan onu görünce..»

Müdür Bey:

«Şu ormanların tadını çıkarmak için, onun gibi olmayı ne kadar isterim. Ama ne mümkün. Sonra, ne derdi var adamın sanki? Üzümünü satacak, onun parasıyla ekmeçlik alacak. Temiz hava, temiz su. Daire yok, evrak yok. Dünyanın gü-rültüsünden, sıkıntısından haberi yok. Masanın başına günde sekiz saat mayışıp oturmak yok. Yaşamak be! Yaşamak budur işte.. «Ne hoş yaşar şu köylüler, gece gündüz sefa sürer». Ah, gene aklıma geldi bu marş..»

«Bir hesaptan öyle» dedi Saim Bey.

Müdür:

«Fıkaralık dert değildir bir kere. Ne kadar mes'uttu gördüğünüz. Köylümüz manevi bakımdan o kadar zengin, mukad-desatına o kadar bağlı ve misafirperverlikte, an'anelerine bağlılıkta o kadar ileridir ki, milli duygusu da o derece yüksek olan bu köylülerin, ufak tefek eksikliklerini görüp de, köylümüz fakirdir, geridir diye çırpınmak en azından milli duygu noksanlığını gösterir..»

Allah korkusu zayıfladı; gençliğin ahlâkı bozuldu. Dua edelim o da düzelsin. Hamdolsun köylünün her şeyi iste-

diğimiz gibi...

Ömür boyunca aylık gelir.

MESKEN KREDİSİ

Zengin para ikramiyeleri

VAKIFLAR BANKASI

EMNİYET SANDIĞI

1956 Yılı TASARRUF HESAPLARI İKRAMİYELERİ

450.000 Liradır

Çiftelhavuzlar'da

BAHÇELİ EVLER APARTMAN DAİRELERİ

Bahçelievler'de

ARSALAR

EV, APARTMAN DAİRESİ ve

ARSA'yı kazananlara (20.000) liraya kadar

KREDİ

Zengin **PARA** İkramiyeleri

Ayrıca

I.500.000 Liradır

MESKEN KREDİLERİ

Şimdiden hesap açtırınız.

Her (150) liraya bir kur'a.

Helikon Derneğinin
MODERN TÜRK RESİM SERGİSİ
25 Şubat - 6 Mart
Mithat Paşa Caddesi, 35
Türk-Amerikan Derneği
Sergi her gün 13.00-20.00
arası açıktır.

ARAYIS
Aylık Sanat ve Edebiyat
Dergisi
ÇIKTI
Taşraya abonelere gönderilir. Yıllık abonesi: 180 kuruş.
Adres: P. K. 198 Ankara

Operatör Doktor
Mustafa P. Soygüt
Göz Hastalıkları
Müttehassısı
Her Gün Öğleden Sonra
Hastalarını Muayene Eder.
Muayenehane: Samanpazarı Mey. Billür Han K.
2 TEL: 19639
EV: Cebeci Cad. Soygüt
Ap. No. 75/7 Tel: 26590

Akbank'ın aziz müşterilerine
yeni ve büyük hizmeti

YÜZ EVLER MAHALLESİ

TÜSTAV

AKBANK

(Tafsilat gişelerimizde)

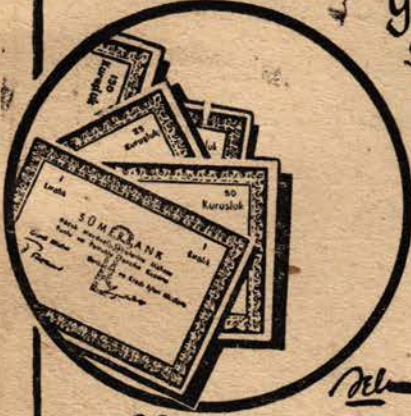
MEVDUAT SAHIPLERINE

İkramiye
Kesidelerine
İştirak

Hakkından başka
Yünlü ve pamuklu
Satışlarımızda
HALI HARIÇ

% 10
Tenzilât
Yapılır

SÜMERBANK

Yeni bir boy ve biçimde ve üç renkli nefis kapaklar içinde
Şaheser baskılarıyla ŞAİRLER YAPRAĞI YAYINLARI
ÇIKTI

FESTİVAL

NEDRET GÜRCAN'ın en güzel şiirleri bir arada
Resimleyen: Güngör Kabakçioğlu.

ÇAĞDAŞ AMERİKAN ŞİİRLERİ

— Antologie —

Hazırlayıp türkçeleştirenler: ÖZDEMİR NUTKU - TARIK
DURSUN K. Ankara Üniversitesi, Amerikan edebiyat
Profesörü Robert H. Ball'un öndeyişi ile.

Her kitap 100 Kuruş.

Bütün kitapçılarda bulunur.

Dağıtma ve isteme merkezi:

ŞAİRLER YAPRAĞI YAYINLARI

DİNAR

T. C.

ZİRAAT BANKASI

Yurt içinde 520 Şube ve Ajansı dünyanın her ta-
rafındaki muhabirlerle sayın müşterilerinin emrin-
dedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları 1956 ikramiye
tutarı
Şimdilik

1.750.000 Liradır

Bu Zengin Plânda

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri, eşya,
traktörler, ziraat aletleri bulunmaktadır.

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü : Nilüfer YALÇIN

Sekreter : Orhan BALI

İdarehane Tel. : 27531

Dizildiği ve Basıldığı yer : Yeni Matbaa — Ankara
Tel : 15023.

1956 İKRAMIYE PLÂNI:

İKİŞER DAİRELİ

10 apartman

Bahçeli 10 ev

ayrıca
875.000 lira

Türkiye İş Bankası 1956 yılında
1.750.000 lira tutarında ikramiye dağıtıyor

En az 150 liralık bir hesapla
çekilişlere katılabilirsiniz

TÜRKİYE BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti

2/4